

SKOMANTAS
UŽKEIKTAS LOBIS

Žinia juos pasiekė dar po šešių pilnų nerimo ir laukimo dienų. Prie Ventės pilies vartų sustojo putotas, prakaitu žvilgančiais šonais žirgas. Raitelis, nusliuogęs nuo balno, susverdėjo ir vos nesukniubo prie pat pilies sienos. Tai buvo leisgyvis jaunas vyras. Žaizda petyje buvo įsisenėjusi ir nemokšiškai aprišta.

- Čia Ventės pilis?.. - paklausė jaunuolis vos girdimu balsu.

- Ventės! - patvirtino atskubėjęs kalvis Kernius. - O tu gi iš Švėtės! Rikio Kertaus sūnėnas!

Jaunasis raitelis lėtai papurtė galvą.

- Buvau iš Švėtės... - tarė jis. - Nebėra Švėtės! Nebėr... O aš iš Kuoknesės dabar. Ir nešu žinią.

- Iš Kuoknesės? - paklausė pribėgusi Junda, ir jos akys sužaižaravo mėlyna liepsna. - Tai iš ten tie galvažudžiai?

- Kokią žinią? Kalbėk! - įsakmiai tarė Uvis.

- Žinia tokia, jaunasis riki. Jie pagrobė tavo motiną ir tavo seserį Gailę. Reikalauja išpirkos.

Skomantas

Užkeiktas lobis

Apysaka

Skomantas 1995

UDK 888.2

Redaktorius Eugenijus Valotka
Dailininkas Gintaras Jocius

ISBN 9986 - 476 - 04 - 6

1

Belaisvės

Ryškus, geltonas, su mėlynom akutėm sparnelių galuose, drugys tupėjo, išsirinkęs gražiausią pavasario pievos žiedą. Staiga jo ūseliai, pajutę kažką besiartinant, suvirpėjo. Per pievą brido mergina, nešina didžiule puokšte ką tik nuskintų gėlių. Atrodo, kad ir jai patiko tas pats rausvai melsvas raktažolės pelenėlės žiedynas. Ji jau ištiesė ranką, bet, pagauta kaitrioje saulėje išsiskleidusių pavasario spalvų virpesio, atsitiesė ir kurį laiką stovėjo nejudėdama. Buvo tylu, tik su šilto vėjo gūsiu atplaukė trapi ir ilgesinga tarsi drugelio plazdėjimas daina.

Drugelis pakilo nuo žiedo ir, skriedamas staigiais posūkiais, nupleveno tolyn.

Berinkdama gėles puokštei, mergina net nepastebėjo, kad pieva jau baigėsi, o priešais sujuodavo miškas. Išlakios pušys tarytum sesės glaudėsi šakomis, viršūnėmis liesdamos dangų, o priešais jas, tamsiai žalia paslaptimi apsigobusios, rymojo eglės. Miškas kvietė į svečius.

Mergina pažvelgė į tą pusę, iš kurios atėjo. Kalva ir ant jos stūksanti saulės nušviesta pilis atrodė lyg iš senelės pasakos. Tokias pilis, kai dar buvo maža, su savo draugėmis statydavo iš paupio smėlio. Bet tai buvo taip seniai...

“Ojoi! Juk aš nusidanginau į tokią tolybę. Mama ir Švėtės pilėnai tikriausiai nustebo, kai niekam nieko nepaaiškinusi, pašokau nuo skobnio ir išsprukau iš menės!” - pati sau papriekaištavo mergina ir nejučiomis paraudo. Prisiminė mėlynas degančias akis, kurios ją visą popietę atidžiai stebėjo. Tai buvo akys pilies valdovo Kertaus jaunučio sūnėno, kurį tą dieną ji pamatė pirmą kartą. Mergina neištvėrė jaunojo Ervydo žvilgsnio. Tik atsidūrusi už pilies sienų suprato, kaip vėjavaikiškai pasielgė. Ką gi, dabar įkaitę skruostai jau atvėso, galima grįžti į pilį.

Mergina pasisuko eiti, kai staiga pastebėjo voveraitę, tupinčią ant žemai nukarusių tolėliau augančios eglės šakų. Ji prisiminė, kaip vaikystėje eidama į mišką svajodavo pamatyti voverę. Pasiraususi prie juosmens kabančiame krepšelyje, ištraukė saują riešutų ir prisiartino prie medžio.

- Ei, rudauodege, pasmaguriauk!

Voveraitė elgėsi kažkaip keistai. Apvalios it karoliukai jos akys žvelgė čia į merginą, čia į eglių tankmę. Merginai irgi parūpo sužinoti, kas ten taip sudomino žvėrelį. Paėjėjusi link nusvirusių plačiaskarių šakų, jas praskleidė ir išvydo... Pirmiausia į akis krito akinamai baltas apsiaustas su išsiuvinėtu jame kraujo raudonumo kalaviju. Po to ji pamatė kelias dienas neskustą smakrą, plieno spalvos akis ir geležinio nėrinio pirštine apmautą ranką, kuri buvo uždėta ant kalavijo rankenos. Už pirmojo kalavijuočio nugaros stovėjo dar keletas ginkluotų vyrų. Mergina sukliko, šoko atgal. Pasigirdo riksmas: “Halt!”*, ir kalavijuotis mostelėjo kareiviams, kad šie sučiuptų merginą.

Ant samanų kilimo pabiro gėlės.Piktų uodų ir nemigos iškamuotų kalavijuočių veidai buvo atšiaurūs, tarytum suakmenėję. Tik paties jauniausio akyse suvirpėjo gailestis - sučiuptoji mergina buvo labai panaši į jo penkiolikmetę sesutę.

- Tu iš pilaitės, mergiote? Ar daug ten karių? Ar sargyba irgi puotauja? - lietuviškai suriaumojo paprasčiau apsirengęs, vien tik ietimi ginkluotas vyras. - Sakyk! Netylėk! Kuo tu vardu?

- Gailė, - spausdama prie krūtinės virpančius kumščius, sukuždėjo mergina. Jos rankos taip ir liko laisvos, nes vienas užpuolikų sučiupo už storos kasos. Pabandžiusi ištrūkti, mergina pajuto tokį skausmą, kad net ašaros ištryško. Jai besiblaškant, gailiai sutilindžiavo juostų žvangučiai. Pabūgęs, kad tilindžiavimas neatkreiptų pilėnų dėmesio, vienas teutonų žvangučius nuplėšė.

- Erlauben Sie mir, Ihnen mein herzliche Beileid auszusprechen,** - nusikvatojo ordino žvalgų vyresnysis.

- Wir möchten uns deine Burg ansehen,*** - pridūrė kitas, ką tik nuplėšęs sidabrinius Gailės žvangučius ir įsidėjęs į apsiausto kišenę.

---

* Stok! (*Vok.*)
** Leiskite pareikšti jums širdingą užuojautą. (*Vok.*)
*** Norėtume apžiūrėti tavo pilį. (*Vok.*)

- Broliai riteriai, ši mergina nieko nesupranta! - įsiterpė jaunasis kalavijuotis. - Ir liaukitės tampę ją už kasos. Ji - ne paprasta kaimietė. Negi nematote, kad ji rikio dukra!

Užpuolikų žvilgsniai susmigo į Gailės karolius iš gintaro ir mėlyno stiklo. Į švelnią rankų odą, dangaus mėlynumo akis, naujas raudono tymo kurpaites. Šie žvilgsniai niekuo nepriminė Švėtės pilies jaunikaičio akių. Jie buvo labiau panašūs į kito žmogaus, taip pat sėdėjusio prie puotos skobnių, akis, persekiojusias ją vogčiomis: mažas, geltonas, aštrias, tarsi kalavijo smaigaliai. Atrodė, kad tas vyras visą laiką kažko klauso, įtempęs ausis. Jis buvo nuostabiai panašus į laukinį katiną vilpišį.

Trumpai pasitarę nesuprantama Gailei kalba, užpuolikai nuo stataus žvirgždėto skardžio nusileido prie karklyne almančio šaltinėlio. Pagirdė žirgus ir patys numalšino troškulį.

Saulė jau krypo vakarop. Kruvinas jos skritulys užsirito ant priekyje dunksančios pilaitės kuoro. Iš ošiančios girios bjauriai krankdami pakilo juodi varnai ir ėmė sukti ratus virš aukšto, didžiuliais akmenimis sutvirtinto pylimo. Kelis ratus apsukę, nutūpė ant nuleisto tilto per gilų griovį. Šiapus perkaso ramiai ganėsi ožkos, avys, karvės. Anapus pilies sienos girdėjosi juokas, šūkčiojimai. Kažkas pūtė birbynę, kažkas traukė dainą. Gailė stovėjo sustingusi, bijodama krustelėti. Norėjo šaukti, perspėti pilėnus. Birbynei ir dainoms nutilus, lietuviškai kalbantis kalavijuočių tarnas pridėjo prie burnos kaušeliu sulenktą delną ir suūkė apuoko balsu. Vieną, antrą, trečią sykį. Atsimušęs nuo pilaitės, duslus aidas susigėrė šliaužiančioje nuo upelio migloje. Toks pat apuoko ūbavimas, tik gal dar kraupesnis, pasigirdo ir iš pilies kuoro. Kalavijuočiai ūmai įsitempė.

- Bereits!* - trumpai riktelėjo vyresnysis. Jis kietai suspaudė žandikaulius, net gilus randas tarpuakyje pamėlo. Teutonų žvalgai šoko į balnus ir visi kaip vienas išsitraukė iš makščių kalavijus. Tuo pat metu, šiek tiek prasivėrus pilaitės vartams, juose pasirodė į

---

* Jau! (*Vok.*)

vilpišį panašus Švėtės pilėnas. Tas pats, kurio akys kiaurai vėrė Gailę per pokylį!

- Išdavike! - norėjo surikti Gailė, tačiau geležinė riterio pirštinė užspaudė jos burną.

- Vorwärts!* - sukomandavo vyresnysis.

Kalavijuočių vadas stvėrė Gailę ir pasisodino ją priekyje ant balno. Tarsi plienu apšarvuotas taranas kalavijuočių būrys smogė į pravirus vartus. Sudundėjo kanopų plakamas tiltas, ir jie beregint atsidūrė viduje. Taip netikėtai užpulti, pilėnai sutriko. Vieni bėgo prie ginklų, bet nespėjo, kiti užsidarė pilies kuore. Dalis karių, užsiglaudę už dvigubų pilies sienų, laidė į plėšikus strėles. Pilėnams teko gintis nutvėrus bet ką: šakes, dalgius, spragilus ar dantytas ąžuolines kuokas. Mėlynakis karys, atkišęs ietį, vienui vienas drąsiai šoko prieš šarvuotą riterį, bet šis tik nusikvatojo ir tarsi skydu prisidengė lengvute mergina. Gailė atpažino, jog tai Ervydas, pilies valdovo Kertaus sūnėnas. Išvydęs gyvąjį skydą, karys sutriko, žengtelėjo atgal. Tos sutrikimo akimirkos pakako - užpuoliko kalavijas perrėžė tik odine palaidine pridengtą vaikino dešinį petį. Gailė pamatė, kaip Ervydas sukniubo, o ištryškęs raudonas kraujas pasruvo krūtine. Jai ėmė spengti ausyse, akyse temo, juodas verpetas plėtėsi, sukosi ir prarijo lyg kokia gili juoda duobė.



Kiek Gailė toje duobėje išbuvo - nežinia. Atsipeikėjo po žvaigždėtu vasaros dangumi. Rankas ir kojas veržė šiurkšti virvė. Kalavijuočių vadas surištą Gailę buvo paguldęs prie šulinio, o pats su sėbrais siaubė pilies menes. Blausi delčios šviesa krito ant nukautųjų pilėnų, gulinčių visai netoli Gailės. Žilabarzdis pilies valdovas Kertus vos girdimai sudejavo: “Gerti”, tačiau Gailė negalėjo pajudinti net rankos. Ją pačią kamavo baisus troškulys. Kertaus sūnėno

* Pirmyn! (*Vok.*)

tarp nukautųjų nesimatė, nors Gailė gerai atsiminė, kaip jis krito nuo teutonų vado smūgio. Kalavijuočiai iš arklidžių išsivedė visus pilėnų žirgus, glėbiais tempė turtą ir kimšo į talpius kelionės maišus. Kai kurie kvatojo, vienas net pabandė uždainuoti. Žalsganoje mėnesienos šviesoje jie priminė vaiduoklius. Kreivakojis ginklanešys ledainėje aptiko didžiulį meškos kumpį ir patenkintas įsimetė į turto prigrūstą maišą. Kieme jau riogsojo stirta sabalo, kiaunės, bebro kailių, kubilai drobių, milo, vilnonių skepetų. Ginklanešiai į maišus grūdo kailius, nuo belaisvių moterų nuplėštus gintaro karolius, antkakles, sidabrines seges, nurankiotus žiedus ir apyrankes. Tik jauniausias teutonas, liūdnai žvelgdamas į visą šitą šurmulį, stovėjo prie rūmo durų. Pamatęs, kad Gailė atgavo sąmonę, priėjo prie jos, pasilenkė.

- Kur mano mama? - nuo troškulio sukepusiomis lūpomis sukuždėjo mergina.

- Was? Mutter?...* - neryžtingai atsiliepė kalavijuotis. Apsižvalgęs parodė į klėties duris, už kurių girdėjosi moterų ir vaikų verksmas. Jauniausiam teutonui buvo kokie dvidešimt su trupučiu. Jo dailūs veido bruožai ir malonus balsas švelnino net šiurkščią vokiečių kalbą. Kalavijuotis išsitraukė durklą, pritūpė ir keliais staigiais brūkštelėjimais perrėžė rankas bei kojas veržusias virves. Po to paėmė Gailę už pečių, atsargiai pakėlė nuo rasotos žolės ir nusivedė link klėties. Sargybiniui pasakė:

- Ši mergina ieško savo motinos. Uždaryk ją su visomis belaisvėmis. Tegul sau džiaugiasi, jei susiras.

Įstumta į akliną klėties tamsą, Gailė tik iš balso atpažino savo motiną. Nors ir labai tvirta būdama, Medeina pravirko ir puolė prie dukters. Jodvi apsikabino. Šiltos motinos rankos glamonėjo, glostė Gailės veidą, plaukus, lietė akis, lūpas, tarsi norėdamos įsitikinti, ar niekas nenuskriaudė jaunėlės dukters.

- Tu gyva, dukrele, gyva! - kartojo Medeina. - Pajutau, kad tau gresia pavojus, kai pabėgai iš menės, bet juk tada visiems buvo taip

---

* Kas? Motina? (*Vok.*)



linksma! Kai prašėme eiti tavęs ieškoti, Kertus tik ranka numojo. O saulėi leidžiantis ir užgriuvo ta nelaimė.

- O kas tas, į vilpišį panašus, kuris jiems vartus atidarė?

- Ulvaras. Kas galėjo pagalvoti!

- Bene tas Ulvaras turėjo kokį kerštą?

- Kerštą? - valandėlę susimąstė Medeina. - Gerai sakai, tai nuo keršto apakusio darbas. Kertus už sukčiavimą jį dar praėjusį rudenį buvo pašalinęs iš vyriausiojo raktininko pareigų, bet, mūsų visų nelaimei, paliko pilyje.

- Mes žuvę, mamute. Ir aš čia kalčiausia... - atsiduso Gailė. - Tu gi nenorėjai iš Ventės vykti, o aš taip maldavau.

Medeina tamsoje apčiuopomis susirado Gailės galvą, ramindama paglostė:

- Nežuvę, dukrele. Nežuvę... Iš tiesų, dievai nepatarė vykti, bet aš pati, giminių ir draugių išsiilgusi, nepaklausiau. Aš irgi norėjau vykti.

Gailė net nustebo: motinos balsas buvo nelauktai ramus, tarsi jos nesėdėtų aklinoj tamsoj, uždarytos ir girto sargybinio saugomos, o šnekučiuotųsi Ventėje gulėdamos vienoje lovoje motinos kambaryje, kaip vaikystėje. Gailė patylėjo, laukdama, ką dar pasakys motina.

- Tuojau užtekės Aušrinė ir praneš mums mūsų lemtį, - tarė motina. - Nors čia mudvi ir vienos, bet yra kam mus išgelbėti. Tuoj grįš iš Naugardo žemių tėvas Žybartas, tavo brolis Daubaras, jie mus išlaisvins!

- Jie dar negreit iš ten parsiras.

- Bet namuose liko Uvis, Einius, Junda. Žinai, koks Uvis užsispyręs, kaip puikiai valdo ginklą, kokia šaltakraujiška ir tvirta mūsų Junda, koks sumanus Einius! Net jei mus į pasaulio kraštą teutonai nugabentų, jie vis tiek atras ir išvaduos.

Tarsi patvirtindama tuos žodžius, pro mažytį klėties langelį įspindo Aušrinė - tokia ryški jau šviesėjančiame priešaušrio danguje. Gailė toje prieblandoje staiga išvydo motinos veidą, nukreiptą į danguje pasirodžiusią deivę, ir išgirdo pusbalsiu tariamus žodžius:

- Aušrine dievaite, tu išvedei Žemyną iš nakties tamsos, išvesk ir mus iš nelaisvės, padėk.



Pagaliau išaušo rytas. Išgriozdę pilį, viską, ką tik galėjo pavilkti, sukrovę ant žirgų, kalavijuočiai išlikusius gyvus kilminguosius ir moteris su vaikais nusivedė su savimi, o pilį padegė. Kai Medeina su Gaile belaisvių voroje brido per vasariškai nusekusį upelį, medinė Švėtės pilis jau liepsnojo tarsi smalinga balana.

Iškilęs į padangę juodas dūmų stulpas perlūžo pusiau ir žiežirbomis apipylė prinokusių javų lauką. Išdžiūvusiais, pjautuvo laukiančiais rugiais nuvilnijo liepsna. Alkani ugnies liežuviai nušlavė ir tai, ko teutonai nesugebėjo išsigabenti. Užpuolikų ir belaisvių vorai pasinėrus į gūdžią girios tankmę, prie Gailės prisigretino jaunasis riteris. Ženklais jis parodė, kad galėtų merginą pasodinti ant laisvo, Švėtės pilyje pagrobto žirgo, bet rūsčios Medeinos akys riterį prilaikė.

Baigiantis pavasariui, vis rečiau girioje nuskambėdavo paukštelio giesmė. Nebent koks nenuorama kėkštas ar jo giminaitė šarka, sekdami paskui keliaujančius žmones, kiek patriukšmaudavo. Išgirdę įspėjantį sparnuotų girios sargų klegesį, sprukdavo šalin keturkojai padarai: pasišiaušę smaluoti šernai, ilgakojai briedžiai, pasalūnės lūšys, grakštuolės stirnaitės. Žingsniuodama per išsišovusias šaknis, Gailė ūmai pamatė šiuose kraštuose retai sutinkamą laukinį arklį. Pilkšvai rausvas, su tamsia juosta per nugarą, gerokai mažesnis už dramblotus kalavijuočių žirgus, laukinis arklys išnėrė iš ąžuolyno ir pasispardydamas nušuoliavo per plynę. Kad ji taip galėtų!

Nors belaisvės pavargo, riteriai joms pailsėti neleido. Jie bijojo keršto. Mat, neretai po sėkmingo žygio į pagonių žemes greiti žemaičių būriai užbėgdavo plėšikams už akių ir po atkaklaus mūšio atsiimdavo grobį, išvaduodavo belaisvius. "Vorwärts, vorwärts!" - be paliovos kartojo kalavijuočių vyresnysis. Jo kampuoti, kaulėti

pečiai, apgaubti riterio apsiaustu, vaiduokliškai šmėkščiojo lėtai slenkančios voros priekyje. Pagaliau, baigiantis penktajai alsinančio žygio dienai, girių tankumynai ėmė retėti, šviesėti, ir priekyje blykstelėjo plati upės juosta. Viršum didingai srūvančių vandenų nardė kirai, vartėsi grakščios žuvėdros. Jų klyksmas vieniems skelbė pavojingo žygio pabaigą, kitiems - kankinamai ilgų nelaisvės dienų pradžią.



Trinktelėjo skląstis, sugirgždėjo durys, į celę sargybinio lydima įėjo patarnaujanti moteris. Štai joms ąsotis vandens, dubuo, rankšluostis. Pasieniuose - gultai, užtiesti spalvotais apklotais, lentyna su indais, ant akmeninių grindų patiestas demblys. Už grotuoto langelio - besiplakančios Dauguvos bangos, grynas Latgalos dangus ir lėti sargybinio žingsniai. Medeina su dukra gavo geresnes sąlygas nei kitos teutonų parsivarytos moterys. Juk Medeina - ne tik rikio žmona, bet ir garsi žynė. Kalavijuočių landūnai jau viską iššniukštinėjo!

- Čia judvi gyvensite, - išeidama trumpai metė moteris. - Jei ko reikės, patampykite prie durų kabančią virvutę. Sargybinis mane pakvies. - Moteris kalbėjo latgališkai, viską buvo galima suprasti.

Sunkios durys užsitrenkė. Garsiai brazdėdamas, į kabę įslinko storas ąžuolinis skląstis.

Motina su Gaile liko vienos.

2

Komtūras Haseldorfas

Vos įjojusį su belaisviais į tvirtovės kiemą žvalgų būrio vyresnįjį riterį Ulrichą išsikvietė Kuoknesės komtūras Haseldorfas. Po tokio sėkmingo žygio į Švėtės pilį brolis Ulrichas tikėjosi pagyrimo, tačiau atsitiko kiek kitaip. Kai jis, net nespėjęs nusiplauti kelionės dulkių ir persirengti, įžengė į menę, komtūras, stovėdamas prie siauro, į viršų smailėjančio lango, niūriai nužvelgė jį ir, netardamas nė žodžio, akimis parodė į kairę.

Ten, nugrimzdęs dideliame krėsle, kuriame paprastai sėdėdavo komtūras, kiurksojo nedidelis, sulysęs vienuolio abitu apsigaubęs žmogelis. Jo išsyk būtum galėjęs ir nepastebėti, tačiau brolis Ulrichas iš karto suprato komtūro žvilgsnio reikšmę. Buvo ko paniurti komtūrui. Jo krėsle buvo įsitaisęs brolis Steponas, vyskupo Alberto iš Rygos patikėtinis, nuolat ieškantis priekabių ordino pilyse.

- Nagi, kalbėkite! - netikėtai aukštu balsu prašneko mažasis vienuolis. - Tarp krikščionių paslapčių neturėtų būti.

- Taip. Ypač prieš jo ekscelenciją vyskupą Albertą, - žvalgų vyresniajam nespėjus net išsižioti, įsiterpė komtūras Haseldorfas. - Štai brolis Ulrichas ką tik grįžo iš sunkaus žygio į nekrikštų žemę. Teko patirti didelių vargų, parodyti daug ištvermės ir kantrybės. Žygyje į pagonių žemes visada tyko pavojai. Ar teisingai sakau, broli Ulrichai?

- O taip, broli komtūre.

- Ar sunkus buvo žygis?

- Labai sunkus.

Liesasis vienuolis, nelauktai vikriai pašokęs iš krėslo, prisiartino prie Ulricho. Pasirodo, jis buvo trumparegis, nes prikišo aštrių bruožų veidą beveik prie pat jo apsiausto. Plonos nosies šnervės išsiplėtė.

- Taip, bet aš užuodžiu kraują! - sušuko vienuolis. - Čia gi kraujas ant jūsų apsiausto! Kraujas, broli Ulrichai. Iš kur jis?

- Mes... Mes buvome užpulti... - Ulrichas užsikirto, nes pirmasis melas dvasiškio akyse jam visada būdavo sunkus. Po to jau sekdavosi lengviau. - Pagonys mus užpuolė.

- Ak šitaip! Užpuolė, be abejo, ordino žemėse? Juk taip, broli Ulrichai?

- Ne visiškai...- Ulrichas žinojo, kad vienuolis Steponas galėjo lengvai patikrinti jo žodžius. - Šiek tiek piečiau. Ten dabar stengiamės skleisti Dievo žodį.

- Kiek mylių piečiau? Kur dabar stengiatės skleisti Dievo žodį, broli Ulrichai?

- Beveik iki Švėtės pilies žemių... - nenoriai sumurmėjo žvalgų vyresnysis.

- Teisingai, - įsiterpė komtūras Haseldorfas. - Tame krašte dirva krikštui jau buvo paruošta.

- Atleiskit, broli komtūre. - Vienuolis pasuko savo prakaulų veidą į Haseldorfą. - Brolis Ulrichas pats viską paaiškins. Tai daug pakrikštijot, broli Ulrichai?

- Na...Vieną...

- Tik vieną? Puiku, broli Ulrichai! Vienas krikščionis! Nuostabu! O kiek jų nukovėt, broli Ulrichai!

Rūstus balsas kapojo žodžius, neleisdamas susikaupti.

- Keletą... Kai užpuolė, žinoma. Teko gintis!

- Keletą. Net neskaičiavote. O kiek belaisvių atsivedėt, broli Ulrichai?

Meluoti nebuvo prasmės, nes brolis Steponas nekeliaudavo vienas. Visas Kristaus riterių ordinas žinojo, kad brolis Steponas kartu visada pasiimdavo vienuolį patarnautoją, kuris prižiūrėjo vyskupo patikėtinio asiliuką ir pasižymėjo ypatingu landumu. Nebuvo abejonės, jog brolio Stepono patarnautojas virtuvėje ir kareivių name jau viską buvo išniukštinėjęs. Stambus, randų išvagotu veidu vienuolis Rudolfas, puikiai valdantis kalaviją, buvo ne tik brolio Stepono patarnautojas bei sargybinis. Jis rinko jam ir žinias.

- Vienuolika... - burbtelėjo brolis Ulrichas.

- Vienuolika... - lyg aidas pakartojo brolis Steponas ir atsiduso. - Vienuolika!

Vyskupo pasiuntinys, sunėręs rankas už nugaros, nužingsniavo iki lango. Susikūprinęs pastovėjo ir atsigręžė į laukiantį komtūrą. Į brolį Ulrichą jis jau nekreipė dėmesio.

- Tai šitaip rengiamasi žygiui Kristaus žodžiui skleisti, broli komtūre. Vienuolika! O užmuštųjų net neskaičiuojame. Aš tikiuosi, kad galėsiu bent pranešti jo ekscelencijai vyskupui Albertui, jog visi iki vieno belaisviai bus paleisti. Ar teisingai tikiuosi, komtūre?

Komtūras kostelėjo. Jis turėjo paklusti vyskupui, tačiau viskam yra ribos!

- Gal nesupyksit, jei atkreipsiu jo ekscelencijos dėmesį į tą aplinkybę, kad žemaičių žemės beveik ribojasi su Ordino valdom. Todėl mes turime teisę gintis. Privalome apginti mūsų komtūrato saugojamus krikščionis!

- Nepiktinkit mažutėlių, broli komtūre, - šaltai atkirto brolis Steponas. - Aš savo ruožtu drįstu atkreipti jūsų dėmesį, jog tuo klausimu domisi ne vien jo ekscelencija vyskupas Albertas, bet ir pats Šventasis Tėvas. Tikiuosi, jau žinote, kad vyskupas Albertas išsiuntė į Romą kunigą Maurikijų prašyti Livonijai apaštališkojo sosto legato. Bet jūs turbūt dar nežinote, kad Šventasis Tėvas šį prašymą priėmė palankiai ir kad atsiųs ne bet ką, o savo dvaro kanclerį garbingąjį Modenos vyskupą Vilhelmą! Šventasis Tėvas nutarė patikslinti, kas gi trukdo apkrikštyti pagonis. Ar suprantat atsakomybę? Šventasis Tėvas gauna nusiskundimų, kad ir su apkrikštytais lybiais bei žemgaliais netinkamai elgiamasi. Duoklės naujakrikštams uždėtos tiesiog nepakeliamos, ir todėl jie gali atsimesti nuo Kristaus bažnyčios. O ką kalbėti apie pagonis! - Vienuolis pridūrė: - Viliuosi, kad Rygoje apie tokius dalykus neišgirsime, o ypač nenorėtumėme išgirsti apie tokius dalykus, kol legatas bus čia, broli komtūre.

Haseldorfas linktelėjo.

- Supratome, viską supratome. Praneškit tai jo ekscelencijai vyskupui Albertui. O dabar atleiskite, turiu duoti parėdymų žmonėms.

Jis krestelėjo galvą ir išėjo iš menės. Paskubėjo išeiti ir brolis Ulrichas. Uždaręs duris, komtūras atsiduso.

- Na ir pataikei! - tarė jis priekaišto kupinu balsu.

- Broli komtūre, jūs gi pats siuntėt!

Haseldorfas, nutraukdamas pasiaiškinimus, kilstelėjo ranką. Su riteriu Ulrichu jiedu buvo ne tik iš vieno Saksonijos miesto. Prieš dešimt metų, kai austrų kunigaikštis Leopoldas Šeštasis pakvietė riterius dalyvauti Kryžiaus žygyje į Egiptą, jiedu, prisijungę prie tūkstantinės kariuomenės, kartu ištvėrė visus pavojus ir vargus. Komtūras Haseldorfas iš kilmingų tėvų buvo paveldėjęs vertingų bruožų: mandagumą, tiesumą, mokėjimą šnekėtis su visais, - ir draugais, ir priešais. Savo buvimą čia, šaltoje ir nesvetingoje žemėje, Haseldortas laikė ypatinga misija, todėl nepatingėjo pramokti vietinių kalbų, kad galėtų pats skleisti Dievo žodį. Iš kitos pusės, jis nepasitikėjo vertėjais naujakrikštais, dar nepamiršusiais senųjų dievų. Kilnių polėkių dvasia pleveno pilyje nuo ryto iki nakties, todėl tik su broliu Ulrichu, artimu bičiuliu, komtūras leisdavo sau išsilaisvinti iš griežtų riterio etiketo ir ordino regulos rėmų. Su riteriu Ulrichu Haseldorfas galėjo neveidmainiauti. Todėl ir dabar jis tiesiai paklausė:

- Siųsti siunčiau, bet ar pasisekė?

- Kuo puikiausiai. Švėtės nebėra.

- Neilgam! Tol, kol neatstatys. Jie gajūs kaip žalčiai. Vadinasi, neveltui papirkome tą Ulvarą! O įkaitus, ko gero, teks paleisti, broli Ulrichai.

- Įsakysite paleisti tuos nekrikštus?!

- Galbūt... - mįslingai šyptelėjo komtūras. - Parodyk man juos, broli Ulrichai, tuos savo nekrikštus. Tada ir nuspręsim, kaip padaryti, kad ir vyskupui paklustume, ir žygis būtų buvęs sėkmingas.

Brolis Steponas juk sakė, kad vyskupas išprašė iš Šventojo Tėvo atsiųsti legatą patikrinti, kas gi trukdo pagonių krikštui!



Švėtės pilėnai vis dar tebebuvo kieme. Kaip įvedė juos už mūrinių pilies sienų surištus, taip ir paliko. Riteriai ir kareiviai išsivaikščiojo, pamiršę net atrišti belaisvius nuo ilgos kanapinės virvės, visą kelią juos visus, išskyrus Gailę ir jos motiną, nenumaldomai tempusios į nelaisvę. Dabar jie sėdėjo ant žemės, prigludę prie mūro sienos: moterys ir vaikai dulkėtais nuo ilgos kelionės rūbais bei vienas šviesiaplaukis jaunuolis su kruvina skepeta aprištu dešiniuoju petimi, kurį kliudė riterio Ulricho kalavijas.

- Ir čia visi, broli Ulrichai? - nusivylęs paklausė komtūras.

- Ne ne, - paskubėjo atsakyti šis. - Yra dar dvi belaisvės, kurios jau saugioje vietoje. Rikio Žybarto žmona ir dukra. Aš, broli komtūre...

- Rikio Žybarto? - pertraukė jį komtūras, suraukęs kaktą ir stengdamasis prisiminti. - Yra vienas gerai man žinomas Žybartas Žemaitijoje. Ventės pilyje, kunigaikščio Žvelgotės sūnus. Negi to paties Žybarto? - Komtūras staiga pralinksmėjo. - Kaip jos galėjo pakliūti į Švėtę?..

- Į svečius buvo atvykusios, broli komtūre. Bet aš nebaigiau sakyti, broli komtūre. Su ta šeimyna likimas jau buvo mane suvedęs...

- Tiesa, per Traupės užpuolimą, kai žuvo brolis Ezubijus... - prisiminė Haseldorfas. - Ten irgi buvo tas rikis Žybartas su žmona ir vaikais!

- Baisi šeimyna, - palingavo galvą brolis Ulrichas. - Turiu pasakyti, kad ten, Traupėje, neapsieita be burtų. Ta rikio Žybarto žmona plačiai žinoma kaip ragana. Tada prieš pat puolimą ji ėjo aukoti į alkakalnį. Mes tuomet ją praleidom, nors arbaletininkai ir buvo pasiruošę. Kai dabar pagalvoju, reikėjo pasielgti kitaip. Pa-

klausėm pskoviečių vado, o ne brolio Ezubijaus, išganyk, Viešpatie, jo vėlę... Ji, ta ragana, tada per savo šėtoniškas apeigas turbūt ir sužinojo apie mus, ir pagonys pasirengė mūsų puolimą atmušti. Neveltui brolis Ezubijus netoli alkakalnio tada matė vilku pasivertusį patį šėtoną!*

- Kurgi ta ragana ir jos duktė? - paklausė komtūras.

- Celėje su langeliu į upės pusę. Ne tik prie durų, bet ir ties langu liepiau pastatyti po sargybinį.

- Ir ties langu? Vaikas pro tą langelį neišlįs, ne tik suaugusi moteris.

- Atsarga gėdos nedaro, - atsiduso brolis Ulrichas. - Geriau tegu sargyba nenuleidžia akių nuo tos raganos durų ir net nuo langelio. Juk tie prakeikti pagonių burtininkai moka išsikviesti piktąsias dvasias, kurios griauna kalnus, sukelia audras ir kitas nelaimes, sugeba pasiversti visokiais gyviais...

- Iš mūsų pilies dar niekas nepaspruko, - atsainiai šyptelėjo komtūras ir parodė pirštu į jaunuolį su aprištu petimi. - Štai šitam duosi žirgą ir pasiųsi į Žemaitiją. Tegul brolis Steponas apsidžiaugia.

- O kiti?

- Kiti? - vėl nusišypsojo ledine šypsena komtūras. - Kiti, broli Ulrichai, palauks, kol šis jaunuolis sugrįš, o tada paleisime ir juos.

- Visus? - Brolio Ulricho, rengusio žygį, visą karštą pavasario dieną vargusio pasaloje, kovojusio pilyje, penkias neapsakomai ilgas dienas ir naktis vedusio belaisvių vilkstinę, balse pasigirdo neslepiama nuoskauda. - Paleisime visus įkaitus, broli komtūre?

- Paleisime, kai jis grįš, pranešęs žemaičiams, kokią išpirką teks sumokėti už Žybarto žmoną ir dukrą.

Komtūras Haseldorfas nusišypsojo, tačiau ledinis jo akių žvilgsnis nė trupučio neatšilo. Draugiškai patapšnojo savo senam bičiuliui per petį ir tarė:

---

* Apie Traupės pilies užpuolimą skaitykite Skomanto knygoje “Atpildo strėlė”.

- Eik, nusiprausk kelio dulkes, broli Ulrichai. Gerai, kad nors vandens šituose kraštuose taupyti nereikia. Nusiprausk, išsimiegok, o rytoj pasišnekėsime apie viską. Ir apie įkaitus, ir apie vyskupo pasiuntinį, ir apie tą popiežiaus legatą Vilhelmą Modenietį, kuris netruks atvykti, ir apie žemaičių rikio žmoną.

3

Žinia iš Kuoknesės

Ventės pilėnai tik rytojaus dieną sužinojo, kas nutiko Medeinai ir Gailei. Visuomet santūri, kiekvieną žodį pasverianti ir kiekvieną žingsnį apskaičiuojanti Junda šįkart neišlaikė - puolė prie kabančio ant sienos arbaleto.

- Nusiramink, sese, nesikarščiuok! - sugriebė ją už rankos Uvis. - Nei arbaletas, nei strėlės dabar nepadės. Net Daubaro kovos kirvis čia nieko nepadarytų .

- Negaliu, negaliu ištverti!

- Pilį jie sudegino vakar pavakare, - užlenkė smilių kitas Jundos brolis, jaunėlis Einius. - Dabar vėl vakaras, - užlenkė didijį. - Vadinasi, turi visos paros persvarą, - užlenkė bevardį. - Užpuolikų jau nebepavysim, - užlenkė mažylį.

- Tai ką daryti? - sušuko Junda. - Sėdėti ir laukti?

- Belieka imtis kito ginklo, - tarė Einius, užlenkdamas nykštį, ir pagrūmojo kumščiu. - Ne šito, ne kumščio, o visai kito ginklo.

- Kokio?

Einius iškėlė kumštį ir atgniaužė, parodydamas delną su plačiai išskėstais pirštais.

- Gudrumo, - atsakė. - Gudrumas pasiekia ten, kur nenulekia jokia strėlė. Net pati eikliausia.

- Ar padės, Einiau? - Junda sunkiai kvėpavo, maldydama savo įtūžį. - Geriau jau pati žūsiu!

- Nekalbėk niekų, - papriekaištavo Uvis. - Zervis dabar savo krašte, žiemgalių žemėje. Jis jau žinos, kurioje pilyje paslėpė teutonai mamą su Gaile. Tokios žinios greitai plinta. Pasitarsim su juo.

Nieko nelaukę, visi ėmė ruoštis žygiui. Junda kaulinėmis šukomis susišukavo liepžiedžių medaus spalvos plaukus, susuko juos ant kaduginės lazdelės ir užsidėjo apvaliomis žalvario plokštelėmis dengtą kepuraitę. Po to jau ramesniu judesiu nuo sienos nukabino savo arbaletą, patikrino templę, suskaičiavo strėles.

Apsiginklavo ir Uvis su Einiumi. Pabalnoję žirgus, nuo kamanų nusegė žvangulius - jojant per priešo žemę, tilindžiavimas galėtų juos išduoti. Junda, kaip ir jos broliai, apsiavė ilgaauliais batais su

pentinais, susijuosė plačiu diržu, prie kurio kietos odos makštyse kabojo kovos peilis. Arbaletą persimetė per petį. Uvis prisikabino prie diržo kalaviją, keletą trumpakočių iečių įdėjo į pritvirtintą prie balno dėklą. Einiui, kaip jauniausiam, kalavijas dar nepriklausė, tad jis pasitenkino lanku su strėlėmis ir kovos peiliu. Pritūpęs jis atsisveikino su savo numylėtiniu šuneliu Sabalu, kuris buvo panašus į šeimininką: nedidelis, rudomis gudriomis akimis, tamsaus žvilgančio plauko ir budriai pastatytomis ausimis. Rikio Žybarto vaikų laukė pilnas pavojų kelias.

Prieš išvykdami jie nuėjo į alkakalnį, pasiėmę su savimi Minkantą, kuris kadaise išmokė Medeiną gydyti žmones.

Minkantas virpančiom rankom dėstė kvapniųjų žolynų šakeles ant aukuro žarijų ir neramiai žvelgė į kylančių dūmų juostą. Medeinos netektis trukdė susikaupti. Tai Medeina paprastai žengdavo prie aukuro, kai reikėjo dūmų vinguriavime ar paukščio skrydyje išskaityti, ką lėmė Laima. Jos akys skvarbiau žvelgdavo pro ūką, kurį retsykiais mirtingiesiems praskleidžia dievai. Deja, Medeinos dabar nebuvo, o smilkalų dūmai blaškėsi, ir Minkantas primerkė akis.

- Bus žinia... Atrodo, bus žinia, - tarė jis kimiai. - Dar nejokite.

Stojo tyla, ir dūmai, prieš tai neramiai suvinguriavę, dabar stačiu stulpu kilo į viršų.

- Kokia žinia? - paklausė Uvis. Jis jautė, kaip iš susijaudinimo drėksta jo delnai.

Žynys ranka parodė į siaurą, tiesiai į viršų kylantį dūmą. Atsiduso su palengvėjimu, nusibraukė prakaitą nuo kaktos.

- Įžvelgiau teisingai. Matai, jaunasis Uvi, dūmai nurimo, vos ištariau. Tai jūsų motina siunčia tą žinią. O kokią - mano akys per silpnos įžvelgti. Viena galiu pasakyti, kad jūsų motina gyva. Tikrai gyva. Ir žinią gausite.



Žinia juos pasiekė dar po šešių pilnų nerimo ir laukimo dienų. Prie Ventės pilies vartų sustojo putotas, prakaitu žvilgančiais šonais

žirgas. Raitelis, nusliuogęs nuo balno, susverdėjo ir vos nesukniubo prie pat pilies sienos. Tai buvo leisgyvis jaunas vyras. Ne tik iš nuovargio - kaip paaiškėjo, kai sargybiniai jį vedėsi į pilį, jis buvo dar ir sužeistas. Žaizda petyje buvo įsisenėjusi ir nemokšiškai aprišta. Sargybiniai bematant atnešė jam vandens atsigaivinti.

- Čia Ventės pilis?.. - paklausė jaunuolis vos girdimu balsu.

- Ventės! - patvirtino atskubėjęs kalvis Kernius. - O tu gi iš Švėtės! Rikio Kertaus sūnėnas!

Jaunasis raitelis lėtai papurtė galvą.

- Buvau iš Švėtės... - tarė jis. - Nebėra Švėtės! Nebėr... O aš iš Kuoknesės dabar. Ir nešu žinią.

- Iš Kuoknesės? - paklausė pribėgusi Junda, ir jos akys sužaižaravo mėlyna liepsna. - Tai iš ten tie galvažudžiai?

- Mano dėdei, pusbroliams, visiems žuvusiems pasisekė. O mane sužeidė taip, kad dar galėjau paeiti... Ir nutempė... Žiūrėkite!

Jis atsmaukė apdulkėjusios palaidinės rankoves ir atkišo savo riešus. Junda vos neaiktelėjo. Odos ten beveik nebuvo likę. Tarp sutinusių randų bolavo balkšvos sausgyslės.

- Tu jojai taip? Dievai, kaip galima! - Junda pagaliau pažino savo tolimą giminaitį.

- O ką aš galiu padaryti? Mano sesuo ten, ir privalau joti toliau. Jei nepranešiu visoms pavenčių pilaitėms, jai bus galas. Ir Gailei bus galas. Turiu pranešti visų pilių vyresniesiems...

- Kokią žinią? Kalbėk! - įsakmiai tarė Uvis.

Jaunuolis pažvelgė į jį, ir jo pavargusiose akyse blykstelėjo klausimas. Uvis suprato jo reikšmę.

- Tėvas išjojęs. Brolis žygyje, - paaiškino jis. - Aš dabar čia vyriausias. Kalbėk!

- Žinia tokia, jaunasis riki. Jie pagrobė tavo motiną ir tavo seserį Gailę. Reikalauja išpirkos. - Jaunuolis atsikosėjo ir nuleido galvą. - Aš - rikio Kertaus sūnėnas. Buvau ten... - Jis turbūt prisiminė užpuolimą, nes pasipurtė ir užsimerkė.

- Kalbėk! Tavo vardas Ervydas. Pažinau. Sakyk! Kiek reikalauja?



- Labai daug, per daug... Bet taip man liepė sakyti. Devyniasdešimt ozeringų auksu arba tiek sidabro, kad devyniasdešimt ozeringų aukso atpirktų...

- Nesąmonė!

- Taip sakė Kuoknesės komtūras, jaunasis riki...

- Tiek sabalų nesumedžioja visose žemaičių žemėse, tiek bebrų nėra upėse, kad šitiek aukso atpirktum, - lėtai tarė Kernius. - O ar gintaro tiek jūra išplauna, nežinau.

- Šitaip man liepė visur pranešti komtūras Haseldorfas, - dusliai atsikosėjo jaunuolis. - Dabar privalau joti toliau. O tą ordino žvalgų vadą aš būčiau prismeigęs, bet jis turėjo tokį skydą... - Jaunuolis vėl užsimerkė ir papurtė galvą.

- O jei nebus išpirkos?

- Tada, sakė, sudegins jūsų motiną Medeiną, nes ji esanti ragana. O jūsų seserį... - Jaunojo raitelio balsas užlūžo.

- Kalbėk!

- Seserį atiduos kareiviams. Kaip ir mano seserį. Jei aš nepranešiu, arba negrįšiu. Atleisk, jaunasis riki, bet jie seka mane.

- Kas seka? Kur?

Jaunasis raitelis papurtė galvą.

- To tai nežinau. Nežinau, kur jie. Negi tai svarbu? Man sakė, kad seks kiekvieną mano žingsnį. Turiu joti toliau.

- Duokit jam gerą žirgą! - įsakė Uvis. Jis žiūrėjo sustingusiomis akimis pro pilies vartus. - Devynias dešimtis! - pakartojo jis. - Devynias dešimtis! Ką tai gali reikšti, Kerniau?

- Aišku, ką tai reiškia, Uvi, - lėtai tarė kalvis. - Jie nesitiki, kad kas užmokės. Nebent pats Vykintas įstengtų. Ir tai kažin. Bet va, vis tiek nori, kad visi apie tai žinotų...

- Ko jie tada nori? - paklausė Einius.

- Ko nori? Klastą Žemaitijos žemei rengia, štai ką. O kokią klastą - kas žino.

Dusliai sudundėjo kanopos pakeliamojo tilto grėdais. Raitelis, žemai pasviręs balne, vykdydamas savo sunkią prievolę, jau tolo.

4

Teutonų sekliai

Kitą rytą Uvis atsisveikino su Vilke, nes nujautė, jog šį kartą išjoja ilgam. Paglostė šiurkštų kaklo kailį, pažvelgė į protingas akis ir papurtė galvą.

- Ne... Tavo vilkiukai dar maži, - tarė atsakydamas į Vilkės akyse išsakytą klausimą. - Šį kartą turi likti.

Ji suurzgė, lyžtelėjo šeimininko ranką ir , tarsi pati nemėgtų ilgų atsisveikinimų, vienu liuoktelėjimu dingo miško tankmėje.

Junda ir Einius pasitiko Uvį jau prie pilies vartų. Iš vakaro buvo sutarta, jog nieko kito nelieka, kaip tik pasitarti su Zerviu. Būdamas žiemgalis, jis geriau sugebės atspėti kalavijuočių pinkles. Juk jau antroji žiemgalių karta kariauja su tais iš už jūrų-marių atplaukusiais perėjūnais.

Diena pasitaikė apniukusi, vėjuota, su pažeme šliaužiančiais debesynais. Nuo senatvės palinkusios eglės varvino šaltus lašus, o samanos skleidė aitrų bobausių kvapą.

Žirgų kanopos be garso smigo į smaragdinį sengirės kilimą. Uvis žinojo, kad šioje girioje laikosi šventi žalčiai. Kelias vedė į šiaurę, už Lielupės, kur savo galią ir valdžią mėgina įtvirtinti svetimo būdo žmonės - teutonai. Jiems nesuprantama žmogaus ir medžio giminystė. Jie per jėgą ant laisvų žmonių tempia krikšto marškinius. Ar beateis kada ramybė? Kad galėtų be baimės žaisti vaikai ir laigyti kumeliukai. Kas pasakys? Kol yra priešas, tol bus, tokių, kurie jam priešinasi.

Uvis gerai žinojo, kuria kryptimi joti link Lielupės, už kurios prasideda žiemgalių gyvenamas kraštas. Dar dešimties metų būdamas, šiose vietose jis nušovė savo pirmąją stirną, kuri sužeista perplaukė upę, ir jiedu su vyriausiuoju broliu Daubaru, nepaklausę tėvų draudimo, persikėlė į kitą krantą. Užmigo svetimame krante, o pabudo jau teutonų nelaisvėje. Daubarui pavyko išsivaduoti, o Uvis ketverius metus praleido vergijoje Rygoje.*

Kaip tik tada, bėgdamas iš nelaisvės, Uvis ir sutiko žiemgalį vaikinuką Zervį, pas kurį dabar jojo kartu su Junda ir Einium.

---

* Apie Uvio nuotykius vokiečių nelaisvėje skaitykite knygoje “Teutonų belaisvis”.

Kelias į šiaurę, į liulančius pelkynus, už lėtosios Lielupės, ilgas kelias į...

Beveik vienu metu visi trys užuodė dūmų kvapą. Beveik vienu metu visi trys nušoko žemėn ir kietai suėmė už žąslų žirgus, kad šie nesuprunkštų. Beveik vienu metu visi trys, stengdamiesi kuo tyliau žengti minkštomis žalsvomis samanomis ir prilaikydami žirgus, pasuko atgal, prie ką tik perjoto apžėlusia juodalksniais raguva almančio upelio. Čia, gilioje raguvoje, nulipo nuo žirgų ir pagirdė juos, raminančiai plekšnodami per kaklus. Tie nežinomieji, susikūrę laužą vos per pusę varsto nuo jų, jau negalės išgirsti jų žirgų žvengimo, juo labiau kad ir vėjas pūtė nuo laužo, laiku atnešęs dūmus ir perspėjęs rikio Žybarto vaikus.

- Tu eisi pasižvalgyti, - ramiai tarė Uvis jaunėliui broliui. - Tik žiūrėk man, neįkliūk!

- Baisi kupeta! Patys čia neįkliūkit! - įsižeidė Einius. Pasitaisė kabantį prie diržo peilį ir nėrė į tankmę.

- Kam tu jį pasiuntei? - sunerimo Junda. - Juk žinai, kad Einiaus koja...

- Nieko tokio, kad truputį šlubčioja, - atsakė Uvis, nagu tikrindamas kalavijo ašmenų aštrumą. - Žvalgant tai nekliudo. O pasislėpti ir tykoti mūsų brolis moka net geriau už mus. Medžioklėje jis ne vieną žvėrį yra iš netyčių užklupęs. Ką jau ką, o sėlinti tai jis sugeba.

- Na, gudrumo broliukui iš tiesų netrūksta, - sutiko Junda. Primygusi arbaleto buožę keliu, sesuo įsirėžusi spaudė lanką tempiančią svirtį. Įtempė plieninį lanką, užkabino templę kabliu, pasiruošė svambią trumpą strėlę kalvio Kerniaus nukaltu aštriu antgaliu.

Visus tris žirgus Uvis pririšo prie augančių raguvoje gluosnių, užmovė jiems ant snukių abrakines su avižomis. Ir tik tada, kai abudu buvo bepradedą jaudintis, kad broliukas negrįžta, visai iš kitos pusės lyg vikrus žebenkščiukas išniro Einius. Šiek tiek raišuodamas, pribėgo prie Uvio ir, nukreipęs į jį degančias rudas akis, negarsiai tarė:

- Ten lomoje, visai netoli Lielupės, du kalavijuočiai ir du ginklanešiai. Dar vienas senis, atrodo, neginkluotas. Jie turbūt neseniai

perplaukė Lielupę, nes susikūrė laužą ir džiovinasi. Vienas riteris be šarvų.

- Kodėl manai, kad kalavijuočiai? - paklausė Junda.

- Balti apsiaustai ant šaltekšnio krūmo užmesti. Apsiaustai su raudonais kalavijais ir kryžiais. Ką darysim?

- Dar klausi! - pro sukąstus dantis pratarė Junda. - Girdėjai, kad jie grasina sudeginti mūsų motiną!

- O gal čia tie, apie kuriuos šnekėjo vaikinas iš Švėtės? - suabejojo Uvis. - Juos gal nepatartina pulti...

- Nepatartina? - pamiršusi atsargumą, šūktelėjo Junda. - Nors dviem bus mažiau! Pirmyn, broliai! Mano rūpestis - abu riteriai. Judviem lieka ginklanešiai.

Tarytum padidėję ir pasikeitę, ištįsę visu savo ūgiu, žemaičių miškuose gimę broliai ir jų sesuo apsikabino, paskui vėl tarytum sumažėjo ir prapuolė tarp žalių alksnio šakų. Tikėjimas ir pyktis jiems suteiks visa, kas reikalinga pergalei. Rikio Žybarto vaikai niekad nemokėjo ir nemokės sulinkti po baimės našta. Nuo pat vaikystės medžioklę jie vertina labiau už patį medžioklės grobį. O mūšis jiems kartais atrodo kaip vaikystės žaidimų tęsinys.

Prislinkę prie lomos ir užsiglaudę už šaltekšnio krūmų, Uvis, Junda ir Einius išgirdo kalavijuočių ginčą.

- Hols der Teufel!* Tai tu paleidai tą vaikiščią vieną, o jo ir pėdos atšalo! - išmetinėjo liesas geltena, kurio kaktoje dar buvo likęs raudonas atspaudas nuo kieto šalmo. Šalmas gulėjo greta, kartu su kalaviju sidabru kaustytose makštyse.

Netoliese tvarkingoje krūvelėje buvo sudėti šarvai, o riteris, vien pilkais nuo prakaito drobiniais apatiniais rūbais, atrodė visiškai negrėsmingas, tarsi išlukštentas iš kiaukuto vėžys.

- Niekur jis nedings, broli Hermanai, - atsakė kitas, jaunesnis riteris, su krūtinę dengiančiais plieno šarvais, kurstęs smilkstantį laužą. - Kuoknesėje liko jo sesuo, atbėgs liežuvį iškišęs pranešti, kad įsakymas įvykdytas. Komtūras žino, ką daro.

---

* Po velnių! (*Vok.*)

- Ir tada jis paleis belaisvius, kaip žadėjo tam broliui Steponui iš Rygos? Kaip manai? - paklausė riteris Hermanas.

- Tai kad brolis Steponas jau turbūt Rygoje... - nusijuokė jaunesnis kalavijuotis.

- O žemaičių ragana gal jau spirga ant laužo....

Jam pradėjus iš savo žodžių kvatotis, suzvimbė arbaleto strėlė. Teutonas taip ir nuvirto su juokui pražiota burna. Persigandęs jaunesnis riteris čiupo kalaviją, pabandė užsimauti šalmą, bet ne mažiau taikli Einiaus strėlė cvaktelėjo į krūtinę. Riterio laimei, šūvio metu jis netyčia pasisuko, todėl, užuot kirtusi statmenai, strėlė tik brūkštelėjo per šarvų nėrinius. Tuo metu atsipeikėjo ir sėdėję pagarbiame atstume ginklanešiai. Čiupę trumpakočius mūšio kirvukus, jie akimis ieškojo netikėtų užpuolikų. A, štai kur jie! Šleivakojis, juodas kaip angliukas vaikinas ir augalota, beveik vyro ūgio mergina. Riteris jau šoko tiesiai ant Jundos - iškėlęs kalaviją, kietai sučiaupęs burną... Atrodė, niekas jo nesulaikys! Tačiau puolančiam teutonui po kojomis nuvirto juodaplaukis vaikinukas. Riteris tik skėstelėjo rankomis ir suklupo. Tą pačią akimirką iš viršaus švystelėjo Jundos peilis. Ji net pati nežinojo, kur smogė, tačiau riteris susmuko ir nebeatsikėlė. Įniršę ginklanešiai puolė prie merginos, bet tuo metu už jų nugarų pasigirdo šaižus švilpimas. Atsisukę jie išvydo dar vieną kalaviju ginkluotą augalotą jaunuolį. Mikliai atmušdamas kirvukų kirčius, Uvis netikėtai smeigė vienam ginklanešiui, o iš arti paleista Einiaus strėlė parklupdė ir antrąjį.

Pakloję priešus, visi trys tik dabar pastebėjo šalia nulūžusio beržo iš siaubo drebantį senyvą vyrą su sėlių kraštuose dėvimais rūbais.

- Atsargiai, jis slepia ginklą! - sušuko Einius, skubiai išsitraukdamas naują strėlę iš dėklo ir dėdamas ją prie lanko templės.

- Pala! - Uvis, kilstelėjęs savo nedidelį raitelio skydą, kad šis uždengtų krūtinę, ir stipriau suspaudęs kalaviją, žengė sėlio pusėn. Sėlis užsidengė rankomis veidą ir susigūžė. Atrodė, kad jis stengiasi susilieti su pilka miško žeme. Pro pirštus jis paraudusiom akim žvelgė į Uvį. Staiga senio rankos nusviro, jis bakstelėjo pirštu Uvio

pusėn, išsižiojo ir keletą akimirkų bejėgiškai žiopčiojo lyg ištrauktas iš balos karosas. Pagaliau atgavo balsą.

- Surg-mi-nas... - dusdamas išskiemenavo senis, ir jo akys išsiplėtė - atrodo, ne tik iš baimės, bet ir iš nuostabos. - Surg-mi-nas! - pakartojo jau raiškiau.

Uvis sustojo.

- Surgminas? Ką reiškia šis vardas, seni? Sakyk!

- Surg-mi-nas... - dar sykį pakartojo sėlis ir stebėtinai vikriai, beveik kaip jaunuolis, atsistojo. Dabar kaire ranka jis laikė prispaudęs pilvą, ir tai suklaidino Uvį.

- Mesk! - suriko Uvis ir kirto kalavijo plokštuma sėliui per kairįjį petį. Smūgis buvo pakankamai stiprus - senis susverdėjo ir griuvo beržo pusėn. Pataikė galva į aštrų nulūžusio beržo kelmo kampą. Kairioji senio ranka bejėgiškai nusviro. Delnu į viršų. Nieko jis ten neslėpė.

- Gal pribaigti? - paklausė Einius.

- Maniau, kad peilį slepia.. Bet ne! Junda, girdėjai, ką jis sakė?

- Aiškiai. Sakė - Surgminas. Mūsų dėdė Surgminas! - Junda prikando lūpą. - Bet dėdė Surgminas senų seniausiai į dausas iškeliavęs.

- Būtent, kad senų seniausiai. Matyt, jam kitas Surgminas pasivaideno.

- Bet kad į tave rodė, Uvi. Į tave!

Uvis atsiduso ir, nubraukęs nuo lazdyno šakos saują lapų, atsidėjęs valė kalavijo ašmenis. Atrodė, kad jis įtemptai mąsto.

- Grįškim atgal, - pagaliau pasiūlė jis. - Ne taip jau toli nujojom nuo Ventės.

- Iš tiesų, - susimąsčiusi tarė Junda. - Negerai, kai žygis iš karto krauju prasideda. Bet negerai ir grįžti atgal.

- Gal nuvežkim šitą senį pas Minkantą? - pasiūlė Einius. - Minkantas jį atgaivins.

- Bet kodėl šitam seniui mūsų dėdė pasivaideno? - gūžtelėjo pečiais Junda .

- Tikrai reikia vežti pas Minkantą, - nutarė Uvis.

5

Pas Minkantą

Minkantas gyveno atokioje, pasislėpusioje tarp pelkių sodyboje. Tik gerai žinantys Ventės apylinkes galėjo surasti kelią, tiksliau - siaurą takelį gūdžiame eglyne, už kurio įsiterpusiame į raistą pusiasalyje stovėjo iš eglinių rąstų suręsta troba. Sodyba skyrėsi nuo kitų aplinkinių nebent tuo, kad Minkantas nelaikė galvijų, neturėjo daržinės ir tvarto, o visas jo turtas tilpo juodoje aprūkusioje troboje su židiniu. Tiesą sakant, koks ten turtas - sukabinėti palubėje žolynai, sustatytos ant lentynos molinės puodynaitės su visokiais gydomaisiais tepalais, kabantis ant rąsto apsiaustas, atremta į kampą ilga lazda su trigubai užlenktu galu. Už namo, pašiūrėje - tvarkingai sukrautos pliauskos - atskirai eglinės, atskirai beržinės ir liepinės, žilvičio vytelių ryšuliai.

Uvis visiškai nenutuokė, kiek Minkantui metų. Kiek galėjo prisiminti, jis visad buvo žilabarzdis, raukšlių išvagotu veidu. Žmonės pasakojo, kad Minkantas pražilo dar visai jaunas, kai sunkiai sužeistą, netekusį sąmonės, žirgas parnešė nuo Dauguvos krantų tą šaltą žiemą, kai žuvo protėvis Žvelgotė. Minkantas išliko gyvas vienintelis iš visos protėvio kariuomenės. Išjojo į žygį juodas kaip varnas, grįžo žilas kaip obelis. Kelis metus vadavosi mirtimi, o kai visų apylinkės žolininkių padedamas atsistojo ant kojų, pats ėmė gydyti kitus. Ventės pilėnai surentė jam trobą atokioje vietoje, nes Minkantas po viso to, ką buvo patyręs, nebeištverdavo didesnio žmonių sambūrio. Susirgus žmogui ar gyvuliui, jį kviesdavo ir pilėnai, ir kaimiečiai, atsidėkodami lašiniais, duona, pienu. Vasarą ir rudenį Minkantas grybaudavo ir uogaudavo, laikė kelis kelmus bičių. Žiemą iš vytelių pindavo krepšius, daug ką mokėjo padaryti iš medžio. Visa Ventės pilis valgė jo išskaptuotais šaukštais.

Nujautęs juos atjojant, Minkantas išėjo pasitikti ir plačiai atvėrė vartus aukštoje tvoroje, saugojusioje jo sodybą nuo laukinių žvėrių. Pažvelgė į permestą per balną surištą senį, tačiau nieko nepaklausė.

- Va senis, iš rūbų sprendžiant - sėlis, - tarė Uvis, atrišdamas belaisvį. - Palikau gyvą, nors buvo kartu su kalavijuočiais. Kažką vapėjo apie iškeliavusius į dausas.

Sėlis jau buvo atsitokėjęs. Vos jam atrišo rankas, jis parpuolė ant kelių prieš Uvį:

- P-pasigailėk vargšo senio, - suvapėjo iš baimės kimstančiu balsu. Jo šneką sunku buvo suprasti, nes sėlis painiojo vokiškus, žemaitiškus ir savo kalbos žodžius. - Nežudyk!..

Raukšlėtais senio skruostais riedėjo ašaros, jis atrodė toks menkas ir persigandęs, kad Uviui pagailo belaisvio.

Miške, kai virė mūšis, Uvis nedvejodamas tam kūkčiojančiam, dabar ant kelių suklupusiam seniui būtų nuritinęs galvą. Bet jis juk nepuolė, tupėjo persigandęs prie audros nulaužto beržo ir laukė, kuo pasibaigs jo šeimininkų užpuolimas. Ir tvojo Uvis jam per petį turbūt be reikalo, todėl jautėsi truputį kaltas.

- Liaukis kakta baksnojęs į mano apavą, seni, - pasitraukė atatupstas Uvis. - Stokis ir išklok, kodėl išdrįsote kišti nosį taip toli už Ordino žemių ribų? Tik perspėju, nebandyk mums dumti akių! Visai neseniai tie, kuriems tarnauji, pagrobė mūsų motiną ir seserį. Tau aišku? Supranti, kad nejuokaujam? - Uvis tebevarstė sėlį akimis, o tas tik galvą lingavo, nepratardamas nė žodžio.

- Taigi pagrobė! - tęsė Uvis. - Ir žinok - jei pajusiu, kad meluoji, tą pačią akimirką tavęs laukia mirtis!

Sėlis pašoko. Susilenkęs, truputį svyruodamas, žvelgė jau išdžiūvusiomis akimis į Uvį.

- Prisiekiu tau, jaunasis riki, krikščionių Dievu ir visais sėlių, žemaičių, lietuvių, žiemgalių, kuršių dievais, jog nesu nužudęs nė vieno savo gentainio! Nė vieno! Nesu net ginklo rankoje laikęs. Tik mažą peiliuką turiu. Aš - arklininkas, vargšas arklininkas. Pabalnoju ir nubalnoju šeimininkų žirgus. Tokios menkos mano pareigėlės. Nušluostau, kai jie būna suplukę, pašeriu avižomis, vasarą dalgele pripjaunu šieno. Todėl ir gyvenu tvarte, jaunasis vade. Klausausi arklių šnarpštimo, ir man atrodo, lyg būčiau savo tėvo arklidėje, o naktimis sapnuoju gimtuosius namus... Pasigailėk!

- Baisi kupeta! - šyptelėjo Einius. - Pasigailėsim, jei sakysi teisybę.

Minkantas įvedė visus vidun. Pakūrė židinyje ugnį. Duris paliko atviras.

- Tu iš Kuoknesės? - paklausė Uvis.

- T-taip, - neryžtingai patvirtino senasis sėlis. - Iš Kuoknesės...

- Ko įsibrovėt į mūsų žemes? - toliau tardė Uvis.

- Sakyk teisybę! - pridūrė Einius. - Ar matei mūsų motiną ir seserį?

Senis susigūžė po klausimų kruša, patylėjo ir pagaliau atsakė:

- Nežinau, ar mačiau būtent jas. Teisybę sakau, kad mačiau belaisvius iš Švėtės pilies. O dvi moteris, kilmingas moteris, komtūras uždarė į celę. Ginklanešiai kalbėjo, kad senesnioji - ragana. Todėl uždaryta, kur mūrinės storos sienos ir tik vienas langelis dviejų plaštakų dydžio. Ir gražuolė dukra su ja. O prie durų - dieną naktį sargyba! Ir prie to langelio!

Žybarto vaikai susižvalgė. Minkantas tylomis krovė malkas į ugnį. Pagaliau Uvis tarė:

- Tai ko įsibrovėt į mūsų žemes? Tiesą sakyk!

Senis truputį nurimo ir nuolankiai ėmė aiškinti:

- Komtūras pasiuntė brolius Hermaną ir Frydrichą su dviem ginklanešiais sekti to jaunuolio, kuris turi pranešti visiems žemaičiams apie išpirką. Ginklanešiai kalbėjo, kad komtūras tyčia paskyrė tokią išpirką, kad niekas jos nesurinktų, nes gerojo vyskupo Alberto pasiuntinys liepė jam paleisti belaisvius. Turėjom tą vaikiną sutikti grįžtantį ir palydėti per Ordino žemes.

- O tu ką čia veikei, seni? - paklausė Einius.

- Mane pasiuntė padėt susišnekėt, jei reikės...

Atrodė, kad sėlis kalba nuoširdžiai. Junda paklausė:

- Kuo tu vardu, seni?

- Vyskupas mane pakrikštijo Johanu, o motina vaikystėje šaukė Plunciu... - Sėlio akyse vėl sužvilgo ašaros.

- O kas tave vertė tarnauti teutonams? - rūsčiai paklausė Uvis.

Baimės šešėlis vėl nuslinko suvytusiu senio veidu.

- Badas, jaunieji žmonės, badas... Kai dar buvau tokio amžiaus, kaip šis bernaitis, - senis parodė pirštu į Einių, - mūsų žemes ištiko

toks nederlius, kad ištisos šeimos kriste iškrito. Išmirė visi mano artimieji. Ko gero, ir aš būčiau užmerkęs akis, jei ne vienuoliai bernardinai. Jie mane rado leisgyvį šalia jaunesnės sesutės ir motinos.

Susijaudinęs senis nutilo. Jo gerklę ėmė smaugti rauda. Kad nepravirktų, jis kramtė bekraujes lūpas.

- Vienuoliams siuvau abitus, dirbau kitus darbus. Paskui kartu su bernardinais nukeliavau į Rygą, - tęsė šiek tiek susitvardęs. - Vienuoliai nuvedė mane pas vyskupą Meinardą. Tas pakrikštijo mane ir davė darbą arklidėse. Gavau pastogę, kąsnį duonos. Po to tarnavau vyskupui Bertoldui, o ilgiausiai - vyskupui Albertui, kuris mane mėgo. Bet vieną kartą supykdžiau gerąjį vyskupą, ir jis atidavė mane Kuoknesės komtūrui. Jam ir tarnavau iki šiol...

Sėlio pasakojimas sujaudino jaunuolius, nors jie stengėsi to neparodyti. Juk jie patys kiekvieną akimirką gali tapti našlaičiais: tėvas - žygyje, motina - nelaisvėje.

- Nesaldu tau, seneli Plunci, - taikiai tarė Uvis. - Bet prisipažink, kodėl visą kelią iki pat Ventės negalėjai nuo manęs atplėšti akių? Žiūrėjai ir vis kažką po nosimi mykei...

Sėlis sučiupo Uviui už rankos:

- Jaunasis riki, jei tada, po mūšio, nebūtum manęs pritrenkęs, jau tuomet viską būčiau pasakęs. Progos nedavei... Tik klausi ir klausi, o man žodžio pasakyt neleidi! Na, o dabar pažvelk. Visi pažvelkite!

Sėlis pasirausė savo rūbuose, atkišo sugniaužtą ranką ir, kirčiuodamas kiekvieną skiemenį, ištarė:

- Surg-mi-nas!

Atgniaužė kumštį, ir ant delno sužvilgo dailus gintarinis kirvukas. Visiems - ir Žybarto vaikams ir Minkantui - net kvapą užėmė. Staiga Uvis drykstelėjo savo marškinių apykaklę, nutraukė nuo kaklo ant plonyčio dirželio pakabintą daiktelį, stvėrė sėlio ranką ir priglaudė savąją plaštaką prie Pluncio delno. Ant abiejų delnų sužvilgo visiškai vienodi kirvukai, tarsi tas pats meistras būtų juos gaminęs. Uviui pradėjo drebėti rankos.

- Iš kur gavai šitą gintarą, sakyk! - visas išraudęs Uvis ėmė artintis prie sėlio. - - Nužudei? Taip? Apiplėšei? Taip?

- Aš nieko blogo nepadariau. Aš tam žmogui padėjau bėdoje, - tyliai tarė sėlis.

Uvis vos vos suvaldė drebančias savo rankas.

- Iš kur tu gavai gintarą? - dusliai paklausė. - Man kirvuką atidavė tėvas, o tu šį gintarą galėjai pagrobti tik iš mano dėdės. Ko išsižiojai? Juk jo, mano dėdės Surgmino, vardą ką tik ištarei!

- Uvi, valdykis. Leisk, tegu sėlis kalba, - ramiai tarė Minkantas.

- Taip, bet prieš daugelį metų mano dėdė žuvo prie Dauguvos.

- Dėdė? - nustebo sėlis. - Tik pamanyk - dėdė! Kaip du vandens lašai buvo panašus į tave. Bet leiskit viską papasakoti iš eilės!

6

Sėlio pasakojimas

Tai atsitiko seniai, kai dar buvau jaunas ir stiprus, o Kuoknesės pilį, iš kurios dabar atvykau, dar valdė rusinai. Tai atsitiko prieš kokius trisdešimt pavasarių, o aš tada buvau toks stiprus, kad būčiau galėjęs kiekvieną jūsų patiesti ant menčių. Ištikimai tarnavau jau trečiajam vyskupui, jo ekscelencijai Albertui, jis buvo manimi patenkintas. Jo žirgai tiesiog blizgėjo iš sotumo. O sykį, prisiminęs tuos laikus, kai siūdavau vienuoliams abitus, įsidrąsinau ir jam pasiuvau net raudonąjį vyskupo drabužį. Kai jo ekscelencija keliaudavo tikrinti, kaip ordino pilių komtūrai tvarkosi savo valdose, kaip vienuoliai skleidžia Dievo žodį tarp pagonių, mane dažniau nei kitus arklininkus imdavo į palydą. O mano darbas visur buvo vienodas, ar Rygoje, ar Lenevardėje, ar kitur: kad žirgai būtų laiku pakaustyti, pagirdyti, pašerti. Gerasis vyskupas nešykštėdavo man maisto ir vyno nuo savo stalo. Taip ir klajojau su vyskupu Albertu po žiemgalių, lyvių ir savo gentainių sėlių žemes, kol sykį jo neužrūstinau. Tai buvo tas kartas, kai vyskupas išvyko į Teutoniją rinkti piligrimų, kurie, apsivilkę apsiaustą su kryžiumi ir kalaviju, atplaukdavo laivais į Rygą ir prisijungdavo prie Kristaus kariuomenės brolių.

Pamenu, tada jau tarnavau vyskupui Albertui septintuosius metus. Dar vasarą jo ekscelencija buvo išvykęs į Teutoniją, nes Rygoje krikščionių tais metais liko nedaug, net ir kai kurie riteriai panoro grįžti į tėvynę, palikdami vyskupo miestą likimo valiai. Vyskupo brolis Teodorikas, kuriam paprastai tarnaudavau, kai vyskupas būdavo išvykęs, pasiėmė mane į Holmo pilį.

Dauguva tais metais užšalo labai anksti. Žiema buvo šalta ir ilga, o per gavėnią prie Rygos atjojo devynios galybės žemaičių. Miestiečiai ir riteriai baisiausiai persigando, kai žemaičių vadas Žvelgotė įžengė į apsuptą miestą, kur miestiečiai jį sutiko su midumi. Rikis Žvelgotė išgėrė midaus, kurį jam pasiūlė riteris iš Frizijos, vardu Martynas, ir pažadėjo šį sykį Rygos nepulti. Pirma jie nukariausią Igauniją, o tada grįždami ir Rygą sudeginsią, pasakė rikis Žvelgotė. Ir tada visa ta kariuomenė, o vyskupo rūmuose kalbėta, kad jos būta

du tūkstančiai raitelių, nujojo į šiaurę. Rygiečiai baisiai persigando, tuo labiau kad vyskupo nebuvo mieste, tačiau po kelių dienų atvyko žiemgalių vadas kunigaikštis Viestartas. Žemaičiai pakeliui į Rygą buvo nusiaubę jų žemę, tad jis pasiūlė rygiečiams susivienyti ir užpulti begrįžtančius užpuolikus.

Štai tada vyskupo brolis Teodorikas ir pasiėmė mane į Holmo pilį, kur mes turėjome laukti, kuo baigsis mūšis.

Po kelių ilgų laukimo dienų atsivėrė pilies vartai, ir į kiemą įjojo būrelis kalavijuočių. Jie laikė apsupę dviejų žirgų traukiamas roges. Buvo atlydys, ir kaip šiandien prisimenu baisiai džerškiančias pavažas, kai žirgai tempė roges per akmenimis grįstą kiemą. Rogėse kažkas bolavo. Smalsumo apimtas, ėmiau ir prisiartinau. Geriau įsižiūrėjęs, aiktelėjau: pro rogių drangą kyšojo kruvina ranka! Ginklanešiai nuvijo mane šalin, bet aš jau supratau, kad jie grįžta iš mūšio su sužeistaisiais. Besistumdydamas tarp ginklanešių, nugirdau, kas įvyko. Pasirodo, teutonai su žiemgaliais iš tikrųjų surengė pasalą iš žygio grįžtantiems žemaičiams ir visus iki vieno išžudė. O rogėse buvo paimti į nelaisvę jų rikiai. Pats galingasis kunigaikštis Žvelgotė žuvo užpultas iš pasalų. Jį, sėdintį rogėse, ietimi nudūrė vienas teutonas. O tiedu rikiai vežė Igaunijoje prisiplėštus turtus, didžiulį lobį, ir juos pavyko pagauti tik trečią dieną po mūšio, tačiau lobio jie jau nebeturėjo...

Čia pat, pilies kieme, juos surištus išvertė iš rogių, ir budelis ėmėsi darbo. Vienas iš paimtųjų į nelaisvę buvo vyresnio amžiaus, o kitas - visai jaunas, jam vos buvo pradėjusi želti barzda. Juos taip kankino, vėl ir vėl klausdami, kurioj pily paslėptas lobis, ar Dignojos, ar Misos...

Senasis Pluncis nutilo ir užsimerkė, tarsi jam prieš akis vėl būtų iškilęs tas kraupus vaizdas. Visi tylėjo.

- Kodėl kaip tik tas pilis minėjo? - paklausė Einius.

- Nežinau. Bet taip klausė: “Ar Dignojos, ar Misos?”. Žemaičiai ištvėrė visus kankinimus, nė žodžio neištarė, tik retkarčiais sudejuodavo. Po valandos senasis žemaitis mirė, o jaunasis neteko

sąmonės. Teutonai nejudančius kūnus paliko kieme ir sugužėjo į pilį, kur prasidėjo puota. O man įsakė, kad iškirsčiau Dauguvos lede eketę, pririščiau lavonams po kaklais akmenis ir paskandinčiau. Užkėlęs ant arklio, nugabenau ant upės ledo iš pradžių vyresnįjį rikį, o paskui - ir jaunuolį. Ir tada pastebėjau, kad šis dar gyvas. Nušluosčiau nuo jo veido sukrešėjusį kraują, kaip mokėdamas sutvarsčiau žaizdas, nors buvo aišku: sumaitotas jaunasis rikis ilgai netvers. Jis kažką šnibždėjo kruvinomis lūpomis, paskui netikėtai atmerkė akis, tokias mėlynas kaip dangus, kaip tavo akys, jaunasis riki Uvi, kilstelėjo, virpančiomis alkūnėmis atsirėmė į ledą ir apsižvalgė. Paskui sugniaužė mano riešą, lyg replėmis suspaudė. Net nustebau - iš kur merdinčiame žmoguje šitiek jėgos?

"Ką tik pasimeldžiau dievams, prieš atiduodamas jų valiai savo vėlę, - sušvokštė nelaimingasis ir, giliai atsikvėpęs, tęsė: - Nepažįstamasai, pats tapsi liudininku, kad garbingai baigiau kelionę. O dabar klausykis, atidžiai klausykis mano dar vienos, jau paskutinės, maldos ir būtinai įsidėmėk žodžius!"

Sukaupęs visas jėgas, jaunuolis aiškiai prakalbo:

"Žvorūne dievaite,
Teutoną užburki,
Kad akys apžilptų
Ir protas aptemtų,
Kad žvelgtų į lobį,
Bet jo neregėtų, -
Žvelgotė taip prašo.

Žvorūne dievaite,
Palaimink žemaitį.
Kur skraido gyvatės,
Ten lobis padėtas.
Ne ąžuolo, liepos,
Lazda pasibelski!



Kaip garsas tolyn,
Taip auksas aukštyn.
Žvelgotės pasiųstas esmi."

Tai pasakęs, jaunuolis dar kartą giliai atsiduso ir tarė:

"Mano vardas - Surgminas. Ar prisiminsi? Surg-mi-nas! Jei sutiksi ką nors iš žemaičių, perduok jiems, ką išgirdai. Ar gerai įsiminei mano maldą?" - Ir tada jaunasis rikis Surgminas antrą kartą jau silpstančiu balsu sugiedojo tą keistą maldą ne maldą ir amžiams užmerkė akis.



Senasis Pluncis nutilo. Jis giliai alsavo, lyg būtų atlikęs sunkų darbą. Jaunuoliai susižvalgė.

- Surgminas... - tarė Uvis. - Tai štai kaip... Tai štai kaip mirė dėdė Surgminas...

- Ar tu nekliedi, seni? - paklausė Einius.

- Tegul prasiveria po manimi žemė, jaunasis riki! Tegul mano akys daugiau nemąto šviesos! Viską pakartojau žodis žodin! Trisdešimt metų praėjo, bet viską prisimenu kaip šiandien. Motinos, tėvo vardą galėjau pamiršti, bet tik jau ne tai, ne tai...

- Surgminas buvo Žvorūnei pašvęstas, - negarsiai tarė Minkantas. - Prisimenu, pats buvau apeigose. Šito Pluncis negalėjo žinoti. Dievaž, negalėjo...

- Dar sykį pakartok, ką girdėjai, - įsakmiai tarė Uvis.

Senasis Pluncis, nepakeisdamas nė skiemens, lėtai ir aiškiai pakartojo.

- Žvorūne dievaite, palaimink žemaitį... Kur skraido gyvatės, ten lobis padėtas... - susimąstęs pakartojo Minkantas.

- Tai malda, - tarė Uvis.

- Ne vien malda, - pridūrė Einius. - Už tų žodžių dar kažkas slepiasi.

- Ką dar sakė dėdė Surgminas? - paklausė Uvis. - Kas buvo toliau?

- Toliau? - gūžtelėjo pečiais senasis Pluncis. - Juk sakiau - jis nukeliavo pas protėvių vėles. Bet prieš tai nuo krūtinės nuplėšė gintarinį kirvelį ir įspraudė man į delną. Supratau, kad turiu perduoti jo giminėms. Surgmino ir to vyresnio rikio kūnų, kaip buvo įsakę teutonai, aš nepaskandinau eketėje, bet palaidojau netoli pilies, šitoje Dauguvos pusėje, kad ilsėtųsi arčiau prie gimtinės. Ar garbingai pasielgiau, jaunieji rikiai? - paklausė sėlis.

- Garbingai, - patvirtino Uvis.

- Už tai ir nukentėjau, - atsiduso senis. - Kai gerasis vyskupas sužinojo, kad neįvykdžiau jo brolio Teodoriko paliepimo, atidavė mane Kuoknesės komtūrui... - senis patylėjo ir nusišypsojo: - Bet viskas išėjo į naudą.

- Dėdės Surgmino prieš mirtį pasakyti žodžiai - ne malda! - nusprendė Einius. - Juk jis, sunkiai sužeistas, nukankintas, būtų prašęs dievų, kad parodytų kelią į dausas. Kuo čia dėta Žvorūnė? Negi jums neaišku, kad šiais žodžiais jis norėjo perduoti gentainiams, kur yra lobio slaptavietė?

- O ar pats nebandei ieškoti lobio? - atidžiai žvelgdamas seniui į akis, paklausė Uvis.

- Aš tai nebandžiau, bet teutonai pilaitėje, prie kurios buvo sučiuptas Surgminas, visą žemę išrausė. Vos išaušo pavasaris, vyskupas pasiuntė būrį vyrų, tačiau jie nieko nepešė. Dar ir dabar ten riogso suverstos žemės kalnai, ant kurių jau želia krūmokšniai. Garuote išgaravo lobis...

- Lobis - ne klanas vandens po lietaus. - pertraukė senąjį Pluncį Uvis. - Išgaruoti jis negalėjo.

- Tas teisybė, - patvirtino Minkantas. Iki šiol jis tylėdamas dėjosi galvon, ką pasakoja belaisvis. - Klanas vandens išgaravęs pavirsta lietaus lašais. Niekas be pėdsakų neišnyksta. O šis lobis aplaistytas krauju! - Minkantas pažvelgė paeiliui į Uvį, Einių ir Jundą, patylėjo ir pridūrė: - O viskas prasidėjo nuo to, kad jūsų protėvis nepakluso dievams.

- Nepakluso dievams? - nustebo Uvis.

- Paklausykite! - įsakmiai tarė Minkantas. - Jūsų protėvis Žvelgotė surinko tą žiemą du tūkstančius vyrų iš Žemaitijos ir Lietuvos. Nors burtai nežadėjo sėkmės, jis vis tiek patraukė į žygį!

- Kokie burtai? - paklausė Einius.

- Kai per padėtą ant žemės ietį pervedė žirgą, jis ją peržengė kairiąja koja. Blogas buvo šis ženklas, bet Žvelgotė pažvelgė į savo raitelius, į tankų iečių mišką, kuris siūbavo virš raitelių galvų, ir nutarė, kad jo vyrai galingesni už dievų perspėjimą. Bet vis tiek jį graužė nuojauta, ir tik Rygoje, kai drebantis iš baimės teutonas pasiūlė jam midaus ir paprašė aplenkti miestą, rikis nusiramino, nutaręs, kad nėra tokios kariuomenės, kuri nugalėtų jo vyrus. Nežinojo galingasis Žvelgotė, kad iš paskos jo kariuomenei į Rygą seka žiemgalių valdovas Viestartas, kuris seniai troško atkeršyti žemaičiams už tai, kad šie sugriovė kelias jų pilis. Viestartas susimokė su teutonais ir, kai žemaičiai grįžo iš Igaunijos, varydami belaisvius, galvijų ir žirgų bandas, užpuolė juos iš pasalų. Patį Žvelgotę, bemiegantį rogėse, teutonai nudūrė ietimi. O grobis - brangenybės, surinktos Igaunijos bažnyčiose ir pilyse - dingo, išgaravo tarsi kłanas vandens. Ir kokia iš to žygio nauda, Žvelgotės anūkai?

Minkantas nutilo. Pro atviras duris matėsi, kaip ant pelkės, supančios buveinę, lėtai leidosi vakaras. Virš gilių akivarų, juoduojančių akinamai žaliuose kimsynų plotuose, lėtai kilo balkšvi rūko tumulai, po truputį skleisdamiesi platyn, užklodami pelkę ir artėdami prie Minkanto sodybos aptvaro. Neilgai trukus jie apsėmė visą pelkę, o sodyba atrodė lyg salelė miglų jūroje, kurios gyventojai su nerimu žvelgė į baltas bangas, pasirengusias užlieti ir šį nedidelį, aukštais egliniais mietais aptvertą kiemelį, įsiveržti į vidų pro atviras duris.

Minkantas nutilęs žvelgė į liepsną. Paskui, tebemąstydamas apie Žvelgotę ir jo paskutinį žygį, pasverdamas kiekvieną žodį, tarė:

- Dievai nemėgsta tų, kurie nepaiso jų valios. Jūsų motina, kai buvo perspėta, irgi nepakluso - pagalvojo, kad apsiriko, kad ne taip perskaitė dūmų kalbą... - Minkantas vėl patylėjo, įmetė į židinio liepsną naują pliauską ir pridūrė: - O dabar, Žybarto vaikai, eikite miegoti.



Miegas neėmė. Junda išėjo į lauką ir apsidairė. Saulė jau nusileido, tačiau tamsa dar nespėjo užgriūti.

Balta sustingusi rūko banga, aukštai iškilusi anapus eglinių mietų tvoros, jau apsėmusi beržų ir eglių viršūnes, staiga susvyravo ir siūbtelėjo į kiemą, akimirksniu apsemdama visus pašalius, Jundą ir paskui ją išėjusius iš trobos brolius. Žybarto vaikai staiga pasijuto atskirti vieni nuo kitų neperregima balkšva ir drėgna siena, kuri pavertė juos vos įžiūrimais šešėliais. Ir tame neperregimame rūke Junda staiga pajuto kažką šalia. Kažką labai artimą. Tarsi savo mintis. Junda jautė, kad šalia stovi motina Medeina, užsimetusi ant pečių savo pilkąją skepetą su iš žalvario skardelių sudėliotais Švaistikio raštais.

- Vaikeli, jūsų dėdė Surgminas jums ištiesė ranką, - išgirdo ji motinos žodžius.

- Mama, - pusbalsiu pabandė ištarti Junda, tačiau lūpos nepakluso.

- Priimkite dėdės Surgmino dovaną, mano vaikai...

- Mama, kur tu? - Junda vėl pabandė sušukti, ir neišgirdo savo balso.

- Dėdė Surgminas siunčia jums išpirką, kurios už mudvi su Gaile reikalauja teutonai, - pakartojo Medeina. - Krikščionių turtai tegu krikščionims ir sugrįžta, - Medeina pakėlė galvą, apgaubtą baltu kaip sniegas nuometu. Žvaigždžių šviesoje blykstelėjo mėlyna stiklinė žalvarinio smeigtuko akutė. - Tavo broliai tą lobį suras. O tu pasiliksi Ventėje.

- Mama... - pagaliau įstengė ištarti Junda. Ištiesė ranką, siekdama paimti motinos delną, tačiau užčiuopė vien tuštumą. Tai buvo tik tirštas rūko tumulas.



Išaušus, kai Žybarto vaikai jau sėdėjo ant žirgų, prie Jundos priėjo Minkantas:

- Junda, tu privalai atsisakyti kelionės.

Junda neprieštaravo. Ji taip ir nepasisakė nei broliams, nei Minkantui, ką patyrė vėlyvą vakarą. Rūkas saulei tekant jau buvo išsisklaidęs, tačiau Junda nežinojo, kad tą vakarą ir jos broliai, ir senasis Minkantas buvo išėję į rūką.

7

Motina ir duktė

Niūrią Kuoknesės pilį vakarais gaubia tirštos miglos. Tarytum žalčiai jos rangosi palei mūrines sienas, šliaužioja tarp apvalių ir kampuotų Dauguvos pakrantės akmenų, paskui ima ropštis iki pat aukštų kuorų viršaus, bando skverbtis pro visus pilies plyšius į vidų.

Šaltas miglos prisilietimas pažadino ir taip jau prastai miegojusią Medeiną. Valandėlę ji žvelgė į skliautuotas savo celės lubas. Lygiai sumūrytų plytų eilės iš keturių kampų susibėga į vieną tašką, kuriame dabar tarsi susikaupė per savaitę pilyje patirti įspūdžiai. Medeina žvelgė į tą tašką, mėgindama prisiminti tai, ką prieš akimirką išgyveno sapne.

Ji žinojo, kad yra stipriausia iš tų, kurie jos giminėje savo rankose laiko gijas, jungiančias gyvuosius su dievų ir vėlių pasauliu. Niekas daugiau už Medeiną neturėjo paslaptingų jėgų, palaipsniui ar staiga paveikiančių žmogaus sielą. Medeinos akys regėjo tai, ką slėpė žmogus, o jos mintis pagaudavo tikrąją ištarto žodžio prasmę.

Migla tvyrojo ankštoje belaisvių celėje, tačiau Medeina tarytum iš paukščio skrydžio aukščio matė rūko apsemtą pelkę, o pačiame tos rūko jūros viduryje - sausą salelę ir trobą su skaisčiai liepsnojančiu ir traškančiu židiniu. Medeinos vaikai: Junda, Uvis ir Einius - sėdėjo aplink liepsną, ir jų akyse žiburiavo atšvaitai. Dukra lyg ir paklausė kažko, ji kažką jai atsakė, rodos, uždraudė kažkur vykti - Medeina negalėjo tiksliai prisiminti.

- Tu nemiegi, mama? - pašoko savo guolyje Gailė, turbūt taip pat vėsios miglos pažadinta. - Gal kas nutiko?

- Nieko nenutiko, vaikeli, - atsakė motina. - Tik žinau, kad mudvi išvaduos.

Ir tą pačią akimirką, kai ji jau būtų prisiminusi, iš kur ir ką žino, subrazdėjo skląstis. Atsivėrė geležimi kaustytos durys. Įėjo sargybinis, krikštytas žiemgalis, kuris, kitiems prižiūrėtojams nematant, atnešdavo kalinėms tėviške kvepiančių rūkytų lašinių gabalėlį ar kietai sudžiovintą sūrį, o vakar net buvo išleidęs Gailę pasisemti vandens iš pilies šulinio. Medeina jau kelinta diena matė, kad šis sargybinis neranda sau vietos, kad jį graužia baisus rūpestis. Buvo

netgi paklaususi, ar negali kuo padėti. Tada sargybinis jai nieko neatsakė, tik kažkaip keistai pasižiūrėjo, o jo lūpos suvirpėjo, tarytum tas stambus vyras su lyg kirviu iškapotais veido bruožais tvardytų nebylų verksmą.

Dabar sargybinis atėjo ne vienas, o su smulkute, vos besilaikančia ant kojų moterimi, kurios akys buvo giliai įdubusios, o lūpos suskeldėjusios nuo karščio.

- Tai mano Ilzė, - trūkčiojančiu iš sielvarto balsu tarė sargybinis. - Jai skauda krūtinę, visą pusmetį skausmai kamuoja. Žmonės šneka, kad žemaičių rikio žmona viską gali. Padėk mano Ilzei, jei sugebi...

Virpančioje žvakių šviesoje Medeina paėmė išdžiūvusią, tiesiog vėjo perpučiamą moterį už rankos, prispaudė nykščiu nelygiai trūkčiojančią gyslą jos rieše, įsiklausė, kaip vos vos tvinkčioja joje kraujas, po to pažvelgė jai į akis - taip giliai, kad Ilzė paskui pasakojo, jog jai nuo to žvilgsnio pasidarė karšta, - ir lėtai paklausė:

- Ką suvalgai, viską atiduodi, o jau trys dienos, kai net vandens negali gerti, tiesa? - ir, nelaukdama atsakymo, pridūrė: - Nebijok ir nesikrimsk, kad tavo vaikai neteks motinos. Tavo liga pagydoma.

Pasirausiusi savo drobiniame krepšelyje, Medeina padavė sargybiniui saują džiovintų šaknelių bei medžių žievių ir tarė:

- Išvirsi rytoj savo žmonai Ilzei su medum ir apynių spurgais, pridėjęs dar po saują kraujažolių ir rasakilų, kurių rasi kiekvienoje pievoje. Tik išrauk jas dar šiąnakt, kai patekės mėnulis. Tegul Ilzė geria triskart per dieną tris dienas, o ketvirtąją atsikels ir bus sveika.



Netruko prabėgti tos kelios dienos ir, visų Kuoknesės gyventojų nuostabai, jau pas protėvių vėles pasirengusi keliauti moteris pasveiko! Dabar jau ne tik pilyje, bet ir už jos sienų - pirklių, siuvėjų, kailiadirbių, katilių trobose, siaurose gatvelėse bei turguje - garsiai sušneko apie kilmingąją burtininkę.

Išplėšta iš mirties nagų, Ilzė neatpažįstamai pasikeitė: jos pilkos akys atgavo džiaugsmingą spindesį, eisena tapo grakšti, lengva, atsitiesė sulinkę pečiai, lūpose vėl ėmė žaisti šypsena. "O Dieve, stebuklų stebuklai!" - visiems savo svečiams be paliovos kartojo Ilzės brolis, aludaris Haincas, labai mylėjęs savo vienintelę seserį. Kai jam buvo vos penkiolika, o Ilzei - tik penkeri metukai, jų tėvai, irdamiesi menku luoteliu, per patį ledonešį nuskendo Dauguvoje. Našlaičius priglaudė vienuoliai. Sulaukęs pilnametystės, Haincas išėjo savo rankomis pelnytis duoną. Iš pradžių dirbo Kuoknesės bažnyčios varpininko parankiniu. Šis bevaikis geraširdis varpininkas mirdamas Haincui užrašė per visą gyvenimą sukauptą turtą. Ne kažin kiek jo ten buvo, bet užteko nusipirkti namui ir visoms alaus virimo priemonėms. Darbštuolis Haincas namą ne tik palopė, bet vėliau beveik visą naujai perstatė. Pats virdavo alų ir didžiajame kambaryje juo girdydavo ištroškusius. Savo rankomis jis išdrožinėjo suolus, stalus, įvairių gėlių raštais išdėliojo sienas, lubas, duris. Įėjęs vidun, pasijusdavai tarsi kokiame stebuklingame sode. Tą įspūdį ypač pagyvindavo Hainco iš geležies nukalti žibintai. Kai juose degdavo žvakės, pro įmantrias angas sklindantys spinduliai kartais net visai įkaušusį svečią priversdavo pamiršti alavinį alaus puodelį. Visa Kuoknesė žinojo, jog Haincas gana pelningo aludario amato ėmėsi ne iš gobšumo ar potraukio išgerti. Jis tikėjosi sukrauti augančiai našlaitėlei Ilzei neblogą kraitį. Per jos vestuves užkietėjęs senbernis Haincas visiems miestelėnams veltui pilstė alų, vaišino virtu kumpiu, rūkytu unguriu ir kitais gardėsiais, o pats, žvelgdamas į laimingą jaunavedžių porą, verkė ir juokėsi. Ilzės pasirinktasis augalotas neseniai pakrikštytas žiemgalis buvo ramaus būdo ir paslaugus vaikinas, kurį Ilzė jau prieš vestuves laikė po padu.

Palaukęs, kol triukšmingi vestuvininkai numalšins alkį bei troškulį, Haincas užsilipo ant didžiausios alaus statinės ir prabilo:

- Žmonės! Tegul nutrenkia mane žiemgalių dievas Perkons, jei aš ko nors savo sesytės Ilzės labui dar nesu padaręs! Kol mirtis mano akis užspaus savo juodu bučiniu, aš tebemylėsiu Ilzę ne tik brolio, bet ir tėvo meile. Gyvenimas visiems nustato savo apibrėžas, o man

teko laimė iš karto pabūti dviejuose vaidmenyse. Kaip brolis, Ilzei buvau žaidimų draugas, kaip tėvas - rūpestingas duonpelnys. Dabar beveik galėčiau ir numirti, tiktai kas, brangieji kuoknesiečiai, po sunkios darbo dienos jus paguos alvute putojančio alučio? Ar beatsiras toksai kvailys, kuris pamirštų jūsų skolas ir leistų už šių stalų per naktis bliauti sielvarto ir meilės dainas? Kas kitas atlaidžiai pažvelgs į jūsų sielas pro permatomą girtumo dangalą?

- Niekas, niekas, niekas! - tris kartus vienu balsu nugriaudėjo drožinėtuose smuklės suoluose atsidrėbę stori ir ploni, jauni ir seni, gauruoti ir nuplikę aludario svečiai.

- Niekas! - pats vienas pakartojo iki ausų Haincui prasiskolinęs auksarankis stalius Augustas, kurio nosis keisdavo savo spalvą nuo išgerto alaus kiekio.

- Taigi, kad niekas! - užbaigė Haincas ir nulipo nuo statinės.

Patyręs apie sesers ligą ir matydamas ją lyg žvakę tirpstant, Haincas Kuoknesės bažnyčioje užpirko ne vienas mišias, net iš pačios Rygos kvietėsi daktarus. Niekas negelbėjo. Ir štai jums pagonė padaro stebuklą!

Užsukęs pas Ilzę, Haincas tarė:

- Mes tai žemaičių rikio žmonai iki pat karsto lentos liksime skolingi, nes gyvybės ir sveikatos už jokius pinigus nenusipirksi. Tie, kurie mano kitaip, klysta. Sužinok, ko tai moteriškei trūksta. Kuo galėsiu, pagelbėsiu. Gal maistu? Gal kokiais gėrimais?

Tačiau, atėjus metui, prireikė visai kitokios paslaugos.



- Mamute, kodėl tu gydai mūsų priešus? - sykį paklausė Gailė motinos.

- Ar gydau žmogų. - rimtai atsakė Medeina. - O tu ar pastebėjai jauno, dailaus priešo karštas akis?

Gailė prikando lūpą. Negi motina ir per storas mūro sienas girdi, mato? Vakar, kai žiemgalio sargybinio lydima Gailė vėl ėjo prie šulinio vandens, visai netikėtai susitiko jaunąjį riterį, kuris jai

Švėtės pilyje nuo kojų ir rankų nupjovė virves, o paskui nuvedė pas motiną. Kuris, keliaujant per girias ir pelkynus į nelaisvės vietą, ją norėjo pasodinti ant žirgo... Kuris... Ne, Gailė nebedrįsta toliau galvoti... Vos ne kaktomuša atsitrenkusi į gražų, stuomeningą vyrą, Gailė nuleido galvą ir jau ruošėsi smukti pro šalį, bet riteris šypsodamasis paėmė iš jos medinį kibirėlį ir pats pasėmė vandens. Pastatęs jį ant rentinio, riteris atsigėrė, nusišluostė ryškiai apibrėžtas lūpas ir tarė:

- O, kalt!

Nesupratusi Gailė dar labiau paraudo - jai šis žodis priminė žodį "kaltas".

- Ponas riteris sako, kad vanduo šaltas, - paslaugiai išvertė jos sargybinis. Po to, kai Gailės motina išgydė jo žmoną, jis buvo pasirengęs ne tik prie šulinio Gailę nuvesti, bet ir padaryti viską, ką ji lieps.

- Tavo vardas, rodos, Gallen, taip? - vėl šnekino vokietis.

Gailė tylėjo. Ji nežinojo, ką sakyti, nedrįso net pažvelgti į vokietį. Jai norėjosi kuo greičiau pabėgti į savo tamsią celę.

Sargybinis paaiškino Gailei:

- "Galle" - vokiškai tulžis, užtat ponas riteris ir stebisi.

Riteris vėl kažką pasakė vokiškai ir liepė žiemgaliui išversti.

- Jis klausia, ar visi žemaičiai gražuolėms parenka tokius šiurpą keliančius vardus?

- Mano vardas - nuo žodžio "gailestis"! - neiškentusi atsikirto mergina.

Sumišęs riteris atsiprašė.

- Peter, - ištiesė jis jai ranką, tačiau Gailė nežinojo, ką daryti, todėl savosios nepadavė.

- Peter, - pakartojo vokietis. - Taip mane vaikystėje šaukdavo mama. Turiu į tave labai panašią sesutę - tokią pat gražuolę su didelėmis akimis ir žvilgančiais plaukais. Ar tau nesunku čia gyventi? Gal ko trūksta?

"Keistas klausimas, - vien mintyse atsakė Gailė. - Daug ko man čia trūksta. Trūksta oro, tėviškės pievų, šunelio Sabalo, draugių,

sesers... Dar trūksta tyro šaltinio, iš kurio kas rytą galėdavau pasisemti skanaus vandens. Teutonų pilies šulinio vanduo, nors ir šaltas, trenkia kažkuo šleikščiu, nenusakomu..."

Netrukus juos apspito ir kiti išėję nusiprausti prie šulinio kalavijuočiai. Kvatodamiesi jie išgėrė visą vandenį iš medinio Gailės kibiro, tad Peteriui teko semti vėl. Vienas kitas bandė šnekinti iš gėdos ir baimės kaistančią merginą. Visi jie buvo jauni, dvidešimt vienerių metų įšventinti į riterius, todėl Žemaitijos miškų gražuolė, semianti vandenį iš pilies šulinio, buvo neeilinis įvykis nuobodžiame Kuoknesės gyvenime.

Kai iš visų pusių apsupta mergina nebežinojo, kur dėtis, Peteris ją paėmė už rankos ir pavedėjo iki pilies durų. Atsisveikindamas jis paglostė Gailės plaukus ir neatsigręždamas skubiai nuėjo šalin.

Negi motinos žodžiuose esama tiesos? Jaunojo riterio žvilgsnį Gailė dar ir dabar jaučia. Svetimšalio atklydėlio, visų jos gentainių priešo akių karštis dar ir dabar degina.

- Aš juk matau, - išgirdo ji motinos balsą. - Tas vaikinas tikrai skiriasi iš viso komtūro konvento. Bet mes esam čia tik belaisvės, o jis vilki tą patį baltą apsiaustą su kryžium ir kalaviju, kaip ir komtūras.

Klausydamasi motinos, Gailė regėjo visai ne liepsną, o varveklį, kurį vaikystėje jai teko laižyti. Tai atsitiko pavasariop. Ėmus labiau šildyti saulei, pilies rūmo pastogėje pakibo daugybė smailų varveklių. Saulės spinduliuose jie žėrėjo dar niekuomet neregėtomis spalvomis. Atrodė tokie skanūs... Gailė pasiėmė lazdą ir, numušusi vieną ledokšnį, įsidėjo į burną. Varveklis nudegino liežuvį, nuo jo užgėlė dantis, tačiau mergaitė vis vien su didžiausiu malonumu jį sučiulpė. Praėjus kelioms valandoms, ėmė skaudėti galvą, gerklę, pakilo karštis. Teko gultis į patalą. Net baisiai kosėdama, ji neprisipažino, dėl ko susirgo.

Atėjus nakčiai, o Kuoknesės pilyje pasikeitus sargybai, Gailė ilgai vartėsi guolyje. Pagaliau užmigo ir tuojau pat susapnavo vaikystės dienų varveklį. Laikomas rankose, jis po truputį tirpo, kol

pavirto nuostabaus grožio, tik persišviečiančiu kaip ledokšnis riteriu.

"Kalt! Kalt!" - šaukė gražuolis riteris, kol, visa nusikamavusi Gailė pabudo.

- Kas atsitiko? Ko šauki ir blaškaisi? - paklausė sunerimusi Medeina.

- Man žvarbu, mamut, - atsakė Gailė, nors visa degte degė.

Pakilusi iš lovos, Medeina apklojo dukrą savo didele skara. Už langelio grotų tvyrojo palša ūkana.

"Šįmet bus šalta žiema", - pagalvojo Medeina, žiūrėdama į keistus ratilus, besisupančius virš Dauguvos.

Tokie miglos apjuosti ratilai neretai pranašauja ne tik šalčius, nederlių, gyvulių kritimą, bet ir žmonių paklydimus. Tuomet nuožmus šaltis iškyla iš upės ar ežero gelmių, pasklinda po žmones, įsiskverbia į jų vidų. Pamaldūs seniai tada griebiasi kovos kirvių, orūs rikiai užmiršta protėvių tiesas. Medeina buvo girdėjusi, kad kaip tik tokie ratilai kilo virš užšalusios Ventos, kai Žvelgotė iškeliavo į savo paskutinįjį žygį. Padėkite jam, dievai, susirasti tinkamą kampelį anapus gyvenimo ir mirties slenksčio!

8

Lobio pėdsakais

Snūduriuoja nukaršusi pilis. Seniai nebereikalingas jai nei aukštas pylimas, nei pilnas vandens papėdę juosiantis griovys. Suiro, nuvirto kadaise statytos sienos, įtvirtinimai, maurais apsitraukė vanduo, išblėso buvusi didybė. Nebėra Misos pilies, vien tik jos pavadinimas dar likęs žmonių atmintyje.

Ar ne toji atmintis ir atviliojo nedidelį būrelį rudais rūbais apsirengusių vienuolių? Jų veidus slepia didžiuliai gobtuvai, vien pirštų galai kyšo iš plačių rankovių. Pamaldžiai nulenkę galvas, trys vienuoliai vorele atslenka prie išlikusių pamatų akmenų ir trūnijančių griuvenų. Atslinkę išsisklaido po visą kalvą. Kažko atidžiai ieško, kruopščiai apžiūrinėja kadaise jau kasinėtas ir vėl užželusias vietas, iššniukštinėja kiekvieną riogsančių griuvėsių užkaborį. Pečiuitas vienuolis užkopia ant paties kalvos viršaus, dar pasilipa ant akmenų krūsnies. Ima žvalgytis po apylinkes. Kiek akis užmato, vien ąžuolai niūkso, išskėtę savo galingas šakas. Kur ne kur sujuoduoja sunki eglės rudinė. Kalvoje, ant pylimo, tarp seniai išraustų duobių, želia kreivi alksniai, blindės. Pajutę žmogų, purpčioja iš po kojų geltonos startos, margi dagilėliai.

- Liepų čia nė padujų! - žemaičio Uvio balsu ištarė viršuje stovintis vienuolis.

- Ė, nesakyk, - žiemgalio Zervio balsu jam paprieštaravo kitas. - Juk prie pilaitės galėjo augti vienui vienintelė liepa. Galėjo audros metu nulūžti ir per tiek laiko supūti.

Pagaliau iš po trečiojo rudo gobtuvo pasigirdo Einiaus balsas:

- Apsižvalgykim - gal iš tiesų kur nors išlikęs senas liepos kelmas? Reikia dar kartą apeiti visą piliakalnio papėdę ir papilį!

Pasikaišę besipainiojančius tarp kojų abitų skvernus, tariamieji vienuoliai rankomis ėmė sklaidyti aukštą žolę, krūmokšnių šakeles. Vienoje duobėje tarp dilgėlių Einius aptiko apvalų, puvėsiais aptrauktą daiktą. Lazdos galu nukrapštęs apnašas, išvydo pageltusią žmogaus kaukolę. Tuščiomis akiduobėmis ji nykiai žvelgė į lobio ieškotoją.

- Tai bent! - šūktelėjo Einius.

Dabar jau visi trys apžiūrinėjo netikėtą radinį.

- Kas pasakys, kieno vargšė galvelė šioje kalvoje nusirito nuo pečių? - paklausė atlapaširdis ir dėl to kartais net stačiokiškas Zervis.

- Gal, aptikę lobį, nepasidalino ir griebėsi kalavijų, - garsiai pasvarstė Uvis.

- Kas gi nepasidalino? - su pašaipa metė Einius.

- Nagi teutonai...

- Tai tik pasakėlės! Seniai būtų žinoma, bent jau mūsų krašte, kad kažkas rado lobį, - paprieštaravo Zervis.

Besirausdamas sienojų trūnėsiuose, Uvis užčiuopė akmeninį kirvuką. Negi čia gyventa žmonių, dar nepažinusių geležies? Kada tai buvo? Tikriausiai labai seniai. Žyniai teigia, esą, žmonės, anksčiau iš akmens gaminę įrankius, buvę labai stiprūs, apžėlę plaukais, tad jiems net per didžiausius šalčius nereikėję rūbų. Kiek neatskleistų paslapčių slypi žemėje! Kad ir kokie stiprūs, galingi būtų žmonės, vis vien jie anksčiau ar vėliau išnyksta, o žemė lieka, priglaudžia mirusiųjų kaulus ir vėl paleidžia per save vaikščioti naujus, jau kitokius gyventojus. Mirusiųjų vėlės papildo gyvųjų pajėgas ir protą, o gyvieji joms atsilygina savo nuolankumu, meile ir aukomis.

- Ei, sapnuoji, brolau, - sušnibždėjo Einius, žemiau užsismaukdamas savo gobtuvą. - Svečių turėsim. Pažvelk...

Išties, už pylimus gožiančių karklų sienos kyštelėjo siūbuojanti ietis: turbūt ten jojo raitelis. Sušlamėjo krūmai, ir artyn prijojo trys teutonai, matyt, kareiviai iš kurios nors gretimos pilies.

Vienas jų pasisveikindamas kilstelėjo ranką.

Pakėlė ranką ir Uvis ir, iškilmingai peržegnojęs kareivius, dar žemiau nulenkė galvą.

- Ko ieškote, gerieji broliai? - paklausė augalotas raitelis rauplėtu veidu.

- Mes meldžiamės už šiame kalne žuvusiųjų vėles. Prieš daugelį metų jie čia krito...

- Nekrikštyti, - sušnabždėjo broliui Einius.

- Taigi krito nepakrikštyti, - Uvis iš karto suprato Einiaus gudrybę ir tęsė: - Turbūt jums, broliai Kristuje, teko girdėti, jog šiame kalne buvo užkastas didžiulis lobis. Gal ir dabar jis čia tebėra. Tai va - godūs lobio ieškotojai susipešė ir vieni kitiems nusuko galvas. Krikšto nepriėmusių sielų nepriima dangus, o kūnų - žemė. Tai baisus dalykas!

- Baisesnio ir būti negali! - pritarė kareiviai.

- Gerai, kad suprantate, broliai Kristuje. Šis kalnas naktimis iš savęs išverčia nekrikštų kaulus, tiesiog spjaute juos išspjauna į žemės paviršių. Tuomet siaubingai barškėdami tie kaulai pasiunta lakstyti po kalną. Toks yra baisus atpildas už žmonių godumą!

Staiga pasilenkęs, Uvis iš duobės ištraukė anksčiau rastą kaukolę.

- O jūs, garbingieji broliai, kurlink keliaujate?

Jo žodžių padrąsintas vienas apskritaveidis paputžandis, paraudusia nosimi vyrukas pristabdė arkliuką, nulipo nuo jo ir tarė:

- Jei nebūtumėte šventi žmonės, pasikviestume pas save į Dignojos pilį paragauti midaus. Mūsų pilėnų ir aplinkinių gyventojų midų gertumėt apsilaižydami! Beveik kiekvienas čia jį verda, o atliekamą veža parduoti į Kuoknesę, Rygą ir kitas pilis. Mūsų gėrimą ypač pamėgo Dauguvos upeiviai - mes jiems tiesiai į laivus statinėmis pristatome.

- Vadinasi, kūną marinate svaigalais! - rūsčiai tarė Uvis.

- Tik midumi, gerasis broli, - pasiteisino raudonskruostis kareivis. - Tik midučiu...

- Degs jūsų sielos pragare!

Putlūs raudonskruoščio žandai subliuško. Jis suprato, kad per daug išsiplepėjo, todėl nebenorėjo nei tęsti pokalbio, nei teirautis, iš kur tie vienuoliai, ir tuoj pat užsirepečkojo ant arkliuko.

Vaikinai nespėjo net mirktelėti, o nekviesti žiūrovai jau išnyko, tik sudundėjo jų nuvarytų arkliukų kanopos. Kurį laiką dar buvo girdėti, kaip kareiviai čaižo savo leisgyvių arkliukų šonus.

- Girdėjote? - pagyvėjęs tarė Einius. - Čia, pasirodo, midumi gali galvą trinkti. Atspėkite, ką tai reiškia?



- Tai reiškia, kad Dignojos žmonės midui raugti turi daug medaus, - pirmasis atsakė Zervis.

- O ten, kur daug medaus, turėtų augti ir liepos, - užbaigė Uvis. - Palaidokime kaukolę, kad mirusiojo vėlei būtų ramu, ir pirmyn į Dignojos pilį.

- Ten, toje Dignojoje, bus sunkiau negu čia, - Zervis parodė į iškasinėtus pylimus. - Jei pilis gyvenama, kaip mes ieškosim lobio?

- Baisi kupeta! - atsainiai mostelėjo ranka Einius. - Teks raustis teutonams po nosimi. Kaip sakė dėdė Surgminas? “Kad jiems akys apžilptų ir protas užtemtų”. Matyt, jų akys iš tikrųjų apžilpo, kad taip ilgai lobio neranda!



Eidami pro apvalų užpelkėjusį ežeriūkštį, jie išvydo plačiapetį barzdotą vyrą, klampojantį per liulantį kemsyną. Retkarčiais pasilenkdamas, šis žmogus sauja pakabindavo dumblo ir atidžiai stebėdavo pro pirštus besisunkiančią lipnią tyrę. Jis nekreipė jokio dėmesio nei į stabtelėjusius vienuolius, nei į aplink galvą dūzgiančius uodus. Vienu tarpu žengęs neatsargų žingsnį, vyras bemaž iki juostos išsimaudė šaltiniuotame vandenyje.

- Utiti, tai gili raisto akutė! - šūktelėjo, skubiai ropšdamasis į švendrais apžėlusį krantą.

- Ką čia veiki, gerasis žmogau? - neiškentęs paklausė Uvis. - Negi plikomis rankomis dumble žuvis gaudai?

Vyras nenoromis atsigręžė į Uvį, matyt, svarstydamas: atsakyti ar ne? Pagaliau iškošė pro dantis:

- O kas tau, šventasis tėve, darbo? Trepsėk savo keliu ir netrukdyk. Kas jūs tokie? Kodėl savo veidus po gobtuvais slepiate? Sakau, trepsėk savo keliu, nes galiu supykti!

- Pikčiurną žmogų šėtonas ant savo ragų sūpuoja, - atsikirto Uvis ir su šypsena pridūrė: - O ilgą smalsuolio nosį laumės kultuvėmis plaka...

Išgirdęs vienuolius juokiantis, vyras atlyžo, priėjo artyn. Jo ne tik rankos, kojos, bet ir tanki barzda buvo apskretę purvu. Tarsi norėdamas pasiteisinti, mostelėjo pelkės link ir tarė:

- Nepamanykite, kad šis barzdyla kuoktelėjo. Visai ne, šventieji broliukai. Tai mano duona kasdieninė.

- Dumble... duona? - trūktelėjo pečiais Uvis.

- Šiame purve gausu rūdos, o jinai - kalvio duona. Rytoj atsivesiu visą savo šeimyną, ir pulsime tą duoną rinkti.

Pagaliau visai atlyžęs, barzdočius ėmė pasakoti, jog aplink kalvę rūdos jau nebeliko, todėl jos ieškoti tenka vis tolimesnėse pelkėse. Sunkus tai darbas, kenksmingas. Nuo braidymo po paversmius žmonai kojų sąnariai sutino, į strėnas diegliai įsimetė. Vaikai dar maži, nedaug teprirenka, nors ir jie stengiasi padėti.

- Mano vardas Apsingis, - paglostė savo barzdą kalvis. - O jūs, broliukai, kur keliaujate?

- Renkame savo neturtingam vienuolynui aukas, - nenoromis numykė Uvis. - Tik nelabai mums sekasi. Čionykščiai žmonės neturtingi, retai kas duoda...

- Gal jūs, broliukai, sutiktumėte pas mane padirbėti? Skolingas neliksiu. Parneštumėte į savo vienuolyną kokį tuziną kiaušinių.

Susižvalgę, vienuoliai papurtė galvomis, o Uvis atsakė:

- Ačiū, kalvi Apsingi. Mūsų regula dirbti neleidžia.

Atsisveikindamas kalvis šūktelėjo:

- Netoliese, va už šito miško - pilis. Fogtas tikrai ką nors paaukos jūsų vienuolynui.



- Gerai, jog kalvis perspėjo, kad pilis jau netoli, - garsiai mastė Einius. - Jei tuos pusgalvius kareivius pavyko apmauti, tai riteriams taip pigiai akių neapdumsi. Nors senasis Pluncius mums vienuolių bernardinų abitus ir sukirpo, ir pasiuvo, ir gerą pusdienį mus mokė, kaip juos nešioti, kaip pamaldžiai galvą nulenkti, kaip gobtuvą ant akių nuleidus rankas prie krūtinės sudėti, riterių neapgausi. Patys

vienuolių apsiaustus nešioja, kaipmat susivoks, kas po mūsų abitais slypi.

- Šiuose kraštuose tikrų vienuolių ne tiek jau daug, - pritarė Zervis. - Ko gero, jie net vieni kitus pažįsta...

- Tai ką darysime?

Tyliai tardamiesi, jie lėtai sliūkino keliuko pakraščiu, kiekvieną akimirką pasirengę šmurkštelėti į krūmus. Už posūkio ąžuolų giraitę staiga pakeitė išlakus liepynas. Senesnių medžių drevėse dūzgė bitės, nosį kuteno aštrus medaus kvapas. Tolumoje pro liepų kamienus jau galima buvo įžvelgti aplink pilaitę išsibarsčiusio kaimo trobesius. Vaikinai visai sulėtino žingsnius.

- Liepų čia net per daug! - pakraipė galvą Uvis. - Jei prie kiekvienos imsime ieškoti lobio, prireiks ne vienų metų...

- Geriausiai būtų įsikurti kur nors netoli Dignojos pilies. - tarė Zervis. - Jei Misoje lobio nėra, telieka tik Dignoja. O tada jau pagalvosime, kaip prasmukti į pilį.

Išsukę iš kelio, vaikinai priėjo prie durpėmis ir gailiais atsiduodančio liūno. Raisto pakraštyje akylasis Einius įžvelgė porelę raudonkojų gandrų, beieškančių jaunikliams peno.

- Ko spoksai? - paklausė Uvis. - Negi gandrų nematei?

- Aš galvoju, kad mums verta išsiskirti ir po vieną apieškoti apylinkes, - lėtai tarė Einius. - Gal čia dar kur nors auga liepos...

Gandrai, lėtai plasnodami sparnais, skrido virš pelkės į pilaitės pusę, o paskui juos, palikęs stovinčius prie kelio Uvį ir Zervį, pats nežinodamas kodėl, liulančiu kemsynu nusekė Einius.

9

Laisvės kaina

Pakeitęs vietą, kartais pasikeičia ir pats žmogus. Niekšas, atsidūręs tarp dorų žmonių, retsykiais ima elgtis padoriai, o teisuolis vagių draugijoje kai kada nutaria patikrinti kaimyno piniginės turinį. Žinoma, tokios permainos lydi toli gražu ne visus. O juo labiau ne tokias žmogystas, kaip Ulvaras. Išdavęs Švėtės pilį ir su teutonais atsidūręs Kuoknesėje, Ulvaras ir toliau tebesvajojo apie gražuolę belaisvę. Jis dar nedidelėje Švėtės menėje buvo ją nusižiūrėjęs... Slankiojo po pilį, nes už vartų jo neišleisdavo, iš tolo žiūrėjo, kaip pagrobtos Švėtėje moterys tampė akmenis, aukštindamos ir taip jau neperlipamą pilies sieną, ir svarstė, kaip prisigretinti prie stropiai saugomų kilmingųjų įkaičių. Tokie žmonės kaip Ulvaras juokiasi be džiaugsmo, verkia be skausmo ir į savo tikslą iriasi tarsi po ledu. Niekam neaišku, kada ir kur išnirs vilpišio snukis...

Sužinojęs, kad Medeina išgydė sargybinio žmoną, Ulvaras iš karto pasiprašė komtūro priimamas.

- Garbingasis valdove, - žemai nusilenkęs prabilo Ulvaras. - Aš jau antra savaitė pilyje, tačiau jaučiuosi nepelnytai užmirštas... Riteris Ulrichas žadėjo man jei ne raktininko, tai bent duoklės rinkėjo pareigas, o dabar praeina kaip pro tuščią vietą, tarytum manęs nepažinotų.

Komtūras Haseldorfas pro atvirą langą žvelgė į akliną pilies kiemą, kur Švėtės belaisviai tampė sunkius akmenis. Iki žiemos reikia būtinai paaukštinti sieną. Reikia išgrįsti kiemą, o jo pakraščius prie pilies rūmo durų apsodinti rožėmis. Žemaičiai ir lietuviai paprastai ruošia žygius prieš ordiną po pirmųjų šalnų.... Štai keli vaikai kapliais purena žemę. Viena jaunutė mergina atsitiesė, nusibraukė prakaitą ir nukreipė akis į langą. Pažvelgė kažkokiomis tuščiomis akimis, tarsi visai nematytų ją stebinčio komtūro. Taisyklingi veido bruožai, gelsvi plaukai, supinti į rankos riešo storumo kasas, rausvos, pilnokos lūpos. Jei ne drobiniai, per ilgą kelionę iki Kuoknesės sudriskę rūbai, ji niekuo nesiskirtų nuo vokietaičių iš jo gimtojo miesto. Nutviekstas jaunutės merginos grožio, Haseldorfas prisiminė ir uždarytą į atskirą celę kartu su motina Žemaitijos rikio

dukrą keistu vardu - Gailė. Ji net krūptelėjo - perdaug ši paprasta pagoniško kaimo mergina, kaip vergė triūsianti pilies kieme, priminė tą, prieš dvidešimt metų paliktą Vokietijoje. Kiek daug čia gražių merginų! Širdis sutankino dūžius. Baisus daiktas toji žmogaus širdis! Su ja nuolat reikia kovoti, galynėtis. Tarsi su narčiu žirgu, kuriam, vos atleidęs paspręstę, privalai dviguba jėga užlaužti žąslus. O dabar teko ne tik valdytis, bet ir sėkmingai išlydėti Rygon tą džiūsną brolį Steponą. Na ir užvirė košę brolis Ulrichas su šituo į girinį katiną panašiu žemaičiu! Kodėl jis išdavė savo gentainius? Visiems žinoma ir iš sakyklų skelbiama: kol nekrikštytas, tol ne žmogus. O ar šis, ką tik pakrikštytas Johanu, pagonis Ulvaras jau tapo žmogumi?

- Galėčiau tave pasiųsti grįsti kiemo, Johanai, - lėtai, tartum iš tiesų svarstydamas šią galimybę, tarė komtūras ir pažvelgė tiesiai į gelsvas žemaičio akis. Išvydęs baimės šešėlį tose visad budriose akyse, šyptelėjo ir pridūrė:

- Geriau sakyk, ko atėjai. Tikrąją priežastį pasakyk.

- Garbingasis valdove, pasirodo, tiesą sakė žmonės čia, Kuoknesėje, kad jūs permatote žmones kiaurai, - pataikaujančiai pradėjo Ulvaras, tačiau, išvydęs komtūro veide nepasitenkinimą, skubiai pasitaisė: - Tačiau storos mūro sienos jums nepermatomos, nes kitaip jau žinotumėt, kad sargybinis Johanas, tas krikštytas žiemgalis, tapo žiniuonės Medeinos apžavėtas. Naktį, niekam apie tai nenutuokiant, jis atvedė pas Medeiną savo sergančią žmoną, ir ši burtininkė savo kerais gražino jai sveikatą!

- Žinau apie tai, Johanai, krikštytas žemaiti, - ramiai atsakė komtūras. - Ir sugalvojau tau vietą. Eisi antruoju ginklanešiu pas riterį Peterį.

- Antruoju ginklanešiu?..

- Ne tik, ne tik... - susiraukė komtūras. - Ir dar pakeisi prie tos jūsų žiniuonės durų Johaną, tą krikštytą žiemgalį. - Komtūras šyptelėjo patenkintas savo sąmoju. Paskui pridūrė: - Brolis Peteris neseniai įšvęstas į riterius, jis tik pusmetį šiuose kraštuose. Jei pastebėsi jį keistai elgiantis, praneši man. - Komtūras dar kartą pažvelgė tiesiai

į gelsvas Ulvaro akis ir tarė: - Žinau, kad svajoji apie duoklės rinkėjo vietą...

- Garbingasai valdove...

- Nepurtyk galvos. Žinau. Tačiau norint imti, pirma reikia pačiam duoti. Žiniuonės ir jos gražuolės dukros greičiausiai laukia mirtis ant laužo. Žinau, kad vienas jaunas riteris mano pilyje pralies dėl gražuolės ašaras, bet Medeiną ir jos dukrą gali išgelbėti tik Dievas. Eik, Johanai, imkis savo nelengvų pareigų.



Pirmas įspūdis dažnai būna apgaulingas! Žemaitis su gelsvomis girinio katino akimis riteriui Peteriui nepatiko dar Švėtėje. Net ir tada, kai komtūras apkrikštijo Johanu šį vokiškai švebeldžiuojantį pagonį, padariusį ordinui nemažą paslaugą, brolis Peteris negalėjo priprasti prie pasalūniško jo žvilgsnio, tykančio iš tamsių Kuoknesės pilies užkaborių. Ir štai komtūro valia vakarykštis pagonis paskirtas jo antruoju ginklanešiu! Peteriui liko tik paklusti, tuo labiau kad komtūras uždėjo jam ir prievolę - mokyti naujakrikštą tikėjimo tiesų ir kovos meno. Taigi brolis Peteris priėmė naująjį ginklanešį su sunkia širdimi, tačiau netrukus suprato klydęs. Johanas pasirodė esąs paslaugus tarnas ir pagavus mokinys, o meldėsi itin uoliai, kaip retas naujakrikštas. Be to, stropiai saugojo žemaičių kalines, kur kas stropiau negu pašalintas iš tų pačių pareigų naujakrikštas žiemgalis Johanas.

“Kodėl komtūras Haseldorfas visus čionykščius pagonis krikštija vienodai - Johanais?” - pamąstė brolis Peteris, žvelgdamas į rečiuotą platų naujakrikšto veidą. Nieko nepasakysi, stropus sargybinis. Štai ir dabar - atvedė prie šulinio gražiąją žemaičių raganos dukrą pasisemti vandens ir neatsitraukia nuo jos nė per žingsnį, nenuleidžia nuo jos akių, seka kiekvieną belaisvės krustelėjimą.

Už pakeliamojo tilto pasigirdo artėjantis žirgų kanopų dundesys. Sargybiniai, tik nakčiai uždarantys vartus, prasiskyrė, įleisdami raitelį ant putoto žirgo. Brolis Peteris pamatė, kaip krūptelėjo

žemaičių raganos dukra, pamačiusi nulipantį nuo žirgo jaunuolį su išsidraikiusiais plaukais, dulkėtu apsiaustu ir sutvarstytu dešiniuoju petimi, kaip plėšriai sublizgėjo naujojo ginklanešio akys. Jaunasis riteris prisiminė trumpą mūšį Švėtėje, brolį Ulrichą, kuris lyg skydu prisidengė mergina prieš kirsdamas kalaviju. Grįžo! Jaunasis pasiuntinys grįžo iš Žemaitijos. Ir, aišku, be išpirkos. Žirgas atnešė tik balną ir beginklį raitelį, kuris nulipo ir susvyravęs susmuko ant ką tik belaisvių moterų sukloto akmenų grindinio.

- Vandens! - sušnibždėjo jo pablyškusios lūpos.

Lyg iššauta iš lanko strėlė, gražioji įkaitė puolė su ką tik pasemtu kibiru prie sugrįžusio Ervydo. Suklupo prie jo, pakėlė galvą ir vandeniu suvilgė perdžiūvusias lūpas. Riteris Peteris žvelgė nuo šulinio į tą vaizdą sustingęs, negalėdamas pajudėti iš vietos. Iš to keisto sustingimo jį pažadino gerai pažįstamas valdingas balsas:

- Johanai, primenu tau tavo pareigas! Broli Peteri, matau, kad dar daug tau teks padirbėti su šiuo naujuoju Kristaus tarnu. Jis uolus, tačiau jo uolumas reikalauja nuoseklumo.

Komtūras Haseldorfas kalbėjo ramiai, tačiau brolis Peteris puikiai žinojo - kuo tyliau šneka šis patyręs karys, tuo labiau jis niršta. Štai ir dabar jo balsas virto vos ne šnabždesiu, kai įsakmiai pridūrė:

- Jaunasis broli Peteri, pranešk broliui Steponui, kad įkaitas grįžo. O tu, Johanai, nuvesi raganos dukrą į celę. Šiandien tegul pabūna be vandens. Įkaitas parjojo be išpirkos - vadinasi, jai metas pradėti galvoti ne apie vandenį, o apie ugnį.

Haseldorfas, nežymiai šyptelėjęs, priėjo prie jaunuolio, kuris jau įstengė atsisėsti ir dabar pats godžiai gėrė vandenį iš kibiro, kurį laikė Gailė. Pamatęs komtūrą, jaunuolis pasakė:

- Pranešiau visoms Žemaitijos pilims. Rikiai sakė, kad pabandys surinkti išpirką iki pirmojo sniego.

- Iki pirmojo sniego! - vėl šyptelėjo komtūras. - Iki pirmojo sniego!.. - Patylėjęs pridūrė: - Ką gi, brolis Steponas bus patenkintas! Sie sind frei! - pasakė ir dar pakartojo lietuviškai: - Jūs laisvi!

Jaunuolis žvelgė į komtūrą išplėstomis iš nuostabos akimis, nutaręs, kad iš jo tyčiojamasi.

- Laisvi? - pakartojo drebančiomis lūpomis.

- Kaip sakiau, - nusišypsojo komtūras, tačiau jaunuoliui ir Gailei pasirodė, kad po ta šypsena slypi dar nežinoma klasta.

- Tikrai laisvi? - vėl pakartojo jaunuolis.

- Ir mes laisvos? - paklausė Gailė.

- Kaip sakiau! - surimtėjo komtūras, žvelgdamas ne į ją, o į jaunąjį įkaitą. - Grįžkite į Žemaitiją ir papasakokite visiems, kad Kristaus kariuomenės broliai tesi savo žodį. Kaip jau sakiau, tave išleisdamas, kaip pažadėjau mūsų šviesiojo vyskupo Alberto vietininkui broliui Steponui, - jūs laisvi. Galite grįžti į savo miškus! - komtūras patylėjo ir įdėmiai pažvelgė į Gailę, lyg vertindamas jos grožį. - Išskyrus tave ir tavo motiną raganą. Jums skirtas kitoks likimas.



Tą rytą Medeiną pažadino irklų pliuškenimas Dauguvoje ir liūdna daina. Priėjusi prie langelio, ji pamatė dvi pilnas žmonių valtis sunkiai tolstančias nuo kranto. Tekanti saulė švietė iš kitos pilies pusės, todėl valtys dar buvo šešėlyje. Tik joms nutolus per strėlės skrydį, galėjai įžvelgti jose sėdinčių veidus. Valtyse buvo Švėtės pilėnai - moterys, vaikai ir jaunasis Kertaus sūnėnas. Ervydas sėdėjo valties gale ir vis atsigręždavo į pilies langus, tarytum kažko ieškotų.

- Gaile, - tarė Medeina. - Kelkis, dukrele.

Gailė tą naktį miegojo ramiai, kaip niekad. Sapnuose vėl ir vėl grįždavo tos akimirkos, kai ji, pakėlusi savo rankomis bejėgiškai nusvirusią Ervydo galvą, pridėjo prie jo lūpų medinį kibirą su šaltu kaip ledas vandeniu, ir jauste jautė, kaip į suglebusį jaunuolio kūną po kiekvieno vandens gurkšnio sugrįžta jėgos. Dabar ji pašoko iš guolio, pribėgo prie langelio, prigludo prie grotų.

- Ten Švėtės pilėnai, - tarė Medeina. - Juos iš tikrųjų paleidžia. Pamojuok Ervydui.



Į tolstančias valtis su įkaitais žvelgė ir jaunasis riteris Peteris. Valties gale sėdintis jaunuolis, tas pats, kuris grįžo ant putoto žirgo iš tolimos kelionės į Žemaitiją, staiga pašoko, vos neapversdamas valties, sumojavo rankomis ir kažką sušuko. Pažvelgęs į bokštą, kuriame buvo kalinamos kilmingosios įkaitės, Peteris pamatė, kad viename langelyje subolavo veidas, pro grotas išlindo balta laiba ranka ir sumojavo skepeta.

- Jis sako, kad sugrįš ir išvaduos, - išvertė naujasis ginklanešys.

Peteris krūptelėjo. Jis niekaip negalėjo priprasti, kad tas krikštytas žemaitis nuolat prisėlina prie jo iš netyčių. Niekaip neatspėsi, kada ir iš kur pasigirs jo kniaukiantis balsas...

- Kas sako? - Riteris Peteris žvelgė į langelį, pro kurio grotas vėl kyštelėjo merginos ranka, karštligiškai sumojavusi balta skepeta.

- Ervydas iš Švetės, - paaiškino Ulvaras. - Ir tada, žinoma, Gailė už jo ištekėtų. Bet to nebus. Žemaičiai nespės nei surinkti išpirkos, nei sutelkti tokios kariuomenės, kad įveiktų Kuoknesės mūrus. To nebus, komtūras įvykdys savo pažadą.

- O jeigu Medeina ir Gailė apsikrikštytų? Tu, Johanai, jas saugai, tu gali jas įtikinti.

- Gailė gal ir apsikrikštytų, bet motina jai neleis. Geriau pati sudegs ant laužo ir dukrą sudegins, bet savo dievų neatsižadės.

Riteris Peteris vaikystėje jau buvo matęs, kaip jo gimtajame mieste ant laužo degino raganą. Tėvai draudė, bet jis vis tiek pabėgo iš namų ir įsimaišė į minią. Raganą jis pažinojo. Tai buvo pirklio, prekiavusio ginklais, žmona, jauna moteris, kuri visad paglostydavo jam galvą, kai jis su tėvu užeidavo į tamsų kambarį, kur žvakės šviesoje melsvai blykčiodavo kalavijų plienas.

Diena tuokart pasitaikė lietinga, malkos peršlapo ir niekaip nenorėjo užsidegti. Ant raganos galvos buvo užmaukšlintas aukštas gobtuvas, išpaišytas velniais, o burna užrišta skuduru. Ji blaškėsi, pririšta prie stulpo, įkasto laužo viduryje, žvelgė sau po kojomis į malkas, virš kurių virto melsvų dūmų kamuoliai, o ugnis

vis dar nenorėjo įsiliepsnoti. Drengė lietus, miestelio budelis vėl ir vėl įskeldavo ugnį, pagaudavo žiežirbą pintimi, bet menką beržo tošies liepsnelę užgesindavo nauja liūties papliūpa.

Peteris neilgai tada ištvėrė, pabėgo, tačiau tas vaizdas persekiojo jį visą gyvenimą.

- Gailę reikia išvaduoti, gerasis riteri, - tarė ginklanešys. - Ji gali priimti krikšto dovaną. Reikia išgelbėti ne tik jos kūną, bet ir sielą.

- Išgelbėti? Kaip išgelbėti?

- Aš juk jas saugau. Ją išleidžia vandens prie šulinio.

- O kas toliau?

- Jūs pasisodinsite ją ant savo žirgo. Sargybiniai su jumis išleis.

- O jei ji nesutiks? Jei nenorės bėgti?

- Ji vis tiek ateis prie šulinio. Užkelsit ją ant žirgo. Prievarta. Paskui ji pati jums dėkos už išgelbėjimą.

- O kur ją paslėpsiu?

- Mieste gyvena aludaris Haincas. Jo seserį Ilzę išgydė Gailės motina. Aš galiu su juo pašnekėti. Jis tikrai padės. Jums tereikia išvežti ją iš pilies, o paskui aš pasirūpinsiu. Reikia naujos sielos Kristui.

Gelsvose Ulvaro akyse sublizgo ašaros. Riteris Peteris pagalvojo: vis dėlto jis geras žmogus ir geras krikščionis, nors kartais ir prisėlina kaip katinas. Prieš akis vėl šmėkštelėjo anas vaikystės vaizdas. Jis užsimerkė ir pasakė:

- Gerai, Johanai. Reikia išgelbėti merginos sielą. O gal ir jos motina sutiktų bėgti?

- Aš pakalbėsiu, - tarė Ulvaras, žiūrėdamas į langelį, kuriame vis dar bolavo Gailės veidas. Bet skepetos jau nebesimatė.

Valtys su įkaitais pasiekė kitą Dauguvos krantą. Žmonės išlipo ir bematant ištirpo tamsiame tankiame miške.

10

Dignojos pilies kalinys

Taisydamas atsipalaidavusį naginės raištelį, Einius išgirdo klaidžiojančių po mišką žmonių balsus. Suklusęs atsitiesė ir jau ruošėsi smukti giliau į tankmę, tačiau garsai nebepasikartojo. Einius nusiramino. Dar sykį apsižvalgė. Raisto pušelės, nors ir nelabai aukštos, tačiau užstoja pamiškėje dunksančią pilaitę. Būtų neprošal pasižvalgius, kas tenai dedasi. Kad taip susiradus kokį aukštesnį medį! Retos pušelės visiškai nugeibusios. Nėra ko iš jų ir norėti: silpnoms jų šaknims pelkėje trūksta maisto, o po menku durpių sluoksniu šliurpsi vanduo, atsiliepdamas į kiekvieną žingsnį. Pagaliau už dygių pušaičių sušlamėjo žalsva beržo lapija, ir ant smėlėto gūbrio Einius išvydo aukštą plačiašakį beržą. Jo kamieną dengė gruoblėta, vietomis atsiknojusi žievė. Už beržo augo tankūs karklynai, juodalksnynai, už kurių turėtų būti ir pilis. Einius nusiavė nagines ir, apglėbęs beržo liemenį, ėmė kabarotis viršun. Kulnai patogiai atsispiria į kamieno nelygumus, o rankos nesunkiai aptinka plyšius, padedančius išsilaikyti nenukritus. Štai jau ir pirmosios beržo šakos! Dabar jis galės pasilypėti aukščiau ir mažumėlę atsipūsti.

Deja, atsipūsti jam taip ir neteko. Vos tik įsitaisė patogiai tarpušakyje, kai išgirdo:

- Žiūrėk, Otonai! Ar tik ne vienuolis po medžius karstosi? Jam su proteliu blogai, ar ką?

Sulig tais žodžiais prie beržo išdygo du vyrai, nešini sumedžiotu kurtiniu ir keliomis antimis. Sprendžiant iš apdarų ir kalbos, teutonai!

- Broliuk, sakyk, ką čia veiki? - užvertęs galvą, paklausė siauraveidis, ilganosis vyras.

Einius, žinoma, suprato, ko klausiama. Bet negi atsakys! Teutonas iškart susiprotėtų, koks jis vienuolis. Todėl, mėgindamas laimėti laiko, Einius tik rankom skėstelėjo ir, praradęs pusiausvyrą, vos nenudribo nuo šakos.

Nesulaukę atsakymo, medžiokliai įtariai susižvalgė. Ilganosis neskubėdamas nusikabino nuo peties arbaletą, užsitaisė, o kitas, gerokai už jį jaunesnis, nukreipė į medyje sėdintį vaikiną lanko templėn įstatytą strėlę.

- Nagi, kuo greičiau lipk žemyn! - pasigirdo nieko gero nežadantis balsas. Nuo savo šakos Einius matė, kaip prie medžio ėmė rinktis vis daugiau medžioklės ginklais nešinų vyrų. "Nieko nebelieka, tik pasiduoti..."

Lėtai, vis dar tikėdamasis, kad jį išgelbės stebuklas, ar jis pats spės sugalvoti kokią nors išeitį, Einius leidosi nuo šakos ant šakos, kol pagaliau pasikabino rankomis už žemutinės ir pasisiūbavęs nušoko ant smėlio. Susirado nagines, iškratė iš jų smėlį, apsiavė. Ilgai, vilkindamas laiką, varstė šikšninius apivarus.

"Kvailiau ir negalėjau įkliūti!" - apmaudavo jis, vis nedrįsdamas atsitiesti. Pagaliau atsistojo visu ūgiu ir, pabūgęs, kad neįkliūtų ir Uvis su Zerviu, susikišo į burną pirštus. Šaižiai tris kartus sušvilpė, vis dar neatsmaukdamas gobtuvo nuo veido. Tai buvo sutartinis pavojaus ženklas, brolis turėtų jį išgirsti. Prišokęs ilganosis sugriebė Einiui už rankos.

- Ką čia dabar prasimanei, vienuoli? - valdingai riktelėjo. - Ko laipioji po medžius kaip vaikėzas? Iš kurio vienuolyno atsibaladojai?

Einius vėl skėstelėjo rankomis.

- Gal jis nebylys? - tarstelėjo kažkas iš būrio.

- Švilpti tai moka! - atsakė ilganosis. - O gal ir visai ne vienuolis. - Priėjęs arčiau, aukštai kilstelėjo Einiaus abitą ir išpūtė iš nuostabos akis:

- Was ist das?*

Po abitu slėpėsi visai ne vienuoliški drabužiai. Einius vėl tik rankomis skėstelėjo.

- Sakyk! - šaukė ilganosis, užsimodamas arbaleto buože. - Sakyk, arba makaulę į dulkes sutrinsiu!

Einius pabandė šyptelėti, tačiau šypsena išėjo kreiva. Vienintelė galimybė išsigelbėti dabar - apsimesti kvaileliu.

- Ich nicht machen...** - teisinosi keliais žinomais vokiškais žodžiais, nepamiršdamas kuo žemiau nusilenkti. - Nieko aš nedarau. Tik valgyti ieškau. - Einius karštligiškai ieškojo, ką čia dar

---

* Kas tai? (*Vok.*)

** Aš nieko daryti... (*Vok.*)

pridūrus, bet visi vokiški žodžiai kaip tyčia išsilakstė. - Essen! Essen!* - pagaliau prisiminė.

- Ubagas čia, ne vienuolis, - įsiterpė kitas medžioklis. - Ir dar ne vokietis! Tegu sprendžia fogtas.

Ilganosis, dėl viso pikto suveržęs šikšniniu diržu Einiui rankas, stumtelėjo jį pilies pusėn.

Perklampoję per karklais apžėlusią pievą, jie atsidūrė ant kietai suplūkto tako. Už posūkio nelauktai iškilo Dignojos pilies sienos. Aukštas pamatas buvo sumūrytas iš lauko akmenų, viršuje dar per kokius du sieksnius kyšojo rąstai. Aišku, kad po to, kai pilį nusiaubė Žvelgotė, ji buvo ne tik atstatyta, bet ir sutvirtinta.

Dar jiems bežengiant taku, tratėdamos pakilo vartų grotos.

- Tai paukštį sugavot! - šūktelėjo sargybinis. - Bet kad labai jau liesas...

Ilganosio pastumtas Einius įsverdėjo į pilies kiemą ir iš padilbų apsidairė. Pilies gynybinės sienos - medinės, tik pats pilies rūmas sumūrytas iš akmenų.

Einiui teko matyti ir didesnių pilių, tačiau ši skyrėsi nuo kitų: prie didžiojo kuoro augo stora, kelių vyrų vos apglėbiama liepa. Viena jos šaka netoli viršūnės buvo nudžiūvusi, ją gožė milžiniškas gandralizdis. Tokio gandrų namo Einius tikrai dar nebuvo matęs! Tikriausiai ne viena ilgakojų paukščių karta krovė tą lizdą, ne vieną dešimtį metų perėjo gandrai jame vaikus.

- Ko įsistebeilijai? - kumštelėjo į nugarą siauraveidis medžioklis. - Tokios didelės pilies nematei? Tuoj fogtas nuspręs, ką su tavim daryti. O Didysis Fricas dar ne tokius prašnekindavo! Žygiuok pirmyn!

Pilies kieme vyko įprastas gyvenimas. Iš mūrinių rūmų į ūkinius priestatus, priglaustus prie aukštų, iš rąstų suręstų išorinių sienų pirmyn ir atgal zujo tarnai; kareiviai, sėdėdami prie sukurto kiemo kampe laužėlio, valgė vos apsvilintą liepsnoje mėsą, užsigerdami alumi iš keliaujančio per rankas alavinio puodelio. Pro virtuvės duris kartu su vakarienės kvapais išėjo keletas moterų. Susidomė-

* Valgyti! (*Vok.*)

jusios jos žvelgė į smulkutį belaisvį - ne kasdien pasitaikantį medžioklės grobį. Einius niūriai apsidairė ir vos nepravirko iš nevilties - jis dar nebuvo niekad gyvenime toks vienišas ir bejėgis.



Dignojos pilies fogtas, dručkis Švachas, jau kelintą mėnesį pavadavo į Gotlando salą išplaukusį komtūrą Traideną. Dabar jis sėdėjo pilies menėje prie valgiais apkrauto stalo kartu su sargybos viršininku Didžiuoju Fricu ir vakarieniavo. Abu jie šioje pilyje gyveno jau bent dešimt metų ir po truputį kilo pareigose. Švachas, drūtas storžievis kareivis, nesibaigiančiuose susirėmimuose su žiemgaliais išsitarnavo pilies viršininko parelgas, o Didysis Fricas kol kas vadovavo tik sargybai, tačiau buvo dešinioji fogto ranka. Švachas nekentė pagonių ir nesuprato nė vieno aplinkinių tarmių žodžio, o Didysis Fricas buvo pramokęs sunkios vokiečio liežuviui sėlių tarmės, nes paprastai jam pačiam tekdavo kvosti belaisvius. Tiesą sakant, daugelis pagautų pagonių imdavo drebėti vos jį išvydę: tai buvo milžiniško ūgio sargybinis su abejingu rauplėtu veidu, kuris pagyvėdavo tik ant stalo atsiradus taurei vyno ar bent kaušui alaus. Tačiau šiandien teko pertraukti vakarienę kaip tik tuo metu, kai atnešė troškintą su neblogai išsilaikiusiomis rūsyje pernykštėmis ropėmis ungurį, o tarnas jau buvo spėjęs įpilti iš tik šiandien atvežtos iš Rygos statinaitės geltono kaip auksas vyno, atplukdyto nuo abiejų karių gimtojo Reino krantų. Štai tuo metu atėjęs sargybinis ir pranešė, kad medžiokliai pagavo kažkokį vaikinuką. Tas pirmąsias taures Švachas su Didžiuoju Fricu, žinoma, išgėrė, bet argi čia tvarka, kai reikia vienu mauku ištuštinti taurę gėrimo, kuriuo privalu mėgautis, siurbčioti po gurkšnelį, kol visas kūnas prisipildys šilumos, kurią vynuogės per vasarą sukaupė šiltame krašte.

Nekantriai išklausęs medžioklių pasakojimo apie besikarstantį po medžius ir vokiškai vos kelis žodžius temokantį vienuolį, kuris visai galbūt ir ne vienuolis, fogtas su Didžiuoju Fricu nusileido į kiemą.

Didysis Fricas iš karto suprato, kad gali prireikti jo paslaugų, ir nužygiavo tiesiai prie ilgo, nuzulinto iki blizgesio plakimo suolo. Ant plataus kaip ližė delno Didysis Fricas iš anksto pasidėjo beržinę liauną rykštę.

- Pradžiai - tris! - tarė fogtas, ir medžiokliai nutempė Einių prie suolo.

Einius nespėjo net atsiminti, kaip vokiškai bus "nekaltas", kai medžiokliai nuvilko nuo jo vienuolio abitą, nutraukė kelnes, nubloškė ant suolo, o Didysis Fricas užsimojo rykšte. Einiaus nuostabai, nepaisant savo grėsmingos išvaizdos, milžinas tvojo rykšte palyginus neskaudžiai.

- Oi! - atsiduso Einius. Jam pasirodė, kad Didįjį Fricą jis jau buvo kažkur matęs. Suraukė kaktą, stengdamasis atsiminti, tačiau nespėjo, nes medžiokliai liepė jam apsirengti, o pilies viršininkas priėjo prie suolo.

- Iš kur gavai bernardino abitą, nenaudėli?- paklausė fogtas, o Didysis Fricas išvertė į sėlių kalbą.

- Kaltas, garbusis didžiūne,- paskubėjo atgailauti Einius, tuo labiau kad Didysis Fricas stovėjo netoliese, vėl pasidėjęs ant plataus delno rykštę. Kas žino, ar kitą sykį neplieks smarkiau? - Vienuoliai apleistą piliakalnį šventino... Paskui prie upelio maudytis nuėjo. Vos tik jie į vandenį sulindo, stvėriau abitą ir - į krūmus!

- O kam tau tas rūbas, nenaudėli?- jau kiek švelniau pasiteiravo fogtas Švachas. Tiesą sakant, jis pats nemėgo keliaujančių po neseniai užkariautą kraštą vienuolių. Geriau imtų kalaviją ir prisijungtų prie ordino! Jei kilmė neleidžia būti riteriais, tarnautų paprastais kariais ar ginklanešiais... Vos ne kasmet iš Saksonijos atvyksta nauji Kristaus kariuomenės broliai , ir beveik tiek, kiek atvyko, grįžta atgal. Nesvetingas kraštas, nieko nepasakysi... - Tai kam tau bernardino abitas?- patylėjęs paklausė dar kartą.

- Man, našlaičiui, naktimis šalta,- nutaisęs verksmingą veidą, atsakė Einius.- Ir dar pamaniau, kad vienuoliui daugiau išmaldos geri žmonės duoda.

- O ko į medį lipai?- visai švelniai paklausė fogtas.

- Pasiklydau raiste, garbusis didžiūne... Norėjau pasižvalgyti, ar toli žmonių būstai...

- O ko švilpei? Ko švilpei?- įsikišo siauraveidis medžioklis.

- Ne ko, o kam,- atkirto Einius. - Savo šuneliui švilpiau. Buvo pakeliui prisiplakęs šunelis - benamis, kaip ir aš... Bet turbūt išsigando medžioklių raiste ir paspruko...

- Ar matė kas prie pilies vienuolius?- paklausė fogtas.

- Vaikinukas sako tiesą,- patvirtino Didysis Fricas. Einius pastebėjo, kad jis jau padėjo ant plakimo suolo rykštę prie kitų, gražiai sudėtų į storus ryšulėlius.

- Gryną tiesą! - sušuko Einius.

- Tiesą sako,- pakartojo Didysis Fricas. - Buvo kažkokie vienuoliai atsibastę į Misos pilaitės griuvėsius, varė iš ten piktąsias dvasias.

- O iš kurio vienuolyno, ar klausėt?- nenurimo fogtas.

- Neklausėm...- sutriko Didysis Fricas. Jis gi negalėjo prisipažinti, kad smulkiai neišsiklausinėjęs pasišalino iš griuvėsių vos ne pats pirmas. - Vienuoliai su gobtuvais buvo, bet, sprendžiant iš rūbų - tai bernardinai.

- Dar tris rykštes, kad daugiau nevogtų iš brolių Kristuje! - nusprendė fogtas.

Gulėdamas ant plataus, suaugusiems pritaikyto plakimo suolo ir laukdamas smūgio, Einius pakėlė galvą ir įsižiūrėjo į didžiąją liepą, dar kartą stebėdamasis gandralizdžio didumu. Toli danguje pasirodė mažas taškelis, kuris vis didėjo. Tai gandras, plačiai išskėtęs sparnus, neskubėdamas leidosi prie savo lizdo. Kelis kartus mostelėjęs sparnais, jis apsuko ratą, iš aukštybių stebėdamas susibūrimą kieme, paskui ėmė leistis. Kai jis skrido pro kuorą, Einius pamatė, kad paukštis snape neša besiraitančią gyvatę. Gandras nerangiai dribtelėjo į lizdą pas gandriukus. Tą pačią akimirką Didysis Fricas šmaukštelėjo rykšte, o Einiaus galvoje tarytum pakilo nematoma uždanga ir ūmai atgimė dėdės Surgmino žodžiai, kuriuos, pats jų nesuprasdamas, atkartojo senasis sėlis:

"Kur skraido gyvatės,
Ten lobis padėtas."

Einius neištvėrė - net prunkštelėjo iš laimės ir skubiai nukreipė žvilgsnį nuo gandralizdžio, tarytum jo galva staiga būtų pasidariusi permatoma, o Didysis Fricas galėtų perskaityti jo mintis.

- Štai kaip kartais atsitinka! Daugel metų pro šią liepą vaikščiojo teutonų riteriai, jų ginklanešiai. Visi jie matė gandrus, parnešančius į lizdą gyvates, bet Žvorūnė kantriai laukė, kol čia ateis žemaitis. Dievaitė tik jam vienam apšvietė protą!

"Žvorūne dievaite,
Teutoną užburki,
Kad akys apžilptų
Ir protas aptemtų,
Kad žvelgtų į lobį,
Bet jo neregėtų!"

Didysis Fricas atseikėjo jam dar dvi rykštes, tačiau Einius jų net nepajuto. Gulėjo kniūbsčias ant plakimo suolo ir nesitvėrė džiaugsmu. Kaip nelauktai viskas susiklostė! Jei nebūtų su vienuolio abitu į medį įsikoręs, vargu ar būtų sugebėjęs prasibrauti į Dignojos pilaitę... Ir dar reikėjo, kad jį būtų paguldę ant plakimo suolo, ir kad kaip tik tuo metu į lizdą nusileistų gandras su gyvate snape... O gal reikėjo ir Didžiojo Frico rykštės, kad protas prašviesėtų... Einius vėl vos susilaikė neprunkštelėjęs. Ačiū tau, geroji, ačiū tau maloningoji dievaite! Tai štai kaip kartais būna. Einius, žmogus atsargus, apdairus, gudrus, vingrus, žiopliškai pakliūva į nelaisvę, kad teutonams iš po nosies pagrobtų tiek metų gandrų saugotą lobį!

- Tai ko taip pralinksmėjai? - nustebo fogtas, kai medžiokliai vėl atvedė prie jo Einių.

- Hier essen, hier schlafen! Danke!* - išpylė kaip žirnius Einius, pats stebėdamasis, kad vokiški žodžiai tiesiog patys slyste slysta nuo liežuvio. - Kein Vater, kein Mutter, kein Haus. Danke, Herr Ritter!**

- Pradžiai uždarykit jį į požemį,- pakraipęs galvą, tarė Švachas. - O paskui pažiūrėsim...

---

* Čia valgyti, čia miegoti. Ačiū! (*Vok.*)
** Joks tėvas, joks motina, joks namas. Ačiū, ponas riteri! (*Vok.*)

11

Komtūras ir pagonė

Komtūras Haseldorfas pro langą matė, kaip jaunasis riteris Peteris prie šulinio vėl kalbino gražuolę rikio dukrą, kaip kiti jo pavaldiniai irgi apspito merginą. "Nebe pirmas kartas! Teks juos rimtai perspėti,- nusprendė Haseldorfas. - Naudodamiesi mano nuolaidžiavimu, jie atprato nuo tvarkos." Komtūrui nuolatos vaidenosi, kad jis visiems pernelyg geras, kad pilyje ir komtūrijoje trūksta drausmės. Kareiviai per dažnai smuklėse skaldo vieni kitiems pakaušius, tarnai įprato vagiliauti, pasiuntiniai per lėtai juda. Net į pagonių žemes išvykę žvalgai pamiršta savo užduotis arba sugrįžę ima taukšti nebūtus dalykus. Bet labiausiai Haseldorfą neramino pilies kalėjime laikoma pagonė ir jos dukra. Pradėjo sklisti gandai apie rikio žmonos sugebėjimą gydyti. Broliui Steponui jau tapo žinoma, kad ji išgydė sargybinio žmoną Ilzę. Ar toji pagonių ragana savo burtais pilyje nepaskleis sumaišties?

Žinoma, tik žiemgaliui, nors ir pakrikštytam, galėjo ateiti mintis kreiptis į pagonių raganą. Padorus saksas, švabas ar teutonas nieku būdu taip nepasielgtų, pabijotų užsitraukti dangaus rūstybę. Ilzė, padori krikščionė, kas sekmadienį lankanti bažnyčią, pagijo, ir tai jau žinoma visai Kuoknesei. Rytoj prie pagonės durų gali susirinkti visi sergantys Kuoknesės žiemgaliai. O jei brolis Steponas ims ir praneš apie šį gėdingą įvykį į Rygą? Tuomet komtūro padėtis gali rimtai susvyruoti. Didysis ordino magistras Folkvinas - jo senas bičiulis ir šachmatų žaidimo partneris, tačiau už vyskupo Alberto stovi popiežius. Juk netrukus turi atvykti popiežiaus legatas!

Komtūras atsitraukė nuo lango, perėjo tuščią menę ir pravėrė koplyčios duris. Jis norėjo pabūti vienas ir susikaupti. Tačiau čia, klaupte prieš nedidelį kilnojamą sudedamą altorėlį, kurį žygiuose nešuliniai arkliai visad gabendavo paskui komtūro palapinę, jau klūpojo brolis Steponas. Komtūras ne iš karto įžvelgė jį tamsioje koplyčioje. Mielai būtų žingtelėjęs atgal ir užvėręs duris, tačiau trauktis buvo jau per vėlu. Lėtai priėjo prie altorėlio, atsiklaupė greta vyskupo Alberto pasiuntinio ir pamėgino susikaupti maldai. Šį kartą tai sekėsi ypač sunkiai. Haseldorfas jautėsi, tarsi būtų tuščias, žvangantis indas, apie kurį kalbėjo Kristus.

- Negalima delsti! - sušnabždėjo pats sau. - Reikia eiti pas pagonę ir viską pačiam išsiaiškinti.

Tarsi išgirdęs jo žodžius, brolis Steponas atsigręžė į komtūrą ir, vos krutindamas bespalves lūpas, tarė:

- Teisingai galvoji, broli komtūre. Moki pagonių kalbą, jau dvi dešimtis metų platini Dievo žodį, atvertei šimtus stabmeldžių. Eik!

Beaistriame vyskupo pasiuntinio veide nekrūptelėjo nė vienas raumuo, kai jis ištarė šiuos žodžius ir pakėlė ranką, palaimindamas pilies valdovą tokiam keistam žygiui jo paties valdose.

Komtūras Haseldorfas pakilo iš klaupto ir tyliai uždarė duris, palikęs koplyčios tamsoje brolį Steponą. Perėjo menę, nukaukšėjo akmeniniais laiptais žemyn. Jo žingsnių aidą atliepė žemi skliautai ir niūrios požemių tuštumos. Pilies menėmis ir siaurais praėjimais žengė Kuoknesės pilies valdovas - aukštas, tiesus ir tvirtas riteris komtūras Haseldorfas. Viena jėga ėjo susitikti su kita, parvežta iš slėpiningų Žemaitijos girių ir ežerynų.



Išvydusi komtūrą, Medeina nė trupučio nesutriko, tik pasitaisė sniego baltumo nuometą. Atrodė, kad pagonė jau seniai laukė pilies valdovo. Jos drobinis krepšelis, paprastai kabodavęs prie žalvariniais apkalais papuošto diržo, buvo padėtas ant gulto. Šiame krepšelyje Medeina nešiojosi gydomąsias žoleles ir šakneles, peilį, ylą, adatą su siūlais, titnagą su skiltuvu.

Ledinis pilkų akių žvilgsnis pasitiko rudas komtūro akis.

- Žemaičių rikio žmona, ar tau ko trūksta? - valdingai paklausė pilies šeimininkas. - Ar sargybiniai gerbia jus?

- Dėkui, pilies valdove. Mums nieko netrūksta. - Medeinos balsas buvo ramus ir švelnus.

- Pagone, visa Kuoknesė kalba, kad tu išgydei Ilzę. Ar tai tiesa?

- Ir belaisvė pagonė, ir laisvas krikščionis padeda artimui.

- Bet, žemaičių rikio žmona, tu gydai burtais!

Užuot nuleidusi akis, Medeina tiesiai pažvelgė į komtūrą. Akys buvo plieno spalvos, žvilgsnis išdidus, tarytum ne ji, o komtūras

būtų jos belaisvis. Lūpų kampučiuose slypėjo vos įžiūrima pašaipėlė. Komtūras įžvelgė tą pašaipėlę ir pajuto, kaip auga jo pyktis.

- Atsakyk, jei klausiu! - valdingai tarė komtūras.- Privalai atsakyti! Esi mano belaisvė. Esi kerėtoja, ragana, ir burtais klaidini žmones! Tavo burtai sklinda pilyje, pakerėdami doras krikščionių moteris!

Medeina šyptelėjo.

- Ta moteris pasveiko, komtūre.

- Ji nepasveiko, ji tik patikėjo tavo burtais! Ar tu žinai, kaip elgiamasi su raganomis?

Dabar nusišypsojo ir Gailė:

- Komtūre, mano motina - ne ragana, ji nieko nebūrė. Ji tik davė vargšei Ilzei gydomųjų žolelių ir pasakė, kokių dar žolynų turi ieškoti jos brolis pievose prie pilies. Čia visai ne burtai, tą moka daugelis mūsų moterų.

Komtūras tik dabar pažvelgė į pagonės dukrą. Tikrai, pagalvojo jis, nuo tokio grožio galėjo apsvaigti jaunojo brolio galva.

- Aš esu žemaičių rikio žmona, pilies valdove, - tvirtai ir ramiai tarė Medeina. - Mūsų moterys yra žmonos savo vyrams ir motinos savo vaikams, bet ne raganos. Žemaičių moterys moka elgtis su šeimyna, o išjojus vyrui į žygį, moka apginti savo vaikus. Prireikus - net ginklu.Dievai yra maloningi. Jie padeda moteriai atlikti savo pareigas. Tai ne burtai, pilies valdove.Tai gyvenimo išmintis ir dievų pagalba.

Jos žodžiuose Haseldorfas pajuto įsitikinimo jėgą, didybe prilygstančią trapiam pagonės dukters grožiui. Pasirodo, viskas daug rimčiau. Tuo svarbiau dabar viską išsiaiškinti ir pabandyti sušvelninti padėtį, nugalėti šios moters priešiškumą. Komtūras jau buvo pastebėjęs, kad žemaičiai moka gydyti žaizdas. Prisiminė sužeistą vaikiną, kurį pasiuntė pranešti žemaičiams apie išpirką. Į Kuoknesę jaunuolis grįžo visiškai sveikas, jo dešinysis petys, kurį per puolimą kalaviju perkirto brolis Ulrichas, stebuklingu būdu buvo visiškai užgijęs, nepaisant dvi savaites trukusios sunkios kelionės. Magistras net paprašė nuimti tvarstį ir parodyti žaizdą. Jos vietoj blyškiai

mėlynavo jau sugijęs randas. Per dvi savaites! Vaikinas prasitarė, kad žaizdą jam sutvarstė Ventės pilyje.

- Ko nutilai, pilies valdove?- ramiai paklausė Ventės rikio žmona, ir komtūras, tarytum atsibudęs, pažvelgė į ją, į jos gražuolę dukrą ir tarė:

- Rikio žmona, bet juk dievas yra vienas. Nėra miškų dievo, nėra žemės dievo, nėra griaustinio dievo. Dievas yra vienas, visaapimantis, visur esantis ir visagalis. Dievas yra amžinoji tiesa. O jūs, pagonys, lenkiatės visokiems stabams, meldžiatės medžiams, vandeniui ir gyvatėms, tarsi jie būtų šventi. Jūs įžeidžiat Dievo vardą. Kaip galima Dievo vardu vadinti akmeninį stabą! - Komtūras atsikvėpė, ir tarė jau ramesniu balsu: -Tu lankstaisi prieš stabus! Meldiesi žmogaus rankų padarytiems dievams. Nuodėmingų rankų padarytiems. Štai kur tiesa!

- Pilies valdove, tu klysti, - ramiai atsakė Medeina.- Tu klysti, nes nežinai.

Komtūras nustėro. Jį užliejo įžeidimo karštis. Kaip ji drįsta? Susivaldęs jis lygiu balsu tęsė:

- Sakau, kaip yra. Jūs pagonys, jūs stabus, o ne Dievą garbinate.

- Ar matei stabus, komtūre?

- Broliai po žygių į pagonių žemę pateikia ataskaitas.

- Tai tik pasakojimai. Tu nematei stabų, kaip nematė ir tavo broliai.

- Aš pats - ne...

- Nebuvai mūsų svečias. Nematei mūsų žemių, girių, upių, dangaus ir paukščių. Nesi keliavęs per mūsų žemes. Tavo broliai Sėlos, Žiemgalos, Kuršo, Lietuvos ir Žemaitijos žemėse matė savo pyktį ir kraują. Jūsų tikslas jus klaidina.

- Aš dvidešimt metų tarnauju Ordinui.

- Tu daug matei, komtūre. Kodėl gi nematai, kai tavo žmonės tau meluoja?

Medeina buvo kalinė. Haseldorfas žinojo, kad pagonė yra visiškoje jo valdžioje. Tai žinojo ir Medeina. Bet jos drąsa kėlė pagarbą. Tikra tiesa, kad žemaičių moterys stoja į karą lygiai su vyrais.

- Aš sakau, ką kiti matė. Stabus, gašlystę prie stabų... Bjaurias nuodėmes...

- Tai jų dvasios atspindžiai, komtūre. Tai jų pačių nuodėmė, paversta žodžiais. Tai jų pačių sumaištis, o tu tiki. Jie melavo tau. Niekas nematė jokių stabų, nes jų nėra! Ne žmogaus rankų dievus mes garbinam.

Komtūras prikando lūpą. Seniai jį kirbinusi abejonė dabar tapo kūnu. Kiekvieną kartą, klausydamasis pasakojimų apie išgriautus stabus, apie sunaikintus pagonių dievaičius, jis karčiai pagalvodavo, kad štai Dievas jam nepalankus. Tiek daug metų kariauja pagonių kraštuose, bet nė karto dar nepasisekė aptikti ir sunaikinti stabmeldišką bjaurastį.

- Nėra?..- tarė jis tarsi sau, tarsi Medeinai.

- Nebuvo ir nėra. Tie, kas taip sako, meluoja.

Komtūras įdėmiai pažvelgė į pagonę. Jų akys susitiko. Medeinos veidas sušvelnėjo, kai ji tarė:

- Pilies valdove, leisk man tavęs paklausti.

- Klausk.

- Pilies valdove, tu dvidešimt metų tarnauji Ordinui. Tu daug žemių matei, tu vadovavai žygiams, nešdamas tiesą, kurios vardan nukovei daug pagonių. Pilies valdove, ar tu laimingas?

Komtūras krūptelėjo. Jau kurį laiką jis jautė nerimą. Vienatvės vakarais jis vis klūpodavo koplyčioje, norėdamas susikaupti, bet mintys vis bėgdavo į Vokietiją, į gimtąją Saksoniją.

- Tu nieko nežinai!- atšovė jis greitai.- Vapi kažką. Kažkokius niekus!

- Dvidešimt metų svetimuose kraštuose, tarp svetimų žmonių...

- Žemaičių rikio žmona, tu žinai sąlygas, - nutraukė komtūras. - Taviškiai turi surinkti išpirką iki abato švento Bernardo dienos. Jei nesurinks, tu kaip ragana būsi sudeginta ant laužo.

Komtūras staigiai apsisuko ir išėjo. Sunkiais žingsniais jis tolo savo patalpų link. Neuždarė išeidamas net celės durų. Koridoriuje tūnojęs sargas naujakrikštas Johanas nusekė jį žvilgsniu, pakraipė galvą ir nutarė kuo skubiau užverti duris ir užšauti skląstį.

12

Didžiojo Frico žmona

Vartydamasis ant kieto gulto, Einius mintimis sugrįžo pas savo brolį Uvį. Visa laimė, kad Uvis su Zerviu nepakliuvo į teutonų nagus - tuomet išsisukti būtų buvę sunkiau. Tiedu, kad ir vyresni, kad ir stipresni, bet tokio smailo liežuvio neturi. Einius net pats ima stebėtis: viską beveik neužsikirsdamas išklojo, o ir vokiškų žodžių pakako! Moterys net ašarą nubraukė. Argi jis panašus į piktadarį? Silpnutis, raišuoja, tamsūs plaukai dar labiau pabrėžia blyškų, prakaulų veidą, o giliai įdubusios akys taip ir prašosi pagailos...

Temstant juodai apsirengusi moteris atnešė vakarienę. Pastačiusi ant stalą atstojančios kaladės dubenį su sorų koše, moteris pasirėmė tarpduryje ir liūdnomis akimis stebėjo godžiai košę kabinantį Einių. Į suplyšusį vienuolio abitą susisupęs elgeta jai priminė neseniai mirusį sūnų. Jis atrodė toks pat smulkutis, išsekęs, tamsiomis, nuolatos kažko maldaujančiomis akimis. Nepavyko išgelbėti vienturtėlio, nors gydė kuo tik kas patarė. Moteris giliai atsiduso. Bepradedančiais vysti skruostais nuriedėjo ašaros. Gal tas elgeta irgi nesveikas, kad toks išblyškęs? Aišku, drėgname požemyje ilgai netversi...

- Kodėl verkiate?- žiemgališkai klausia Einius.- Kas jūs esate?

- Aš - Didžiojo Frico žmona Gertrūda,- vokiškai atsakė moteris.- O verkiu todėl, kad tu priminei neseniai mirusį mano sūnų. Vienintelį mano berniuką, kuris labai nenorėjo palikti šio pasaulio.

- Schade,* - kitaip nemokėdamas paguosti, tarė Einius.

- Esi geras vaikinas, - vėl atsiduso moteris. - Fricas sakė, kad ir jam tu į mūsų sūnelį panašus. Jei mano sūnaus vardan prižadėtum niekur nebėgti, pamėginčiau tau išprašyti daugiau laisvės.

- Warum laufen?** - apsimetė nustebęs Einius, kabindamas mediniu šaukštu geltoną riebią košę.- Hier essen. Hier gut!***

Moteris tyliai pasišalino. Pro mažą požemio langiūkštį pačioje palubėje žvalgėsi mėnulio pilnatis. Motina mėnulį vadina Dievai-

---

* Gaila. (*Vok.*)
* Kodėl bėgti? (*Vok.*)
* Čia valgyti. Čia gerai! (*Vok.*)

čiu. Kai danguje užgimsta naujas mėnulis, jaunas pjautuvėlis, namuose dainuodavo:"Mėnuo, mėnuo, mėnesėli, šviesus dievasitėli, duok jam ratą, man sveikatą, duok jam pilnystę, man - Perkūno karalystę!" Tik šviečiant pilnačiai, mama rinkdavo kai kurias žoles - sakė, tada jos stipresnės. "Kur jūs dabar, miela mamule, ir brangi sesele? Negi tokiame pat drėgname požemyje?- Einius pasitrynė perštinčias akis.- Teks duoti pažadą, kad niekur iš pilies nebėgsiu, nes girioje laukia Uvis, Zervis, o liepoje - lobis, už kurį tikriausiai pavyks išpirkti Medeiną ir Gailę!"- nusprendė jis ir net nepajuto, kaip užmigo.

Tą naktį Einius pūtė į akį nepabusdamas, ir tik prieš pat rytą susapnavo gimtąją Ventę. Tarytum sėdėjo menėje visa Žybartų šeima prie židinio: motina, Junda ir Gailė verpė, o tėvas pasakojo sūnums apie naują pragarišką teutonų išradimą - įtaisą iš didelių rąstų, kuriuo galima svaidyti kumeliuko didumo akmenis. Tokiu įtaisu galima sutraiškyti pačios tvirčiausios pilies sienas.

"Aš ir gi mačiau tokį prie Mežuotnės pilies! - sušuko Uvis.- Tikrai pragariškas išradimas. Vokiečiai jį vadina katapulta!"

"Argi negalima apsiginti nuo to įtaiso?"- paklausė vyriausias brolis Daubaras.

"Žinoma,- ramiai atsakė tėvas.- Galima tą įtaisą padegti, galima po juo pasikasti. Galima pastatyti tokias sienas, kad ištvertų. Sumūryti iš akmenų, aišku. Tokias tvirtoves statosi teutonai savo užgrobtose žemėse."

"O kodėl mes nesistatom?"- paklausė Daubaras.

"Tam reikia daug akmenų ir plytų,- paaiškino tėvas.- Bet mes pasistatysim!"

"Tokį įtaisą pasidaryti visai nesunku!"- šūktelėjo Uvis.

Jis paėmė kelias balanas. Dviejų galus primygo trečiąja, padėjo ant kitų suglaustų balanų galo riešutą, paspaudė balanas taip, kad jos išsilenkė lanku, ir staigiai atleido. Riešutas lyg iššautas nuskriejo į kampą. Uvis nusišypsojo ir įmetė balanas į židinį. Liepsna lyžtelėjo sakingą medieną, aukštai pliūptelėjo, skaisčiai apšviesda-

ma visų sėdėjusių menėje veidus. Einius dar spėjo pastebėti, kad visų veidai taip ir švytėjo ramybe ir laime. Kaip nesidžiaugsi, kai visa šeima sėdi prie židinio, o už langelio ūžauja rudens dargana...

Su tuo skaidrios laimės jausmu Einius ir pabudo. Iš pradžių net nesuprato, kur esąs. Iš akmenų sumūrytos aprasojusios sienos, prieblanda, pačioje palubėje grotuotas langelis, už kurio - skaisčiai mėlynas vasaros dangus. Truputį maudė nugarą. Einius prisiminė vakarykščias rykštes, pasipurtė ir tik tada susivokė, kur esąs. Kad ir kaip būtų keista, grįžo skaidri nuotaika, kurią patyrė sapne. Jis visai ne kalinys, nutarė. Jis - Žvelgotės lobio prižiūrėtojas! Nuo tos minties pasidarė dar linksmiau. Ką ten šešios rykštės, kai jis sėdi vos per pusšimtį žingsnių nuo lobio! Tai bus juoko Uviui su Zerviu, kai sužinos!

Subrazdėjo durų sklastis. Įėjo paniuręs sargybinis.

- Fogtas liepė tau eiti į virtuvę,- tarė.- Turbūt vėl gausi beržinės košės...

Didelėje, žemomis, suodžiais apkepusiomis lubomis virtuvėje kelios moteriškės dorojo vakar medžioklių atvežtą laimikį. Ant pailgo, pajuodusio nuo kraujo ir taukų stalo švariai nupešti gulėjo riebūs tetervinai, kurtinys, kelios laukinės antelės. Virėjos sunkiais peiliais mikliai perskrosdavo paukščių krūtinkaulius, ištraukdavo vidurius, nukirsdavo sparnelius, kojas ir mesdavo į kunkuliuojantį katilą. Geldoje gulėjo šerno mėsa, o prie sienos riogsojo kubilas su krauju. Senyva kuprota virėja į medinę lėkštę įmetė bryzą šaltos mėsos be kaulų, atlaužė pusę miežinio papločio ir padavė Einiui. Nuo vakar dienos nieko neturėjęs burnoje, vaikinas įniko godžiai kramtyti. Jis beregint sušlamštė mėsą, paplotį, išgėrė pusę ąsočio raugintos klevo sulos. Staiga prasivėrė aprūkusios virtuvės durys, ir žilas tarnas šūktelėjo:

- Kur yra tasai šlubis elgeta? Tuoj pat tegul pakyla į viršų!

Netrukus Einius kalbėjosi su moterimi, kuri vakar atnešė jam sorų košės. Geroji Gertrūda pasakė, kad nuo šiol Einių imanti savo globon. Fogtui pritarus, jam laisvai leidžiama vaikščioti po pilį ir

net už jos sienų. Gertrūda už jį laidavusi! O pasikrikštijęs jis galėsiąs visam laikui pasilikti pilyje. Čia gausiąs nesunkų darbą, pastogę ir kąsnį duonos.

- Ar sutinki krikštytis? - paklausė Gertrūda.

- O ką reikia padaryti? - paklausė Einius.

- Pirmiausia reikia išmokti poterius, - nušvito Gertrūda.- O paskui...

- Kas paskui, tai paskui,- suraukė kaktą Einius. - O ar tie poteriai labai sunkūs?

- Nesunkūs. Jei panorėsi, per mėnesį tikrai išmoksi... Visi išmoksta per mėnesį.

- Per mėnesį?- nudžiugo Einius.- Per mėnesį tai tikrai išmoksiu! O paskui?

- Aš būsiu tavo krikšto motina, o krikšto tėvas - pats pilies fogtas. Jis jau sutiko! Mano vyras jo paprašė. Mano vyras - svarbus žmogus pilyje!

Einius prisiminė vakarykštę dieną. "Tikrai svarbus",- pagalvojo ir pasikasė nugarą.

- Ir tave plakė gailėdamas,- pridūrė geroji Gertrūda.- Būtų jis man pabandęs tvoti kaip moka! Žino, kaip myliu vaikus.- Didžiojo Frico žmonos veidu vėl perbėgo rūpesčio šešėlis.- O vadinsiu tave Erichu, kaip ir savo amžinatilsį sūnų...- Ji atsiduso.- Girdėjau, kad Kuoknesės pilyje dabar įkalinta garsi žemaičių ragana Medeina. Ji aludario Hainco seserį Ilzę išgydė.

Einius krūptelėjo, kai taip nelauktai nuskambėjo motinos vardas. Ji gyva! Ir ne tik gyva, bet dar ir kitus gydo.

- Medeina? - paklausė Einius vien todėl, kad galėtų ištarti savo motinos vardą.

- Taip, Medeina jos vardas, - vėl atsiduso Gertrūda. - O! Jeigu ta ragana būtų patekusi į mūsų pilį anksčiau, kol dar mano sūnelio nenukamavo liga... Vargšas mano Erichas...

- Taip, ji būtų išgydžius jūsų sūnų, - palingavo galvą Einius. - Aš irgi esu apie ją girdėjęs.

Sargybinių viršininko žmona nubraukė ašarą:

- Ką padarysi, kiekvienam savo likimas. - Ji vėl atsiduso ir truputį pralinksmėjusi pažvelgė į savo būsimąjį krikštasūnį. - Erichai,- tarė.- Eik, nusiprausk pirtyje. Duosiu švarius marškinius, beveik naujas kurpes. Mano sūnelis buvo vos pradėjęs jas nešioti... Paskui grįši čia, į virtuvę. Susitariau su vyriausiu virėju, tu būsi jo gizelis, mokysies amato.

Einius išėjo į kiemą, vogčiomis žvilgtelėjo į gandralizdį ir vėl pakartojo mintyse: "Mama gyva! Mama gyva!"

13

Kalvis Apsingis

Kalvis Apsingis su šeima gyveno tiesiog savo kalvėje. Jo žmona dumdavo dumples, vyresnysis sūnus prilaikydavo ant priekalo kalamą geležį, jaunesnieji vaikai miške degdavo medžio anglis, be kurių neįpūsi karštos ugnies. Kalvis buvo labai patenkintas, kad Dievas jam padovanojo tvirtas rankas, mylinčią žmoną ir būrį guvių vaikučių. Jis visai nesuko galvos, kiek dievų valdo žmonių likimus,kurie svarbesni - ar gyvenantys ąžuolynuose žiemgalių dievai, ar vienintelis, bet irgi į tris dievus padalintas teutonų Dievas. Jo mokslai prasidėjo ir baigėsi prie žaizdro. Čia jis kas dieną meldėsi ir ūžiančiam žaizdrui, ir skambančiam priekalui.

Vieną apniukusią dieną pas kalvį atėjo du nepažįstami vaikinai. Pasisveikinę jie ėmė smalsiai dairytis po kalvę. Išvydęs netikėtus svečius, Apsingis nusišluostė į odinę prijuostę rankas ir paklausė:

- Ką gero pasakysite, bernužėliai?

- Iš keliaujančių vienuolių sužinojome, kad jums, kalvi, reikalingi pagalbininkai. Štai ir susigundėme.....

- Iš vienuolių? - atidžiai įsižiūrėjo į vaikinų veidus Apsingis, tačiau šie drąsiai atlaikė kalvio žvilgsnį. Apsingis juk negalėjo žinoti, kad kartą jau buvo tuos du vaikinus sutikęs. Tada jų veidus dengė rudi vienuolių gobtuvai.

- Gerai,- sutiko kalvis. - Tačiau didelės algos jums negaliu prižadėti. Iš pradžių gausite tik pavalgyti, na o paskui žiūrėsime...

- Sutinkame! - nedvejodamas atsakė Uvis.

- Ar jūs, vaikinukai, žinote, koks sunkus kalvio darbas? Juk aš ne vien kūjį kilnoju, bet su šeima ir balų rūdą renku, ją lydau.

- Tai labai įdomu! - užsidegė Zervis.

- Norėtumėte pažiūrėti?

- Labai...

- Tuomet eime. Matau, kad turite neblogus peilius, bet turbūt visai nežinot, kaip geležis atsiranda!

Tiesą sakant, Uvis ne kartą buvo užėjęs pas Ventės kalvį Kernių, matė, kaip jis darbuojasi kūju ir plaktuku, tačiau nutylėjo. Tegu sau

pasakoja Apsingis, jiems su Zerviu svarbiausia apsigyventi netoli pilies... Einius kaip nuėjo tada į pelkės gilumą, taip ir dingo. Gerai, kad spėjo dar švilptelėti, nes ir juodu su Zerviu būtų pakliuvę teutonams į nagus...

Netrukus jie atsidūrė aikštelėje, kurią supo tanki eglių siena. Aikštelės pakraštyje stūksojo dvi pašiūrės, o arčiau vidurio, ant kalnelio, iš žemės kyšojo aprūkusios molio ir akmenų krūsnys. Kalvelės papėdėje žiojėjo išmūrytos angos. Į nosį tvokstelėjo suodžių bei degėsių kvapas.

- Nagi eime tenai, - Apsingis mostelėjo ranka į vingiuojantį tarp eglių takelį.

Eglynas greitai baigėsi, ir prieš juos atsivėrė bekraštė, nusidriekusi iki pat akiračio pelkė. Papūtė vėjas, sušiūravo viksvos, suvirpėjo mažaūgių berželių lapeliai. Apsingis priėjo prie pelkės krašto, atsisuko į vaikinus:

- Štai čia anksčiau rinkdavau balų rūdą. Ateinam su visais vaikais, kemšam į odinius maišus, o paskui tempiam į džiovyklą. Tik jau beveik visą surinkom.

- Tai ką dabar darot?

- Ieškome vis toliau.... Pala!

Apsingis pasilenkė, pasėmė juodu nuo suodžių delnu rausvo dumblo, pauostė, patrynė tarp pirštų, net lyžtelėjo smilių.

- Yra! - sušuko. - Buvo visai išsemta. Turbūt pelkės dievai naujos prigamino. Eime!

Tuo pačiu takeliu jie grįžo į aikštelę eglyne. Apsingis nuvedė vaikinus prie didelės pašiūrės. Atvėrė plačias duris. Kai akys apsiprato su prieblanda, parodė iš lentų sukaltus paklotus, ant kurių džiovindavo iš pelkės atnešta rūdą.

- Po to ją pakaitiname lauže, kad sudegtų durpės ir kitos priemaišos,- tarė kalvis.

- O tada jau galima kalti peilius?- paklausė Zervis.

- O! Tai tik pati pradžia,- nusijuokė Apsingis. - Rūdą reikia susmulkinti, perplauti, persijoti...

Jis nusivedė vaikinus į kitą, žemesnę, pašiūrę, kurioje riogsojo rudo mišinio krūvos. Parodė tankesnius ir retesnius sijojimo rėčius, iš medžio išskobtus plovimo lovius, akmenyse išduobtas smulkinimo piestas. Keliuose kubiluose matėsi jau ganėtinai švari, gražiai sutrinta rūda.

- O iš šitos rūdos jau galima kalti peilį? - vėl paklausė Zervis.

- Labai jau tu greitas, vaikine! - nusišypsojo Apsingis. - Iki grynos geležies dar labai toli!

Po to jis privedė vaikinus prie statmenos angos kalvoje, tarytum nedidelio šulinėlio. Žemiau šlaite buvo kita, gulsčia, skylė, tarytum lapės urvas, vedantis prie šulinėlio dugno.

- Pakrovęs į apatinę skylę sausų prakurų, pro viršutinę užpilu anglių, suberiu rūdą. Šitaip sluoksnis po sluoksnio: anglys, rūda, anglys...

Paskui kalvis atitempė pailgą odinį maišą, kurio vienas galas siaurėjo, o kitame buvo pritaisytos dvi rankenos. Įstatęs smailųjį galą į apatinę krosnies angą, Apsingis įniko spaudyti medines rankenas. Maišas garsiai šnypšdamas čia išsipūsdavo, čia vėl subliukšdavo.

- Šiomis dumplėmis mes pučiame į krosnį orą, kad ugnis būtų kaitresnė. Pučiame, pučiame, kol ima tekėti ištirpusi geležis,- nuo pūtimo uždusęs paaiškino kalvis.

- Ir tada jau galima kalti peilį? - paklausė Zervis.

- O! - atsiduso Apsingis. - Tai dar ne viskas! Kai geležis sustingsta, ją dar reikia gerai patvatinti kūjais, suploti juostomis, o iš tų juostų... - Kalvis nusišypsojo ir paplojo Zerviui per petį. - Iš tų juostų jau galima kalti peilį!

- Oho! - tarė Uvis. Nors jis visa tai jau buvo ne kartą matęs Ventėje, Kerniaus kalvėje, tačiau nenorėjo įžeisti Apsingio, kuris taip įsijautęs pasakojo apie savo darbą. - Sunki tavo duona.

Kalvis šyptelėjo:

- Tai ar ištversite? Ar nepabėgsite?

- Mes ne baltarankiai! - atšovė Zervis.



- Gal ir nebūčiau jūsų samdęs, bet Dignojos pilies fogtas šįmet padidino duoklę. Netrukus jam turėsiu net keturias statinaites rūdos pristatyti. Kaip tyčia sunegalavo žmona. Vienas su vaikais niekaip neįstengčiau šitiek rūdos pririnkti ir išdegti... Turguje rūda labai brangi, nenusipirksi tai bedugnei skylei, tiems besotiems fogto nasrams užkimšti.

Apsingis atsisėdo ant dūlančio kelmo, susiėmė rankomis galvą ir paskendo savo nelinksmose mintyse.

- Kiek jums dar trūksta? - paklausė Uvis.

- Pustrečios statinės...

- Na, tai ko gi mes čia sėdime? Kuo greičiau prie darbo! Duokš indus, įrankius, kalvi!



Kai Apsingis ir vaikinai, tempdami sunkius odinius maišus su rūda, pavakare grįžo į aikštelę eglyne, prie pašiūrės jų laukė sunerimusi kalvio žmona.

- Apsingi,- tarė ji,- kalvėje tavęs laukia Didysis Fricas.

Kalvis paniuro. Dėbtelėjo į vaikinus, paskui į žmoną.

- Neprasitarei?- paklausė.

- Negi manęs nepažįsti,- įsižeidė žmona.- Gal kas ir matė, kaip vaikinai į kalvę buvo užėję, nes Didysis Fricas klausė, ar nemačiau svetimų.

- O ką atsakei?

- Sakiau: ėjo, užėjo, išėjo....

- Ar tik dėl to atjojo Didysis Fricas?- paklausė Apsingis.

- Ne dėl to jis atjojo, o visai dėl kito.- Atrodo, kad kalvio žmona dar labiau paniuro.- Baisu pasakyt. Fogtas uždėjo dar statinaitę rūdos.

- Kad jis prasmegtų, tas pilvūzas!- šūktelėjo Apsingis.- Kodėl? Kas atsitiko?

- Sakė, Kuoknesės komtūras daugiau reikalauja.

- Mes surinksim!- tarė Uvis.- Mes jau išmokom rinkti tavo tą rūdą.

Apsingis apsidairė, iš padilbų pažvelgė į Uvį.

- Nežinau, kas jūs tokie,- pasakė.- Ir nenoriu žinoti. Ne mano reikalas! Bet patarčiau Didžiajam Fricui po kojom geriau nesipainioti. Jie ten, pilyje, visi truputį pamišę iš baimės. Sėdi užsidarę ir visų pagonių bijo kaip pragaro. Tik Didysis Fricas išdrįsta vienas, be palydos, už pilies sienų nosį iškišti. Visur jiems pagonių šnipai vaidenasi.

- Mes galim išeiti, - tarė Zervis.

- Irgi pasakysi: ėjo, užėjo, išėjo... - pridūrė Uvis.

- Būta čia ko!- įsižeidė Apsingis.- Pasėdėkit čia, eglynėlyje, kol šnektelsiu su tuo Didžiuoju Fricu. O paskui žmona pakvies vakarienės. Užsidirbot!



Kiekvieną rytą, apsiginklavę mediniais samčiais, kibirais, odiniais maišais ir sietais, Uvis su Zerviu traukdavo į liulančius pelkynus. Vietomis, kur tyvuliavo atviras vanduo, jie irstėsi luoteliu, o per dumblynus klampote klampojo. Vieną dieną Apsingis vaikinams pasiūlė plačias liepines lenteles su dirželiais. Parodęs, kaip jas pritvirtinti prie kojos, kalvis pirmas žengė ant linguojančios raisto paklotės. Nustebę vaikinai įsitikino, jog su šiuo apavu pėda beveik neklimpsta. Šitaip jie nusigaudavo net į pačias gūdžiausias vietas, kur joks dvikojis padaras dar nebuvo lankęsis. Į padangę kilo pabaidytos gervės, tilvikai, laukinės antys. Kartą ilgais sparnais jų vos neužkabino erelis žuvininkas. Keistai suklykęs, jis apsuko ratą virš žmonių galvų ir nuskrido paskui lėtai plaukiančius debesis. Į pelkę dažnai užklysdavo ir gandrai. Sužvejoję varlę ar gyvatę, jie skrisdavo pilies link ir Uvis su Zerviu ilgai lydėdavo juos žvilgsniu.

Uvis su Zerviu jau žinojo iš Apsingio, kuris dažnai lankydavosi pilyje, apie medžioklių pagautą vaikinuką, kurį priglaudė Didžiojo

Frico žmona. Žinojo, kad Einius ne tik gyvas ir sveikas, bet jau išleistas iš požemio ir gali laisvai vaikščioti po pilį. Vaikinai stengėsi laikytis tame pelkės pakraštyje, kuris buvo arčiau Dignojos. Gal ateis laikas, ir Einius paspruks iš pilies? Tada jie galės kartu eiti toliau ieškoti lobio.

Kalvis Apsingis, parodęs, kaip ieškoma rūda, pats jau nebeeidavo į pelkę. Jam pakako darbo ir pašiūrėse. Kiekvieną kartą, kai vaikinai atitempdavo sunkius odinius maišus, pilnus rūdos, Apsingis širdyje dėkodavo Apvaizdai už suteiktą pagalbą.

Jis stengėsi negalvoti apie tai, iš kur atklydo jo jaunieji pagalbininkai, kas jie tokie. Ar maža šiais laikais po pasaulį besibastančių žmonių? Vienus išvijo badas ar skurdas, kiti neteko tėvų ir gimtosios pastogės per nesibaigiančius karus. Svarbiausia, kad dievai pasiuntė juos kalviui Apsingiui. Su kiekviena diena didėjo rūdos atsargos. Jau buvo galima drąsiai tvirtinti: užteks ne tik duoklei, bet liks ir kalviui.

14

Klasta

Ulvaras gerokai pasiplėšė kalavijuočių užimtoje pilaitėje. Prieš tai tarnavęs raktininku, jis žinojo, kuriame podėlyje sukrautos didelės ir mažos vertybės. Teutonams dar nespėjus kaip reikiant susigaudyti Švėtėje, Ulvaras jau šeimininkavo pilies požemyje. Tad į Kuoknesės miestą jis atsidangino ne tuščiomis rankomis... Dabar tas turtelis pravertė jo sumanymui. Pilies virtuvėje valgį gamindavo tik du kartus per dieną, todėl Ulvaras saulei patekėjus ir jai leidžiantis turėdavo apsilankyti kalinių celėje. Pastatęs ant suolo molinį puodą garuojančios putros ar sorų košės, jis dar atnešdavo mieste nusipirktų skanėstų. Kol abi moterys iš medinių dubenėlių nenoriai kabindavo įgrisusius patiekalus, Ulvaras stovėdavo prie durų ir dūsaudavo. Apsimetinėti jis puikiai mokėjo!

- Čia jums nuo manęs,- tą rytą pratarė Ulvaras, iš po skverno ištraukdamas bryzą rūkytų lašinių ir baltą kvietinį paplotį.

- Nuo tavęs? - ramiai paklausė Medeina.- Jau prasigyvenai pas teutonus, Ulvarai? Tiesa, dabar tave reikia vadinti Johanu...

- Teutonams aš Johanas, bet tik teutonams, - paskubėjo pasakyti Ulvaras, nuleisdamas akis.- Aš noriu... aš noriu jus abi perspėti... Jei neapsikrikštysit, jus sudegins ant laužo.

Gailė krūptelėjo. Medeinos veidas išliko ramus.

- Jei apsikrikštysim, irgi sudegins,- ramiai tarė ji.- Bet jau kaip krikščionių raganas. Jie savo raganas irgi degina. Tik pirma dar pakankina.

- Ir Žybarto žmona lauks, kol ją nuves ant laužo?- Ulvaras apsidairė, po to tyliai pratarė:- Galima išsigelbėti.

- Kaip išsigelbėti?- paklausė Gailė, staiga užmiršusi Ulvaro žvilgsnį, sekiojusį ją Švėtės menėje, jo išdavystę, pagaliau jo neramias gelsvas akis.

- Dabar aš riterio Peterio ginklanešys. Jis padės.

- Kaip padės?

- Išves pro vartus, - atsakė Ulvaras, stengdamasis nenuleisti akių.

- Išeik, Ulvarai,- ramiai tarė Medeina.- Ir daugiau apie tai nekalbėk. Aš paprašysiu, kad valgį mums nešiotų kitas sargybinis. Mums nereikia nei tavo lašinių, nei papločio, nei pagailos.

- Aš pasišalinu,- netikėtai klusniai tarė Ulvaras.- Dabar maistą aš palikinėsiu prie durų. O apie Peterio pasiūlymą jūs pagalvokite. Pagalvokite abi.

Durys užsitrenkė, girgždėdamas užslinko ąžuolinis skląstis. Medeina negarsiai, kad neišgirstų prigludęs prie durų Ulvaras, paklausė:

- Ką gali pasakyti apie Ulvaro šneką, dukrele?

- Ar mus tikrai sudegins ant laužo, mama?- vis dar virpėdama, paklausė Gailė.

- Taip sakė komtūras.

- O jei apsikrikštytume? - pasiteiravo mergina. Pamačiusi nuostabą motinos veide, ji skubiai pridūrė:- Ne, ne aš niekada neišduočiau mūsų dievų, mama!

- Jei apsikrikštytume, kaip jau sakiau, irgi sudegintų,-ramiai atsakė Medeina.- Tik jau kaip krikščionių raganas. Bet prieš tai dar pakankintų... Tai ką tu gali pasakyti apie Ulvarą?

- Nežinau...- sušnibždėjo Gailė.- Aš taip bijau mirties...

- Tu jauna, vaikeli.- Medeina apkabino dukrą, paglostė.- Bet tu mano dukra, ir aš tau perduosiu visas paslaptis, kurias žinau ir kurias man perdavė mano tėvas. Tu jau skiri daugelį žolių, žinai nuo kokių ligų jos naudojamos, kurios pačios galingiausios, žinai, kada jas rinkti. Bet tai tik pati pradžia. Žolių siela paprasta, o kūnais vienos žolės nuo kitų nedaug skiriasi. Žmonės kur kas sudėtingesni. Tu esi mano duktė, ir neturi teisės jaudintis dėl kito žmogaus šnekos. Žodžiai yra žodžiai, visad galvok, kas už tų žodžių slypi. Ar žmogus sako, ką galvoja, ar pats supranta, kad sako tiesą, ar nesupranta, kad meluoja...

- O kaip galima pažinti žmogų? - nedrąsiai paklausė Gailė.

- Žiūrėk žmogui į akis. Ar jis kalbėdamas žvelgia tiesiai į tave, ar slepia žvilgsnį. Ar jis žvelgia į tave, ar į savo minčių sieną. Žiūrėk į jo veidą. Girdėk jo balsą. Jo širdies balsą. Ar labai skuba tave įtikinti, ar jo šiltuose žodžiuose neskamba šalta geležis... Žiūrėk į rankas, į judesius. Ar jo pirštai ramūs, ar šoka nesuprantamą šokį. Medeina patylėjo, po to paklausė: - Kaip šnekėjo Ulvaras, kai siūlė bėgti, dukrele?

- Neprisimenu... - sutriko Gailė. - Aš pamačiau tave, mama, ant laužo.

- Tu neturi teisės, dukrele... - ramiai tarė Medeina. - Neturi teisės taip jaudintis nei dėl manęs, nei dėl savęs, kad prarastum gebėjimą mąstyti ir matyti. Ulvaro lūpos kalbėjo viena, o akys ir rankos - kita. Neramios buvo jo paslaugios rankos. O akys - jis žiūrėjo man į akis, jo žvilgsnis buvo minkštas ir lipšnus, tačiau be dugno. Tai buvo tuščios akys žmogaus, galinčio lengvai meluoti. Neskubėk patikėti žmogumi, neapčiuopusi teisybės gijos jo sieloje.

Gailė tylėjo, tačiau jos akys sužvilgo nuo ašarų.

- O laužą išmesk iš galvos, dukrele, - tarė Medeina. - Jie nori, kad mudvi iš baimės nebegalėtume mąstyti. Viskas dievų valioje. Jaučiu, kad Uvis su Einiumi jau ne taip toli nuo mūsų. Jie ką nors sugalvos.



Praslinko kelios dienos po apsilankymo pas pagonę. Komtūras Haseldorfas vengė brolio Stepono, sugalvodamas sau aibę užsiėmimų. Vaikščiojo po kareivines, tikrino ginklus, stebėjo, kaip auga tvirtovės sienos, ir davė nurodymą paaukštinti sienas dar sieksniu. Pokalbis su rikio žmona jam niekaip neišėjo iš galvos. Jis nesijautė pakankamai dvasiškai nusiraminęs, kad galėtų kalbėtis su vyskupo patikėtiniu. Ir ką jam pasakytų? Ką jis jam atsakytų, jei šis paklaustų: “Ar pagonė tau pakluso, broli komtūre?” Taip ir klaidžiojo po pilį, nuėjo į miesto bažnyčią, kurią tučtuojau jam atidarė probstas. Atrakino duris, įleido komtūrą ir vėl jas uždarė, supratęs, kad Haseldorfas kažkodėl nori vienas pasimelsti jo, o ne pilies bažnyčioje. Didelė garbė jo parapijai!

Prieš ketvirtį amžiaus Kuoknesę valdė schizmatikai rusinai ir pastatė cerkvę. Kai kunigaikštis Viačko sudegino pilį ir pabėgo į Vitebską, vyskupas Albertas cerkvę peršventino į bažnyčią, suteikdamas švento Bernardo vardą, o vietiniai kaipmat persikrikštijo iš stačiatikių į tikruosius Romos katalikus. “Šitie pagonys greitai

persikrikštija, o ką jie iš tikrųjų mąsto, niekas to nežino!" - pagalvojo komtūras, žvelgdamas į auksu tviskantį altorių, tačiau atgauti ramybės negalėjo ir čia.

Išėjo iš bažnyčios, net nepažvelgęs į sergstintį duris probstą, nužingsniavo prie upės. Mostelėjo irkluotojams, kad perkeltų į kitą Dauguvos krantą. Jau kitame krante sugėdino save: ko jis čia atplaukė? Tarytum ieškotų paleistų įkaitų. Bet jų, žinoma, jau ir pėdos atšalusios. Ko gero, spėjo nukakti į gimtąsias vietas ir pranešti, kas laukia Žybarto žmonos ir dukros. Negi ištvers Žybartas ir nepuls pilies? Duotas laikas iki švento Bernardo dienos - taip jiems buvo liepta pranešti. Tas naujakrikštas Johanas, žemaitiškai Ulvaras, sakė, kad nei rikio Žybarto, nei jo vyriausiojo sūnaus nėra, jie tolimame žygyje, gal net už Naugardo, ir grįš tik su sniegu. O gal žygūnai jau joja į tolimas rusinų žemes, nešdami žinią apie patekusias į nelaisvę žmoną ir dukrą?

Taip mąstė komtūras Haseldorfas ir sėdėdamas valtyje, įdėmiai žvelgdamas į besiplečiančias prakaito dėmes drobiniuose irkluotojų marškiniuose. Pats jis šią karštą vasaros pradžios dieną jautėsi prastai, prakaituodamas po baltu apsiaustu su raudonais šilkiniais siūlais išsiuvinėtu kalaviju ir kryžiumi, nes po tuo apdaru dėvėjo šarvus, be kurių už pilies sienų neišeidavo. Ir be ginkluotos apsaugos. Štai ir dabar - šeši kariai, ginkluoti ietimis, sėdėjo gretimai plaukiančioje valtyje, įdėmiai stebėdami tolstantį ir vis labiau mėlstantį mišką kitoje Dauguvos pusėje, slėpiningą pagonių dvasių ir dievų buveinę, kurios jie ligi šiol neužvaldė. Miškas prasiskirdavo prieš juos ir vėl susiglausdavo už jų nugaros, ir jie, atvykėliai iš tolimos Europos, niekad negalėjo atspėti, kas jame slypi. Tačiau šį kartą, žiūrėdamas į vis tolstantį mišką, Haseldorfas pajuto, kad ir tame, palyginus saugiame krante, į kurį jis grįžta, gali laukti pavojai ar bent netikėtumai. Ir iš tiesų: krante, netoli aukštos pilies sienos, stovėjo karpydamas ilgomis ausimis asiliukas, o ant jo sėdėjo brolis Steponas. Greta stovėjo jo nuolatinis palydovas Rudolfas, atsirėmęs į trumpakotę ietį. Patarnautojas buvo persimetęs per petį kelionės krepšį. Visa jų povyza liudijo, kad ir brolis Steponas, ir jo

sargybinis, ir net ilgaausis asiliukas kantriai laukė atplaukiant komtūro. “Negi išvyksta?” - pagalvojo Haseldorfas, lipdamas iš valties, kurią anksčiau priplaukę sargybiniai ištraukė ant pakrantės smėliuko, kad komtūras nesušlaptų kojų.

- Sunku palikti tave, broli komtūre, - tarė smulkusis vienuolis, - bet Viešpaties keliai nežinomi. Jo ekscelencija vyskupas Albertas kviečia mane į Rygą. Labai svarbiu reikalu, rašo.

- Gaila... - tepasakė komtūras, nors jo balsui ir trūko nuoširdumo.

Tarsi nepastebėjęs palengvėjimo atodūsio, palydėjusio šį trumpą žodį, vienuolis tęsė:

- Rugpjūčio gale, prieš švento Bernardo dieną atvyksiu. O gal ir anksčiau... Ar jau kalbėjaisi su žemaičių rikio žmona, komtūre?

- Kalbėjausi, bet nelabai sėkmingai... - dar kartą atsiduso Haseldorfas. - Tikiuosi, kad reikalai brolio Stepono neužlaikys Rygoje. Kad brolis Steponas spės sugrįžti iki švento Bernardo dienos.

- Iš Rygos vyksiu į Daugpilį, Krustpilį, Dignoją, į kitas pilis. Kodėl klausi, broli komtūre, ar spėsiu sugrįžti iki tos dienos?

- Norėjau pasiūlyti broliui Steponui pačiam pasikalbėti su pagone.

Vienuolis Steponas, netardamas nė žodžio, bakstelėjo sandalų kulnais savo asiliuko šonus. Ilgaausis neskubėdamas pajudėjo iš vietos. Paskui raitą vienuolį nužingsniavo jo stambus, randų išvagotu veidu patarnautojas.

Jiedu tolo dulkėtu keliu, vingiuojančiu plačios upės pakrante, o komtūras Haseldorfas mąstė: ar ne per daug kietai jis kalbėjo su broliu Steponu? Ar ne per įžūlus buvo pasiūlymas jam pačiam pasikalbėti su žemaičių rikio žmona? Ką dabar praneš brolis Steponas vyskupui?

15

Kopimas į gandralizdį

"O jeigu gandralizdyje lobio nėra?" - ši mintis vis dažniau užklupdavo Einių, kai jis eidavo pilies kiemu, akies krašteliu stebėdamas ilgakojų paukščių būstą. Per tas kelias savaites, kurias jis praleido pilyje, gandriukai paaugo ir ne tik ėmė kaišioti snapus iš lizdo, keldami triukšmą, kai tėvai vėluodavo atnešti jiems maisto, bet jau ėmė bandyti sparnus, pakildami virš lizdo.

Dignojos pilyje Einių greitai pamėgo. Smulkutis, žvitrių akių vaikinukas stropiai vykdė virėjo nurodymus, truputį raišuodamas, lakstė kaip žebenkštis iš virtuvės į podėlį, iš rūsio į svirną, o kartais net patarnaudavo per pietus ar vakarienę pačiam pilies fogtui Švachui. Jo globėja, geroji Gertrūda, mokė jį poterių, nutarusi, kad berniukui geriausia diena pasikrikštyti bus švento Bernardo atlaidai. Iki jų dar pora mėnesių, bus laiko pasiruošti... Net Didysis Fricas, kurio namuose gyveno Einius, globojo jį kaip sūnų, tikėdamasis išsiugdyti įpėdinį savo nelengvame amate.

Einius su viskuo sutikdavo, visiems guviai atsakinėjo savo laužyta vokiečių kalba, kaip vijurkas sukosi pilies virtuvėje, tačiau galvoje įkyriai sukosi mintis: "O jeigu lobio ten nėra?"



Pagaliau proga pasitaikė! Vasara įpusėjo, aplinkiniai gyventojai suvežė duoklę - daug medaus, ir vyriausias pilies virėjas nutarė užraugti midų. Virėjas taupė atvežtus iš tolimų karštų kraštų kvapniuosius prieskonius, kurie, kaip Einiui papasakojo Didysis Fricas, iki čia ilgai keliaudavo jūra, per arabų dykumas, vėl jūra, siaurais Europos vieškeliais iki Vokietijos, o iš ten - vėl jūra į Rygą, iš kur pirkliai kartais atplukdydavo juos Dauguva iki pat Dignojos. Taip ilgai vežti prieskoniai įgydavo beveik aukso vertę,juos užrakintoje skrynioje saugojo pats fogtas Švachas ir atseikėdavo itin nenoriai, todėl virėjas nuolat ieškodavo, kuo juos pakeisti. Ir štai dabar, kai jis sėdėjo ir kasėsi pakaušį, guvus naujasis gizelis,

kurį virtuvėje visi jau vadino būsimuoju krikšto vardu Erichu, tas guvus rudakis vaikinukas pats pasiūlė:

- Aš galiu priskinti liepžiedžių! Dabar pats žydėjimas!

Virėjas dar kartą pasikasė plikę storu, amžinai taukuotu pirštu, nužvelgė vaikinuką ir paklausė:

- O ar nenudribsi?

- Cha! - išsišiepė iki ausų vaikinukas o paskui rimtai paaiškino, kad, bastydamasis be namų ir tėvų po miškus, nuolat lipdavęs į medžius kiaušiniauti, net į pušis įsliuogdavęs, o liepos šakos storos, ypač patogios laipioti.

Virėjas davė Einiui talpų drobinį krepšį, kurį buvo galima persimesti per petį, sunkiai šnopuodamas kilstelėjo vaikinuką iki žemutinės šakos ir sugrįžo į virtuvę. O Einių kaipmat paslėpė tanki lapija, saldžiai kvepianti auksaspalviais žiedais, kuriuose dūzgė nesuskaitoma gausybė bičių.

Pagaliau! Dabar svarbiausia - neskubėti... Einius palengvėle ropštėsi į viršų. Prisitraukdamas šakas, skainiojo nuo jų liepžiedžius, kimšo į krepšį, ir tas išpampo tarsi pagalvė, kol Einius pasiekė liepos viršūnę.

Čia lapija praretėjo, ir prieš akis atsivėrė platūs laukai, tankus eglynas netoli pilies. Ne taip jau toli eglyno laukymėje matėsi kalvė, prie kurios triūsė mažyčiai žmogeliukai. Iš ten vėjas retsykiais atnešdavo kūjo skimbčiojimą į priekalą.

“Gal ten darbuojasi kalvis Apsingis?” - pagalvojo Einius. Už eglyno plytėjo pelkė, kuri tęsėsi, kiek siekė akis. Prie tos pelkės Einių pagavo medžiokliai... Prie jos jis išsiskyrė su Uviu ir jo bičiuliu Zerviu. Kažin, kur jie dabar?

Liepa buvo tokia galinga, kad jos viršūnė, kurioje dabar sėdėjo Einius, buvo aukščiau net už pilies sienas. Atsigręžęs kitoje pilies pusėje Einius išvydo mėlyną Dauguvos juostą. Ta upė teka iki pat Kuoknesės, kur įkalinta jo motina ir sesuo, ir dar toliau - iki Rygos. O ten gyvena vyskupas Albertas, apie kurį girdėta dar Ventėje, kurio valią vykdo ir Dignojos fogtas, ir Kuoknesės bei Daugpilio komtū-

rai, ir visi šitie riteriai su išsiuvinėtais ant baltų apsiaustų kryžiais bei kalavijais.

O visai čia pat - gandralizdis ant storos ir kreivos šakos, kuriame šiuo metu kalena snapais visa gandrų šeimyna: tėvai ir trys jau paaugę jaunikliai. Pakalena tėvas, po to vienas jauniklis, kitas, trečias, o užbaigia visi kartu.

Geraigandrams - jie turi sparnus ir gali nuskristi, kur tik panorės. Jeigu Einius turėtų sparnus, jis nuskristų iki tos baisiosios Kuoknesės pilies ir išvaduotų motiną ir sesutę! Tačiau sparnų jam dievai nedavė ir tenka vadovautis gudrumu ir sumanumu. Jei tik lobis tebėra gandralizdyje, Einius jį panaudos vietoj sparnų. Žvorūnė padės!

Einius nusileido žemiau, iki storosios šakos, atsistojo ant jos, prisiglaudęs prie kamieno. Iki lizdo buvo likę tik du žingsniai, kuriuos reikėjo žengti už nieko nesilaikant. Uviui čia būtų vieni niekai, juk jis mokėjo net lynu vaikščioti, kai klajojo su cirkininkais. Bet Einius dar nebuvo mėginęs tokių pokštų. Baisi kupeta! Jis tuoj pabandys. Svarbiausia - nežiūrėti žemyn, - taip kažkada jam aiškino Uvis. Čia gi ne siūbuojantis cirkininkų lynas. Šaka stora, kaip nors pavyks...

Einius žengė tuos žingsnius, nežiūrėdamas žemyn. Ir tikrai pavyko, nes štai jau jis laikosi tvirtai įsikibęs lizdo žabų. Pasirodo, ne taip ir baisu... Pats lizdas aukštas kaip namas - Einius tik pasistiebęs galėtų pasiekti viršutinius žabus. Dabar teks pabandyti užsiropšti ant gandralizdžio ir patikrinti, ar lobis dar ten. Antros tokios progos gal nepasitaikys...

Tačiau tėvas gandras, visą laiką akylai stebėjęs, kaip Einius leidosi nuo liepos viršūnės, kaip stovėjo, prisiglaudęs prie kamieno, kaip šoko dviem žingsniais prie lizdo, staiga sušnypštė, sukleketavo, mostelėjo sparnais ir pakilo į orą. Paskui jį pakilo gandrienė ir visi trys, dar sunkiai mojuojantys sparnais gandriukai. Gandras apsuko ratą virš lizdo ir iš viršaus lyg strėlė smigo į įsikibusį į lizdo žabus Einių. Po jo - gandrienė, o paskui ir visi trys gandriukai. Kaip



ir tėvai, jie bandė kaptelėti snapukais vaikino veidą. Einius užsidengė rankomis akis, susvyravo, vėl griebėsi už lizdo žabų, tačiau neišlaikė pusiausvyros ir su žabais rankose nuslydo nuo šakos. Prieš krisdamas dar suspėjo pamatyti kiaurymėje, atsivėrusioje toje vietoje, kur buvo žabai, odinį maišą ir, šlumšdamas per tankią lapiją, nulėkė žemyn. Bandė susiturėti, griebdamas už šakų, nubraukdamas jas kartu su lapais ir žiedais, tačiau viskas buvo veltui.

Žemė beprotiškai greitai artėjo, kol pagaliau jis atsitrenkė į ją ir viskas nugrimzdo į tamsą.

16

Sekretoriaus liga

Po aidžiais pilies skliautais vėl pasigirsta aukšto vyro žingsniai, tačiau dabar jo eisena nebe tokia grakšti ir didinga. Komtūras Haseldorfas sugrįžta į savo celę. Ką tik naujakrikštas Johanas pranešė jam, kad jaunasis riteris Peteris rengiasi pagrobti gražuolę pagonės dukrą. Ir jos motiną, žinoma. Kad jis prašęs jo, Johano, pranešti apie tai pagonei ir kad pagonė sutikusi. Sekmadienio naktį jis, Johanas, turįs išleisti moteris iš celės, o paskui riteris aprengsiąs jas šarvais, apgaubsiąs baltais kalavijuočių apsiaustais ir išvesiąs pro vartus. Žirgai, šarvai ir apsiaustai jau paruošti, sakė žemaitis.

Komtūras niekad nemėgo skundikų, nors ir noriai naudodavosi jų paslaugomis. Naujakrikštas prisigretino prie jo, kai komtūras įeidinėjo į pilies rūmus, atsisveikinęs su iškviestu pas vyskupą broliu Steponu. Skundikas šnekėjo tyliai, bailiai žvairuodamas į šalį ir painiodamas vokiškus žodžius, tačiau svarbiausia buvo aišku, ir Haseldorfas sunerimo: jo pilyje bręsta išdavystė! Komtūras mostelėjo ranka, kad riterio Peterio antrasis ginklanešys pasišalintų, ir pridūrė:

- Iš vakaro pranešk, ar tai įvyks.

Apsisuko ir nužygiavo, visu kūnu jausdamas svilinantį karštį, beveik kaip tolimoje Egipto žemėje, kai šarvai įkaisdavo taip, jog degindavo kūną, ir niekas tada negelbėjo - nei balti apsiaustai, nei palmių lapų vėduoklės.

Norėjosi kuo greičiau nusivilkti šarvus ir atsikvėpti. Surikiuoti mintis ir imtis neatidėliotinų veiksmų.Išdavystė Kuoknesės pilyje!

Savo celėje Haseldorfas liepė tarnui nuvilkti šarvus ir pakviesti sekretorių Kalatozį. Kai šis, vilkdamas kairę koją, nerangiai įslinko į celę, komtūras tarė:

- Imk pergamentą ir rašyk! Didesnį paimk, įsakymas bus ilgas.

Sekretorius, mažas, susimetęs į kuprą žmogelis, pasidėjo ant stalelio ritinėlį pergamento, surado žasies plunksną. Pakėlęs prieš šviesą, patikrino, ar ji gerai nudrožta. Viską darė lėtai, tarsi per prievartą, vis susiraukdamas, tarytum nuo skausmo. Pagaliau nedrąsiai paklausė:

- Ar negalėčiau pasinaudoti pilies vaistinėle?

- Susirgai? - nustebo Haseldorfas.

- Jau antra diena, broli komtūre... - tyliai atsakė Kalatozis. - Vakar kopiau laiptais ir staiga juntu, kad nebepavelku kojos. Suklupau, vos vos atsikėliau, vėl suklupau... Šiandien visa koja iki kelio pamėlo. Tarsi po gyvatės įkandimo. O jau gelia, o degina! Va, broli komtūre. - Vienuolis pakėlė abitą. Koja išties buvo pamėlynavusi, o ir ištinusi taip, kad neužsisegė sandalas.

- Ar kreipeisi į barzdaskutį?

- Kreipiausi... Nuleido kraują, o nuo skausmo davė maltų kanapių. Nepadeda, broli komtūre! Įtaria užsikimšus gyslą.

- Vargšas mano Kalatozi, - palingavo galvą komtūras. - Užrašyk mano įsakymą ir eik pailsėti.

Komtūras pakilo nuo lokio kailiu užkloto suolo, ėmė žingsniuoti po kambarį.

- Visų pirma rašyk štai ką: "Už pagonę raganą ir jos dukrą išpirkos kainą pakelti dvigubai. Broliui Ulrichui pavedu sustiprinti belaisvių apsaugą. Pasirengti mano kelionei į Dignoją, Krustpilį, Daugpilį ir kitas pilis prie Dauguvos. Išsiuntinėti ten laiškus. Šeštadienio rytą iškviesti pas mane riterį Peterį. Patikrinti langų grotas, durų spynas. Net nuo miegančių belaisvių nenuleisti akių. Jei pagonė kartais bandytų naudotis burtais ar kerais, iš karto man pranešti". Užrašei? Perduok broliui Ulrichui. Gali eiti.

Vilkdamas koją, Kalatozis dingo už sunkių ąžuolinių durų.



Ankstų rytą pakirdęs Haseldorfas pasijuto visiškai žvalus, o jo galva buvo pilna naujų sumanymų. Visų pirma reiktų patikrinti, kaip vykdomi jo įsakymai. Kur tas Kalatozis? Kodėl taip ilgai nesirodo? Pasiųstas pas jį tarnas sugrįžo vienas.

- Brolis sekretorius visiškai nepaeina. Virėjo gizelis net pusryčius jam į lovą atnešė, tik jis nieko nė į burną... Guli nusisukęs į sieną ir stena... - pasakojo tarnas.

Komtūras susirūpino ne juokais. Be patyrusio sekretoriaus jis kaip be rankų. Kas jam įsakymus rašys, kas laiškus vyskupui ar didžiajam Ordino magistrui sudėlios? Nė sekundės negaišuodamas, komtūras liepė pakviesti barzdaskutį. Apžiūrėjęs Kalatozį, barzdaskutys jam patarė gerti karštą vyną su gudobelės lapais. Tik šitaip jis tikėjosi praplėsti užsikimšusią ligonio gyslą. Nuo pašildyto vyno Kalatozis pasijuto žvalesnis, net pabandė uždainuoti, bet išsipagiriojęs vėl ėmė raitytis iš skausmo. Jo koja dar baisiau išburko. Ne koja, o medinė trinka. Negi Milane mokslus baigusį ir Ordinui atėjusį tarnauti Kalatozį priglaus Kuoknesės žemė?

Haseldorfas žvelgė į aprasojusią prakaitu savo ištikimo sekretoriaus kaktą, į patamsėjusias akis, kurios, atrodė, žvelgė kažkur į tolį ir jau matė tai, kas neprieinama gyviesiems, į jo baltus kaip pergamentas skruostus, į pamėlusias lūpas, kurios kažką šnibždėjo. Pasilenkė, prikišo ausį beveik prie pat lūpų ir išgirdo:

- Pagonę... Raganą pakvieskit...

- Broli sekretoriau... - atšlijo komtūras.

- Žemaičių raganą... pagonę, broli komtūre...

Komtūras nusigręžė, tarytum nesupratęs, tačiau Kalatozis, dar labiau susitraukęs ir susimetęs į kuprą, vis tiek vapėjo apie pagonę, dabar jau taip garsiai, kad jį galėjo išgirsti ir brolis Ulrichas, atėjęs pranešti, kad belaisvių sargyba sustiprinta.

- Pagonė padės, broli komtūre! - beveik rėkė Kalatozis.

Brolis Ulrichas gūžtelėjo pečiais, pakraipė galvą:

- Aludario Franco seseriai Ilzei ji pagelbėjo, broli komtūre. Negi leisite savo sekretoriui numirti...

Komtūras iš nevilties sugniaužė rankas, prisiminė brolį Steponą, savo pralaimėjimą pokalbyje su pagone, ir, nelauktai pačiam sau, ištarė:

- Kuo greičiau atveskite pagonę! Tegul pasiima savo žoles, šaknis ir visa, ką turi!



Prie ligonio Medeina priėjo kaip visuomet ori, su paslaptinga išraiška baltame veide. Vos pažvelgusi į atidengtą koją, tarė:



- Ne vėliau kaip po savaitės šis žmogus mirs!

- Ir niekuo jam negalima padėti? - pamiršęs visą savo orumą, paklausė komtūras.

- Kodėl gi... Pabandyčiau. Jei...

- Jei kas?

- Mano dievai nori, kad aš, Medeina, turėčiau teisę laisvai vaikščioti po pilį bei jos kiemą.

- Bet...

Pamačiusi Haseldorfo veide dvejonę, Medeina šyptelėjo:

- Komtūre... Prieš kelias dienas pas mus buvo atėjęs tas Švėtės išdavikas, kurį jūs pakrikštijote Johanu, ir pasiūlė pabėgti iš pilies. Aš nesutikau, nors viskas jau buvo paruošta.

- Atsisakei?.. - paklausė komtūras.

- Atsisakiau, komtūre. Neverta gyvenimo grįsti klasta.

- Bet tu juk kalėjime! Negi netrokšti laisvės?

- Trokštu daugiau, nei gali įsivaizduoti, komtūre. Bet žinau: jei lemta, dievai mane išvaduos.

- Betgi tu žinai, kad būsi sudeginta Švento Bernardo dieną, jei tavo gentainiai laiku nesurinks išpirkos! - tvirtai pareiškė Haseldorfas. - Vis tiek, ar išgydysi mano sekretorių, ar ne.

- Vieniems dievams žinoma, kas bus sudegintas tą dieną.

Komtūras kietai sukando dantis. Medeina jį vedė iš kantrybės. Pagaliau jo veidas suminkštėjo, rankos nusviro.

- Sutinku su tavo sąlyga, gydyk. Bet jei mano sekretorius mirs... Supranti, kas tavęs laukia už pražudytą krikščionį? Nelauksiu tos dienos, sudegsi ant laužo tuoj pat!

Medeina liepė visiems išeiti. Užkūrė židinyje ugnį, užkaitė katile vandens, paskui jau beveik verdantį supylė į didelį kubilą. Kažką tyliai kalbėdama, sumetė į vandenį aitriai kvepiančias žoles ir liepė šutinti kubile nesveiką koją.

Kalatozis klusniai vykdė jos nurodymus. Gal ji iš tiesų ragana, bet blogiau už mirtį vis vien nebus...

17

Susitikimas

Pirma, ką išgirdo grįždamas iš nebūties Einius, buvo malkų spragsėjimas židinyje. Iš pradžių jam pasivaideno, kad guli ankstų rytą savo patale gimtojoje Ventėje, o už lango siaučia pūga, kaitriai dega beržinės malkos. Tuoj pasigirs motinos balsas, raginantis keltis. Tačiau balsas, kurį jis išgirdo, buvo gergždžiantis, vyriškas, ir šnekėjo tas vyras ne daininga lietuvių, o gerkline vokiečių kalba.

- ...ir tada mes smogsime iš užnugario, - sakė balsas. - Vos tik pagonys apgūls pilį.

- O ar tikrai žinoma, kad jie ruošiasi pulti? - paklausė moteriškas balsas, ir Einius pagaliau visiškai atgavo sąmonę. Atsipeikėjęs suprato, kad nevalia atsimerkti ir parodyti, jog girdi, apie ką kalbama. Šnekėjosi Didysis Fricas ir jo žmona Gertrūda.

- Kuoknesės komtūras atsiuntė laišką mūsų fogtui. Net pats žada artimiausiu laiku atvykti.

- Jau šį sekmadienį?

- Švachas sakė, kad svečią reikia gerai priimti. Pasiųsime medžioklėn vyrus, o upelyje pastatytsime bučius. Komtūras Haseldorfas mėgsta upėtakius. Ir midų... Kaip mūsų Erichas?

Einius išgirdo lėtai atšlepsinčius prie jo žingsnius ir nutarė, kad pats laikas atmerkti akis ir sudejuoti. Pamatė besilenkiantį prie jo nuvargusį Gertrūdos veidą.

- Atsitokėjo! - sušuko Gertrūda, ir jos nemigos iškamuotą veidą nušvietė plati šypsena. - Atgavo sąmonę vaikas!

Pajudinęs rankas ir kojas, Einius su palengvėjimu atsiduso. Skausmo, kurio tikėjosi sulaukti, nebuvo. Kaulai tikrai nelūžę, tik truputį maudžia visą kūną ir baisiai gelia galvą.

- Ir ko tu lindai prie to gandralizdžio? - paklausė Didysis Fricas.

- Aš gi pati mačiau, kaip tave užpuolė gandrai... - pridūrė Gertrūda. - Visas kiemas matė!

- Kol gandriukai neišskrido, prie lizdo nė nebandyk lįsti! Aš irgi vaikystėje esu snapu į kaktą gavęs, - nusišypsojo Didysis Fricas. - Vos nenusiritau nuo stogo...

- Norėjau pasižiūrėti... - lėtai tardamas žodžius, paaiškino Einius. - Pasižiūrėti, kaip lizdas atrodo iš arti...

- Žinai, kas tave išgelbėjo? - paklausė Gertrūda, dėdama Einiui prie kaktos karštu vandeniu suvilgytą rankšluostį. - Krepšys su liepžiedžiais!.. Suminkštino smūgį.

- Ir šakos!.. - pridūrė Didysis Fricas. - Krisdamas griebeisi už šakų... Gal jau neprisimeni?

Kaip Einius neprisimins! Jis puikiai prisiminė viską iki pat skaudaus ir ūmaus susidūrimo su kietai ištrypta kiemo veja. Tačiau neatsakė, tik kietai suspaudė lūpas, kad netyčia neišsprūstų tai, ką pamatė tomis akimirkomis gandralizdyje.



Persimetęs per petį odinį krepšį, atsargiai žengdamas žaliu kiškio kopūstų kilimu, Einius žygiavo tamsiu eglynu prie šniokščiančio netoliese upelio. Tai buvo tas pats upelis, kuris tekėjo pro Misos pilies griuvėsius, paskui lėtai sruveno plytinčios iki akiračio pelkės pakraščiu, o čia, eglyne, jau veržėsi per akmenis, vandeningas ir sraunus, skubėdamas susilieti su didžiąja sėlių, latgalių ir lybių upe. Vos kelios dienos praėjo nuo jo kopimo į gandralizdį, bet Einius jau spėjo atsigauti. Baisi kupeta! Galvos nebeskauda, nubrozdintos rankos ir kojos užgijo.

Dabar, eidamas prie upelio, Einius vėl kartojo mintyse: “Ačiū tau, Žvorūne, ačiū tau, geroji, ačiū, maloningoji dievaite, kad padėjai įsitikinti, jog lobis iš tikrųjų laukia žemaičių, paslėptas ten, kur skraido gyvatės!” Ne tik Žvorūnė, bet ir gandrai padėjo jam atrasti lobį. Žinoma, jis dar aukštai medyje, teutonų pilies kieme, bus nelengva jį iš ten išgabenti, tačiau Einius ką nors sugalvos! Tuo labiau dabar, kai virėjas pasiuntė jį patikrinti bučius upelyje! Uvis su Zerviu tikriausiai laikosi kažkur netoliese, kaip jie buvo susitarę. O trise jie tikrai suras būdą, kaip paimti lobį!

Patikrinęs perkoloje pastatytus bučius, Einius rado juose nemažai upėtakių. “Kad tas Kuoknesės komtūras ašaka paspringtų!” -

pagalvojo, mesdamas į odinį krepšį spurdančias, tviskančias sidabru žuvis. Išbrido iš upelio, susikišo į burną pirštus ir dukart šaižiai sušvilpė. Jei Uvis su Zerviu kur nors netoliese, jie turi atsiliepti! Kiek palaukęs, Einius sušvilpė vėl. Ir koks buvo jo džiaugsmas, kai nuo pelkės pusės pasigirdo atsakomasis švilpimas!



Jie susitiko pelkės pakraštyje. Vyriškai patapšnoję vienas kitam per pečius, vaikinai trumpai išpasakojo savo nuotykius.

- Svarbiausia, kad lobis yra! - išpyškino Einius. - Pirmiausia reikia jį iškelti iš gandralizdžio, o paskui pasistengti išboginti iš pilies...

- Gal man kaip nors prasmukti į pilį... - numykė Uvis. - Man nusigauti iki lizdo būtų paprasčiau.

- Baisi kupeta! Kaip nors ir pats tą maišą ištrauksiu, - numojo ranka Einius. - Svarbiau rasti būdą, kaip lobį išvežti iš pilies... Kiekvieną įeinantį ir išeinantį tikrina sargybiniai. Žemaičių bijo... Net mane apčiupinėjo, kai išeidinėjau pro vartus, nors aš ir Didžiojo Frico įvaikis.

- Ar visada taip? - paklausė Zervis.

- Sakau, kad jie laukia žemaičių puolimo, ir dabar tiesiog liguistai bijo. Be to, žada atvažiuoti Kuoknesės komtūras. - Einius patapšnojo per odinį krepšį su vis dar tebespurdančiomis žuvimis. - Čia jam upėtakiai. Virėjas sakė, komtūras mėgsta lengvai pasūdytus...

- Tegu tik jis mums pakliūva, - niūriai tarė Uvis. - Patį užsūdysime.

- O gal jį pagrobti? - garsiai svarstė Zervis. - Galėtume mainyti jį į jūsų motiną ir Gailę.

- Komtūras atvyksta su didele palyda, - atsiduso Einius. - Jėga jo nepriveiksi, tik gudrumu.

- O kaip tu, gudruoli, tą maišą iš gandralizdžio išimsi? - nusijuokė Uvis, prisiminęs savo vaidinimą Kristfeldo vienuolyne, kai

ištemptu nuo bokšto iki vienuolyno sienos lynu jis pabėgo nuo teutonų, atvykusių jį suimti ir nuvežti į Rygą pas vyskupą.* - Čia ne vaidinimas, čia žiūrovų nereikia. Ir gudrumas čia nepadės, jei lygsvaros neišlaikysi.

- Baisi kupeta! - nerūpestingai atšovė Einius. - Ką nors sugalvosiu. Gal, pavyzdžiui, naktį...

- Naktį tu tikrai nudribsi nuo šakos! Ir dar atsimink gandrus.

Einius pasikasė skruostą.

- Kaip neatsiminsi... - kreivai šyptelėjo jis. - Bet gandriukai vakar lizde jau nenakvojo - ruošiasi rudens kelionei į dausas. Ar nematėt jų pelkėje, kai rinkote rūdą?

- Reikia kur nors nukreipti visų pilies gyventojų dėmesį, - pagalvojęs tarė Uvis.

- O kaip nukreipsi?

- Na, galima būtų, pavyzdžiui, pavaizduoti pagonių užpuolimą, - pasiūlė Zervis.

- Labai jau galingą puolimą judu su Uviu dviese pavaizduosit... - vėl nusišiepė Einius.

Papūtė vėjas, sušiureno viksvos. Neaprėpiamos žvilgsniu pelkės pakraštyje ėmė kauptis juodi debesys. Atskriejo pirmasis stiprus vėjo gūsis, pašiaušdamas raisto saloje po stoginėmis sukrautą šieną.

- Nesušlaps šienas, - tarė Zervis.

- Kieno tas šienas? - Einiaus kaktoje įsirėžė statmena raukšlelė. Taip būdavo visad, kai jis įtemptai galvodavo. - Kieno tos kupetos? Apsingio?

- Ne, ne Apsingio. Čia teutonų šienas, - paaiškino Uvis. - Jie susiveža jį į pilį žiemą, kai pelkė užšąla.

Staiga aptemo. Perskrosdamas juodus debesis, tolumoje, žybtelėjo skaistus it saulės šviesa žaibas.

- Vadinasi... - Raukšlelė Einiaus kaktoje staiga išsilygino, ir jis išsišiepė iki pat ausų. - Vadinasi, jei tas šienas staiga užsidegtų, teutonai pultų jo gelbėti?

---

* Apie tai skaitykite Skomanto knygoje “Pelkių vilkė”.

Sugriaudėjo tolimas griaustinis. Uvis mostelėjo ranka į juodą kunkuliuojantį debesį ir tarė:

- Va, pats Perkūnas pritaria, kad gera mintis!

- Kada? - paklausė Zervis.

- Pranešiu. Jei nuo šakos nenudribsiu! - vėl išsišiepė Einius, o jo žibančios kaip žarijos akys laidė linksmas kibirkštėles. - Ot būtų juoko!

Vaikinai išsiskirstė, prieš tai nutarę, kaip geriau būtų išgabenti lobį iš pilies.

Prapliupo liūtis. Einius grįžo į pilį laimingas kaip niekad, nors ir peršlapęs iki siūlo galo.

18

Žolelių galia

- Esi nusidėjęs ir stipriai prasikaltęs! - tyliai, pro dantis, tarė komtūras Haseldorfas. Menėje tvyrojo prieblanda, ir jam teko uždegti žvakę, kad matytų jaunojo riterio Peterio veidą.

- Esu nusidėjęs... - tarsi aidas atkartojo jaunasis riteris, tačiau jo veide komtūras neįžvelgė nei nusižeminimo, nei atgailos. Gal kaltas blankus apšvietimas?

- Susidėjai su pagonimi, pindamas pinkles, - su įtūžiu pliaukštelėjo delnais per stalą komtūras. - O tas pagonis tave ėmė ir išdavė. Ne, nestrykčiok! - įsakmiai mostelėjo ranka. - Galvoji, dabar išeisi ir jį nudursi. Nestrykčiok! Vakar liepiau jį išsiųsti Daugpilio komtūrui. Tegu patampo vančosą laive. Nemėgstu išdavikų. O tu, broli Peteri... - Komtūras atsiduso, patylėjo, vėl atsiduso. - Aš irgi buvau jaunas... Tai nutiko, kai bandėm užkariauti Egiptą.

- Broli komtūre...

- Patylėk! - tyliai, bet pakankamai ryžtingai pertraukė jį Haseldorfas. - Nusižengiau tada... Riterių įstatymui. - Komtūras nutilo, susikaupė, patylėjo ir tęsė: - Buvau vertas sunkaus atpildo, bet didysis magistras išsikvietė mane ir pasakė, kaip aš tau dabar sakau: "Visai nedaug tereikia, kad jauname žmoguje pabustų nevaldomi jausmai ir amžiams sutryptų riterio orumą. Tu privalai parodyti visą savo galią ir išlaikyti nuodėmingų minčių spaudimą... Tu privalai!..." Taip pasakė man tada žilagalvis riteris piramidės papėdėje, ir aš tau kartoju riterio žodžius, broli Peteri: "Tu privalai!"

Riteris Peteris, netardamas nė žodžio, žemai nulenkė galvą.

- Pabandysiu tau padėti, - tęsė komtūras. - Išsiųsiu tave į Rygą. Vyskupui pranešiu tik, kad rastų tau celę vienuolyne, idant galėtum susikaupti ir atstatyti yrančią dvasinę dermę. Ruoškis į kelionę. Rytoj, vos saulei patekėjus, ateisi pas mane laiško vyskupui.



Iš ryto Kalatozio savijauta lyg ir pagerėjo, bet po kelių valandų jis vėl atkrito.

- Mano žolių nepakanka, - tarė Medeina komtūrui, užėjusiam aplankyti savo sekretoriaus. - Reikėtų dar dervos ir geltakmenio. Jo ligą iš kojos galima išvaryti tik karščiu.

- Dervos tuoj atneš, - linktelėjo galvą komtūras, - iš valčių dirbtuvės. O geltakmenio... Geltakmenio Kuokneseje nėra.

- Tada tavo sekretorius mirs, - Medeina pažvelgė Haseldorfui į akis, ir šis pamiršo savo grasinimą sudeginti raganą ant laužo, jei nepagydys Kalatozio.

- Ar daug reikia to geltakmenio? Jis brangus.

- O kiek tu vertini savo raštininko gyvybę, komtūre? - klausimu į klausimą atsakė Medeina.

Komtūras nusigręžė, bet jo akys užkliuvo už išblyškusio, šaltu prakaitu nuberto Kalatozio veido, jo maldaujančių akių, ir jis pats nejuto, kaip pasakė:

- Gerai. Pasiųsiu raitelį į Rygą. Pas alchemikus.

- Ir dar, - tarė Medeina. - Vaistų ruošimui man reikalinga atskira patalpa. Su ugniakuru.

Komtūras mostelėjo ranka broliui Ulrichui, stovinčiam prie durų:

- Pasirūpink.

- Netoli ligonio, - pridūrė Medeina. - Ir dar. Vaistams trūksta kelių žolių.

- Kokių? - paklausė Haseldorfas.

- Tik aš ir dukra šias žoles pažįstame, - paaiškino Medeina. - Niekas kitas jų neras.

- Jei dukra pažįsta, tai tegul ji ir eina rinkti, - niūriai burbtelėjo komtūras.



Į paupio lankas besiruošiančią Gailę komtūras griežtai perspėjo:

- Tik nesumanyk kvailioti! Jei bandysi bėgti, vis vien sugausime, ir tada tu pražudysi motiną.

Sustabdę prie pilies vartų, sargybiniai atėmė iš Gailės jos kepuraitę.

- Jei iki saulėlydžio negrįši, duosime kepuraitę pauostyti šunims. Paskui paleisime tavo pėdsakais. Tik pažvelk, kokie mūsų šunų nasrai! Kai nutvers, iš tavo grožybių vien kruvini skuteliai beliks!

Gailė tylomis žvilgtelėjo į pavartėje lekuojančius didžiulius, juodus kaip anglis, šunis. Jie dar ilgai krauju pasruvusiomis akimis lydėjo tolstančią merginą.

Nusileidusi akmeniniais laiptais, pro valčių prieplauką Gailė patraukė į pievą. Iš pradžių takelis vedė per siaurą pakrantės smėlio ruožą. Pagaliau paupio karklynai baigėsi, ir atsivėrė švelnia žolyte apaugusi lyguma. Nuo gryno oro atpratusiai merginai apsvaigo galva, tankiau suplakė širdis. Turėjo net sustoti, kad šiek tiek atsipeikėtų. Jos eisena vėl tapo lengva, grakšti, lyg jaunos stirnaitės. Rinkdama į krepšį žolynus, Gailė prisiminė tą pavasario dieną, kai ją prie Švėtės sučiupo kalavijuočiai. Tuomet ji savo džiaugsmui braidė po pievą, rinko gėles, o dabar štai tenka ieškoti neišvaizdžių tramažolės, vaisginos lapelių, kuriais motina tikisi pagydyti priešų didžiūną. Pastaruoju metu Gailė jaučia: mama su kalavijuočiais žaidžia kažkokį gudrų žaidimą.

Vildamasi aptikti mėgstančią pavėsį pipirlapę, Gailė pasuko link tamsaus juodalksnių guoto. Jame blykstelėjo apvali kūdros akis, kurioje lyg veidrodyje atsispindėjo plotelis mėlyno dangaus, medžių šakos. Staiga tame nejudančiame atspindyje mergina pamatė šmėkštelėjusį žmogaus veidą, paskui baltą apsiaustą su raudonu kalaviju. Teutonas! Negi viskas, kaip ir prie Švėtės pilies, kartojasi? Mergina grįžtelėjo ir akis į akį susidūrė su jaunuoju riteriu Peteriu. Iš netikėtumo jos kojos ėmė virpėti, po truputį slysdamos į kūdros dumblą. Gailė bejėgiškai nusitvėrė už kelių pakrantės stagarėlių, bet jie nutrūko. Ūmai tvirtos rankos suspaudė jos liemenį ir vikriu judesiu pakėlė aukštyn. Laikydamas glėbyje merginą, Peteris peršoko per dumblyną. Atsidūręs ant kranto, jis tebespaudė prie savęs Gailę. Peteris buvo be šarvų, tad Gailė juto jo tankiai plakančią širdį. Kalavijuočio akys degė.



- O, mein Gott!* - sudejavo kalavijuotis.

Jo akyse sužvilgo ašaros. Peteris prisiminė seserį, savo pasiryžimą tapti riteriu, liūdną Gailės likimą. Įkniaubusi į jo krūtinę veidą, Gailė irgi apsiverkė.

Jiedu be žodžių kuo puikiausiai suprato vienas kitą, nes šnekėjosi ašarų kalba.



Tą pačią dieną ginklanešys Peteriui atvedė pabalnotą žirgą. Peteris į veršio odos kelioninį krepšį susikrovė negausią kario mantą, atsisveikino su kitais riteriais ir nuėjo prie šulinio. Pasėmęs vandens, jis visų pirma atsigėrė pats, paskui pagirdė vietoje nenustygstantį ristūną. Kol žirgas siurbė šaltą vandenį, Peterio akys vis krypo į geležimi apkaustytas duris, už kurių buvo uždarytos belaisvės. Gal jaunasis riteris dar vis tikėjosi, kad Gailė ateis prie šulinio vandens? Deja, sunkios durys taip ir neprasivėrė. Atsidusęs timptelėjo balno paspręstę, įstatė koją į kilpą ir apžergė karštus žirgo šonus.

- Sudie, Galle, mano gražioji sesele, - sukuždėjo išjodamas jaunasis riteris Peteris.

* O, mano Dieve! (Vok.)

19

Auksas dilgėlėse

Užbaigęs dienos darbus, Einius visą pavakarę praslampinėjo po pilies užkaborius - ieškojo saugios vietos, kur galėtų laikinai paslėpti Žvelgotės lobį. Pagaliau jo dėmesį patraukė gili, piktžolėmis apaugusi, visokiausio šlamšto priversta duobė. Sprendžiant iš baltomis nuosėdomis padengtų duobės pakraščių, joje pilies statytojai kadaise gesino kalkes. Duobė buvo iškasta siaurame tarpelyje tarp svirno ir pilies sienos. Tankus dilgėlių atvašynas bylojo, kad čia jau seniai niekas nekelia kojos. Aukštas svirno stogas užstojo kampinį sargybos bokštą. Tinkamesnės vietos lobiui paslėpti ir nesitikėk atrasti! Bet už vis svarbiausia - duobė žiojėjo kaip tik ten, kur augo liepa su gandralizdžiu. Einiaus numatytą slaptavietę ir liepą teskyrė vos keli žingsniai, todėl lobį galėtumei permesti tiesiai iš liepos į duobę. Visą naktį Einius sapnavo, kaip jis su pilnu turto maišu skuba per linguojantį lieptą, o apačioje pasiutusiai šniokščia sraunus krioklys. Vargiai išlaikydamas pusiausvyrą, Einius slenka į kitą krantą. Vienas žingsnis, antras, trečias... Koja ūmai paslysta ir... Visas šlapias nuo prakaito Einius pašoka savo kietame guolyje. Fu, koks bjaurus sapnas! Reikia tikėtis, kad neišsipildys. Juk dažnai taip būna: sapnuoji viena, o tikrovėje atsitinka visai atvirkščiai.

Po pusryčių virėjas Einių vėl išsiuntė prie upelio. Reikia patikrinti bučius, nes pilėnai išsiilgę žuvienės. Prisidengdamas vešliais paupio krūmokšniais, Einius nuskuodė link rūkstančios kalvės. Kaip ir anąsyk, jis iš gudobelyno sušvilpė. Netrukus juodoje kalvės durų angoje pasirodė šviesiaplaukė Uvio galva. Keliais žingsniais Uvis perkirto gargažėmis nubertą kalvės kiemą, perbėgo pievelę ir atsidūrė krūmokšniuose.

- Šiąnakt! - spausdamas brolio petį, sukuždėjo Einius. - Lobį jau turiu kur paslėpti.

- O mes su Zerviu jau numatėme, kaip tą maišą iš pilies išgabenti.

- Manai, lengva tai bus padaryti?

- Ne taip labai ir sunku, - šyptelėjo Uvis ir patyliukais išdėstė savo sumanymą.



Gandrai iš tiesų lizde jau nebenakvojo. Šį tykų vasarvidžio vakarą dangų aptraukė sunkūs juodi debesys, kurie leidosi vis žemyn, kol peršlapusiomis skraistėmis pakibo virš medžių viršūnių. Sunkiai įžvelgiamoje prieblandoje buvo girdėti, kaip po samanomis cypdami pešėsi kirstukai, retsykiais atsidusdavo atrajojanti briedė. Greitai nusileis naktis - tamsi, niūri, bežadė. Bet kas gi čia dabar? Iš kur ta rausva pašvaistė, besiplečianti viršum užpelkėjusių pievų? Ji kyla, šviesėja, atsimuša net debesyse. Štai jau ir purpuro spalvos dūmai, sumišę su kibirkštimis, plaukia virš eglyno.

Garsiai sudundėjo sargybinio būgnas, nuaidėjo šaižus rago balsas. Su didžiuliu šalmu ant galvos, bet tik su baltiniais į pilies kiemą išbėgo fogtas Švachas.

- Kas dega? Kur? - suriko fogtas.

- Pleška mūsų pašarai! - iš bokšto atsakė sargybinis. - Visi kūgiai liepsnos apimti.

Pilyje blaškėsi kareiviai, tarnai, bliovė avys ir vaikai. Žaibiškai pasklido gandas, kad žemaičių būrys užpuolė miegoti besiruošiančią pilį. Pagaliau atsitokėjęs Švachas visiems liepė gesinti taip sunkiai išdžiovintą šieną. Pro vartus jis išpuolė pirmas. Į aukštą liepą įsikoręs Einius tikrai būtų skaniai pasijuokęs iš persigandusio fogto, bet ne juokas dabar buvo galvoje. Kol sargybinių akys buvo nukreiptos į tolydžio stiprėjantį gaisrą, jis, prišokęs prie gandralizdžio, nužėrė žabus, kartu nuplėšdamas vietomis jau sužėlusią veléną. Stvėrė odinį maišą, ir, apskaičiavęs, kur turi būti tamsoje nematoma duobė, metė maišą žemyn. Tolimos pašvaistės šviesoje Einius išvydo dar vieną odinį maišą. Stvėrė ir šį. Tačiau šis maišas buvo ne visai pilnas, todėl garsiai sužlegėjo. Einius, dviem šuoliais atsidūręs prie liepos kamieno, ėmė leistis, viena ranka laikydamas sunkų maišą, kuriame skimbčiojo auksinės taurės, žvangėjo didikų papuošalai. Nuo šių garsų visa Einiaus nugara nuėjo pagaugais.

Iš bokšto pasigirdo sargybinio šūktelėjimas:

- Kas ten taip sužlegėjo? Ar girdėjai, Kurtai?

- Kaip negirdėsi, girdėjau. Gal vagišiai svirno spyną jau plėšia? - atsiliepė prikimęs balsas iš kito bokšto.

Nelaukdamas, kol mediniais laipteliais ims dundėti besileidžiančio sargybinio žingsniai, Einius, vos nusileidęs žemėn, metė maišelį į duobę, ant viršaus užžėrė šūsnį šiukšlių, supuvusių lapų, o pats per dilgėlyną ėmė šliaužti šalin. Pirmą kartą gyvenime jis visiškai nejuto skaudaus dilgėlių kandžiojimosi. Tik iš ryto, jam pasirodžius virtuvėje, pasigirs nustebę balsai:

- Kas tau Erichai, atsitiko? Visas veidas paraudęs, pūslėtas.

- Apdegiau, gesindamas šieną, - ramiai paaiškins Einius. - Juk reikėjo gelbėti tokį brangų turtą!



- Kodėl Švachas privalo vežti rūdą Kuoknesės komtūrui? Juk fogtas - pats sau valdovas, - tą dieną paklausė Uvis Apsingio.

Kalvis į tai nelabai noromis atsakė:

- Aš nuo seno esu prasiskolinęs fogtui, o Švachas savo ruožtu yra amžinas komtūro Haseldorfo skolininkas. Jis iš Kuoknesės pilies rūsių nuolatos parsiveža geriausio vyno, bet sumokėti vis pamiršta, todėl yra priverstas siųsti komtūrui įvairių dovanų. O iš savo vargšų skolininkų jis reikalauja vilnų, kailių, medaus, rūkytų ungurių. Šį kartą atėjo mano eilė. Be to, skubiai prireikė rūdos Kuoknesės kalviams. Jie kala ginklus, ruošiasi atremti pagonių puolimą.

- Matyt, tas pilvūzas daug svetimo vyno išmaukė, jei net penkių statinių rūdos prisireikė, - įsiterpė Zervis.

- Ką jau ten ir šnekėti - jis blaivas negali suskaičiuoti iki dešimties.

- Gal pasakysi, už ką taip prasiskolinai fogtui? - neatstojo Zervis.

Apsingis pro dantis iškošė:

- Jaunystėje Švachas išsiuntė mane į Rygą mokytis kalvystės. Dabar jis sako, kad likau jam skolingas dvidešimt sidabro grašių. Vakar fogtas liepė veltui pagaminti tris kirvius jo medkirčiams.

Šitaip besišnekučiuodami, jie pėdino link pašiūrės, kur buvo sukrauta rūda. Apsingis priėjo prie vienos pilnos statinės, pasisėmė saują tamsiai rudų kruopelių. Rūda lėtai byrėjo pro kalvio pirštus, kol sauja paliko tuščia.

- Gaila, kad mūsų žemėje nėra nei sidabro, nei aukso, - atsiduso Apsingis. - Prisirinkčiau to brangaus metalo, nulieičiau krūvą grašių ir atiduočiau skolą.

- Galbūt tau ir nereikės tų grašių lieti... Galbūt, tu, Apsingi, įstengsi kitaip grąžinti skolą, - mįslingai nutęsė Uvis.

- Kaip tai suprasti? - sukluso kalvis.

- Ateis laikas, ir viskas paaiškės. Greitai ateis tas laikas...

Visas tas savaites jie keldavosi dar netekėjus saulei. Uvis su Zerviu įgudo rinkti rūdą, o Apsingis ją kruopščiai apdorodavo. Taip jie jau spėjo paruošti šešias statinaites kuo puikiausios rūdos.

Tą vakarą kalvis iškėlė vaišes. Kieme, ant ąžuolo kaladės, atstojančios stalą, Apsingio žmona pastatė garuojantį dubenį stirnienos, padėjo tik ką iškeptų miežinių papločių. Kalvis atkimšo statinaitę putojančio alaus. Visi pakėlė molinius puodelius ir smagiai susidaužė. Kvapnios gelsvos putos dribo ant atlapotų vyrų krūtinių, varvėjo per kietus pirštus. Susikibę rankutėmis, aplink stalą suko ratelį kalvio vaikučiai, vaiskiame ore, pranašaudamos lietų, zujo kregždės. Vaikinams atėjo metas atsisveikinti su geruoju kalviu ir jo nuoširdžia šeimyna. Padėkojęs už pagalbą, Apsingis iš krepšelio ėmė krapštyti pinigėlius. Lėtai, po vieną, vis atsidusdamas... Tačiau Uvis jį sulaikė:

- Užrišk kapšą, Apsingi. Verčiau duok mums statinę rūdos. Parduosime Kuoknesėje ir neblogai uždirbsime!

- Tik tiek? - nustebo Apsingis. - Juk šitiek plūkėtės, klampojote po purvyną, murkdėtės pelkėse, šalote paversmiuose.

- Et, niekis! - atšovė Zervis.

- Na, jeigu taip... - sutiko kalvis. - Tuomet pasistengsiu, kad jūsų statinė drauge su manosiomis išplauktų į Kuoknesę. Judviem nereikės su ta rūda per daug tampytis. Tik kaip nors ją pažymėkite, nes duosiu pačią pilniausią.

Susiradęs kirvį, Uvis atrinktoje statinaitėje įkirto tris gilias įrantas, kad Einius nesunkiai galėtų jas pastebėti. Dar tą patį vakarą Apsingis rūdą pakrovė į savo talpias vežėčias.

Ankstyvą rytą kalvis ruošėsi vykti į pilį.



Ne taip lengva buvo patekti į pilį! Nors Didysis Fricas puikiai pažinojo kalvį ir laukė jo su rūda, vis tiek, prieš pakeldamas geležines vartų grotas, kruopščiai išbarškino statines, iščiupinėjo net ant vežėčių dugno pakreiktus šiaudus.

- Pilyje aukštas svečias! - burbtelėjo, kai Apsingis pabandė išsiaiškinti, kodėl sargyba šiandien tokia budri. - Ir tave tuoj iškratysim.

Apsingis apsidairė. Iš tiesų, prie vartų stovėjo ne tik Dignojos sargybiniai, bet ir keli nematyti augaloti kareiviai su šalmais ir blizgančiais šarvais, neišleidžiantys iš rankų kalavijų. Vienas jų, patapšnojęs per kalvio drabužius, atėmė iš jo kirvį, kurį kalvis buvo užsikišęs už juostos.

- Išvykdamas atsiimsi, - vėl burbtelėjo Didysis Fricas, kuris, atrodo, jautėsi šiek tiek nepatogiai prieš seną pažįstamą, ne kartą vaišinusį jį kalvėje alumi.

Pagaliau Apsingiui buvo leista įvažiuoti į pilį. Kalvis sustabdė arklį kiemo viduryje, paskui pasuko vežimą prie pailgo dviaukščio rūmo. Tuo metu pro virtuvės duris išpuolė juodbruvas, truputį raišas vaikinukas. Išvydęs pasienyje pririštą arklį, ėmė bartis:

- Kam palikai savo kuiną po virtuvės langais? Priterš, paliks aukso krūvas, o paskui mums, vargšams virėjams, valyk! Nuo to aukso ne tik į virtuvę, bet ir į rūmus priskris musių! O juk pilyje aukštas svečias!

Apsingis apsidairė. Pilies kiemas išties buvo tuščias. Lankantis svarbiems svečiams, tarnai ir paprasti kareiviai neturi kišti nosies, kur nereikia.

- Tai kur man dėti tas statines?

- Dardėk prie svirno. Va tenai, kur aukštos dilgynės. Aišku?

Piktai niurnėdamas po nosimi, kalvis privažiavo prie pajuodusių rąstų svirno sienos, tarė arkliui "tpru!" ir vieną po kitos išrideno statinaites. Tamsiaplaukis šlubis visą laiką priekabiai sekė jo darbą.

- O kas praneš fogtui, kad atvežiau rūdą? - paklausė Apsingis.

Šlubis nedvejodamas atrėžė:

- Fogtas dabar menėje. Tariasi su Kuoknesės komtūru. Greitai pradės pietauti. Pasėdėsi priemenėje, kol jie baigs valgyti ir teiksis priimti. Tuomet ir praneši apie savo statines.

Kai Apsingis nupėdino link pilies viršininko rūmo ir dingo už ąžuolinių, tvirtai suręstų durų, šlubas vaikinukas, atidžiai apsižvalgęs, pavertė pažymėtą statinę. Jai apvirtus, kelis kartus tarsi netyčia paspyrė kulnu. Kiek pariedėjusi statinaitė dingo dilgėlėmis apžėlusioje duobėje, į kurią iš paskos įšoko ir pats vaikinukas. Skubiai kirvio pentimi numušė viršutinį statinės lanką. Ašmenimis nuplėšęs dangtį, apvertė statinę, išpylė rūdą, o vidun iš maišų iškratė lobį. Tik dabar jis pamatė, kiek ten daug visko! Auksinės apyrankės ir grandinės, sidabrinės, brangakmeniais išpuoštos taurės, žiedai ir segės - viskas taip ir žibėjo tarp dilgėlių. Be jokio gailesčio pamaigęs koja lobį, ant viršaus užžėrė storą rūdos sluoksnį. Tuomet vėl įspraudė dangtį, užkalė kirvio pentimi lanką ir iš vakaro paruošta lenta įsiręžęs išrideno statinaitę viršun. Atsipūtė, apsidairė. Ne, niekas nepastebėjo. Statinaitė stovėjo savo buvusioje vietoje prie likusių penkių. Einius nuskubėjo į virtuvę.

Lakstė su padėklais iš virtuvės į menę, o prieš akis vis tvaskėjo auksas, sidabras, raudoni kaip kraujas, žali kaip pasario lapija ir skaidrūs kaip ašara brangakmeniai. Bėgdamas tamsiais kambariais ir kopdamas laiptais į didžiąją menę, mintyse vis kartojo: "Ačiū tau, Žvorūne, ačiū tau geroji dievaite, kad išgelbėsi mano motiną!"



Dignojos pilies fogtas Švachas, kilęs iš nelabai turtingos, niekuo nepagarsėjusios Neidenburgo miestelėnų šeimos, visais įmanomais būdais stengėsi pasižymėti, iškilti didžiojo magistro bei gene-

ralinės kapitulos akyse. Tačiau palypėti aukščiau jam nuolat sutrukdydavo meilė vynui. Štai ir šiandien, laukdamas Kuoknesės komtūro, jis jau spėjo gerokai pasivaišinti. Atvykęs svečias dėjosi nepastebįs besipinančio Švacho liežuvio ir kruopščiai kramtė lengvai pasūdyto upėtakio gabalėlį. Prie stalo, drauge su kitais vyrais, patarnavo ir šiek tiek raišas naujasis virėjo gizelis. Komtūras Haseldorfas save pagavo galvojant: šis rudaakis vaikinas jam kažką primena. Ar nebuvo anksčiau jo kur nors sutikęs? Pagaliau komtūras užčiuopė vos juntamą panašumo giją, vedančią į Kuoknesės belaisvę žemaičių rikio žmoną, o gal į jos gražiąją dukrą. Tačiau ta gija greitai nutrūko, nes Haseldorfui buvo paaiškinta: vaikinukas buvęs paprasčiausias elgeta, kurį sargybinių viršininko Didžiojo Frico prašymu Švachas iš pasigailėjimo paskyręs virtuvės parankiniu. Jis greitai priims krikštą. Ir vardas jau parinktas - Erichas. Komtūras valgė, gyrė Einiaus sužvejotą upėtakį, o fogtas nutarė pasiguosti savo bėdomis.

- Tie pasalūnai žemaičiai, - tarė, - prieš porą dienų padegė mano šieną! Visa pilis gesino, ir neaišku, ką reiks daryti žiemą.

- Kodėl manai, broli fogte, kad žemaičiai?

- Sėliai neišdrįstų, broli komtūre. Jie žino mano kietą ranką. Žemaičiai keršatauja dėl tos pagonės raganos, kurią pagrobėte.

- Mano du riterius su ginklanešiais šį pavasarį irgi nužudė, - palingavo galvą Haseldorfas. - O vedlys, senas sėlis, neseniai atvykęs iš Rygos, dingo. Greičiausiai pats juos ir išdavė.

- Jais niekuomet negali pasitikėti, broli komtūrai. Visi jie vienodi - ir sėliai, ir žiemgaliai, ir žemaičiai. Sunkios, neparankios, klastingos gentys! Atsparūs badui, šalčiui, visokiems nepritekliams. Neseniai pakrikštyti sėlių rikiai Uzinas ir Izitas, žemaičių prikalbėti, išsivirė kurtinį, suvalgė, o po to pagonišku papročiu sudegino kaulus. Dabar jie abu įdėti į kalades, bet vis vien nesiliauja meldęsi miško dvasioms. Kodėl Ordinas taip ilgai neskelbia karo?

Komtūras šiek tiek niekino fogtą dėl jo menko išsilavinimo, naivumo ir tiesumo. Tasai storulis gali kviesti į karą dėl kažkokių smulkmenų, tad Haseldorfas ėmė kantriai aiškinti:

- Ne dėl sudegintų kurtinių kaulų reikia rengtis žygiui į Žemaitiją. Tų laukinių ydos bei polinkiai slypi jų kraujyje, todėl per jį yra paveldimi. Norint juos pakeisti, reikia keisti patį kraują...

- Suprantu, - nutaisęs orų veidą, atsakė Švachas. - Kaip tik todėl reikalingi įsiveržimai, užkariavimai ir padermių sumišimas.

- Krikštas, - tęsė Haseldorfas, - paliečia tik paviršių. Švęstą vandenį jie nuplauna savo šventose upėse.

Fogtas Švachas palingavo galvą ir pridūrė:

- Bet Ordinas vis tiek turi parodyti savo jėgą!

- Dar sykį kartoju: dėl suvalgyto kurtinio netrauksime į Žemaitiją, - šyptelėjo komtūras. - Kol tauta jaučia galią savo papročiuose, sunku ją pakeisti. Nuolat tarp pagonių gyvenantys mūsų krikšto broliai būtų stipri atrama.

- Jei man duotų valią, aš juos visus pamaučiau ant kuolo, ką krikštiję̨s! Sudeginti man visą šieną!..

- Deja, mielas Švachai, daug valios turi Rygos vyskupas. Bet netrukus, manau, galėsime jo draudimų nebepaisyti. Kaip žinote, Kuoknesės pilyje laikome nelaisvėn paimtą žemaičių rikio Žybarto žmoną Medeiną su dukra. Ši pagonė kupina nepaprastos galios. Vyskupas priešinsis, bet aš paruošiau vieną slaptą ginklą.

- Kokį? - smalsiai sumirkčiojo fogtas.

- Paskelbiau, kad sudeginsiu ją ant laužo, jei žemaičiai neatveš išpirkos iki švento Bernardo dienos. O ji jau ne už kalnų. Įsiutę žemaičiai tuoj mus užpuls. Todėl čia ir atvykau, broli fogtai. Pirmiausia atremsime užpuolimą, o po to patys surengsime žygį.

- O jei žemaičiai iki tos dienos raganą ims ir išpirks? - sunerimo Švachas, mintyse ėmęs rikiuoti iš Dignojos išžygiuojančius karius.

Haseldorfas nuramino:

- Na, nesibaimink, broli fogte. Mes paskelbėme tokią kainą, kokios jie neįstengs sukrapštyti. Bent jau iki sudeginant pagonę, neįstengs... - Komtūras patylėjo ir paklausė: - Ar jau paruošta rūda, broli fogte? Mano kalviai dabar dirba ir naktimis...

- Ar tikrai pagonys neįstengs surinkti išpirkos? Ar... - Švachas staiga pastebėjo, kad naujasis virėjo gizelis ne tik klauso jų kalbos,

bet dar ir akiplėšiškai šypsosi. Juk jis taip pat žiemgalis! - Ko vaipaisi? - suriko, tvodamas delnu per stalą. - Lauk iš menės!

- Aš nesivaipau, aukštasis pilies viršininke, - dėdamasis paklusniu, susikūprino Einius, - aš tik noriu pasakyti, kad kalvis Apsingis jau atvežė statinaites su rūda...

- Vis tiek lauk iš menės! - pakartojo fogtas.

Kai Einius raišuodamas išėjo, Haseldorfas liūdnai tarė:

- Krikštas tėra nepatvarus, prigimties bemaž nepaliečiantis dalykas. Gal jo vaikai jau bus kitokie, to tavo žiemgalio Ericho...

- Jis man dar atsakys už savo vaipymąsi! Didžiajam Fricui teks paplušėti!.. Gaus tuziną rykščių!

- Tiek to, - nusišypsojo Haseldorfas. - Įdomu, kokia ta jūsų rūda... Paskubėkit ją nuplukdyti. Be to, atsiųskite bent penkiasdešimt karių į Kuoknesę, nes pirmasis smūgis teks mums. Netrukus į Dignoją turėtų atvykti brolis Steponas, jis atveš svarbių naujienų.

- Jis jau buvo Kuoknesėje?

- Ne. Šįsyk jis kažkodėl prajojo pro šalį. Tik jo tarnas ir sargybinis brolis Rudolfas buvo priėjęs prie vartų ir pasakė, kad vienuolis vyksta į Daugpilį.

- Brolis Steponas turi keistenybių... - palingavo galvą fogtas.

- O iš ten jau brolis Steponas grįš atgal per visas pilis su vyskupo pavedimais.

- Brolio Stepono nesuprasi...

Fogtas ir komtūras susižvalgė ir sutartinai šyptelėjo. Buvo aišku, kad jų nuomonės apie vyskupo patikėtinį sutampa.



Saulė jau švietė iš vakarų, kai snūduriuojančio pilies priemenėje Apsingio petį palietė Didysis Fricas.

- Pakelk rankas dar kartą, - pasakė ir, paplekšnojęs savo didžiulėmis letenomis per šonus ir šlaunis, nusegė nuo kalvio diržo peilį. - Eisi su komtūru ir fogtu, - pridūrė. - Tokia tvarka. Žinau, kad neturi jokių kėslų, bet jau tokia tvarka.



Pagaliau atsitokėjęs iš pusiaumiegio, Apsingis išgirdo, kaip akmeniniais laiptais atkaukši vyrų žingsniai.

- Sveikas, Apsingi, - tarė fogtas, kurio eisena buvo nelabai tvirta, o liežuvis truputį pynėsi. - Rodyk savo rūdą. Garbusis Kuoknesės komtūras nori pats įsitikinti, kad gerą rūdą siunčiu.

Apsingis, fogtas Švachas ir Didysis Fricas nužingsniavo prie svirno. Po kurio laiko, lydimas sargybinių, pasirodė ir komtūras.

Fogtas, badydamas smiliumi, mėgino suskaičiuoti statines:

- Viena... dvi... dar trys... bus penkios... Ne, šešios! - Nustebęs paklausė: - Vietoj penkių - šešios? Tai ką, Apsingi, nutarei greičiau išbristi iš skolų?

- Šeštoji - ne mano... - sumojavo rankomis Apsingis. - Šeštoji - mano gizelių!

- Jei ne tavo, tai ir ne mano, - susiraukė fogtas. - Kam ją atvežei?

- Mano gizeliai prašė ją nuplukdyti į Kuoknesę kartu su jūsų statinėmis. Norėjo parduoti Kuoknesės kalviams...

- Ordino laivu? - nustebo Haseldorfas. - Nesu girdėjęs, kad Ordino laivu būtų plukdoma kalvio gizelių rūda...

- Jei ne, tai ne... - nuolankiai tarė Apsingis. - Patys kaip nors nusiplukdys.

- Parodyk savo rūdą, kalvi, - tarė Kuoknesės komtūras. - Gal jos ir neverta vežti į Kuoknesę.

- Atmušk statinaitės lanką, - tarsi aidas atkartojo fogtas Švachas. Ir pašnibždomis pridūrė: - Kur geresnė rūda, žinoma.

Komtūras Haseldorfas priekabiu žvilgsniu patyrinėjo statinaites ir pagaliau parodė ranka:

- Va šitą atidaryk, kalvi, kurios šone yra trys įrantos.

- Čia gi ne mano! - tarė Apsingis, - Čia mano gizelių...

- Vis tiek atidaryk, - skubiai pridūrė fogtas. - Patikrinsiu, kur geresnė rūda...

- Taigi visose vienoda... - dar bandė aiškinti Apsingis.

- Jei komtūras sako, negaišk! - rūsčiai paliepė fogtas, ir kalvis priėjo prie statinaitės su trimis įrantomis...

20

Lobis palieka pilį

Išlydėję Apsingį su rūda, Uvis ir Zervis nužygiavo į Dignojos prieplauką. Ten jie jau buvo lankęsi ne kartą, tačiau šįsyk juodu nustebino neįprasta prieplaukos ramybė. Tiesa, laivų buvo daug, tačiau visi buvo tvirtai pririšti prie įkaltų į pakrantės smėlį stulpų. Nesimatė jokio įprasto judėjimo, nė vienas nesiruošė išplaukti, nebuvo ir atvykstančių. Praėjo šiek tiek laiko, kol jiedu rado plokščiadugnį, atplaukusį iš Kuoknesės laivą, kuris laukė statinių su rūda.

- Žinoma, paimsiu ir jūsų statinę, - tarė tvirtai suręstas, gerokai pražilęs upeivis. - Viena ten, kita ten... Tik teks palūkėti su tuo jūsų kroviniu.

- Kodėl?

- Visų pirma, todėl, kad laukiame dar septynių statinių iš kito kalvio ir keturių iš trečio. O antra... - Upeivis nutilo ir apsižvalgė.

- Kas - antra? - paklausė Uvis.

- Et, - patylėjęs numojo ranka upeivis, - vis tiek visi žino, ką čia slėpti! Kol Dauguva plaukia Kuoknesės komtūras, visiems uždrausta rodytis upėje. Kai praplauks, tada ir galėsim pajudėti... O komtūras dar bent dieną čia išbus...

- O mes patys ar galėsim su jumis plaukti? - paklausė Zervis.

- Jei ne tie atsargumai... - upeivio balse suskambo abejonė. - Kai komtūras plaukia, visus laivus jo kelyje tikrina... Matot... - Upeivis neatsigręždamas parodė per petį nykščiu. - Ir dabar saugo.

Už kokio šimto žingsnių bolavo naujas didelis laivas. Jo deniu vaikščiojo šarvuotas sargybinis. Rytmečio saulėje blykčiojo krūtinės šarvai. Prie šio laivo šono buvo prigludusios kelios burinės valtys.

- Kai komtūras plaukia, viena valtis visad būna priekyje, dvi iš šonų ir bent viena užpakalyje... - vis dar neatsigręždamas, paaiškino upeivis. - O komtūras niekad iš kajutės neišlipa, arbaleto strėlės saugosi.

- Tai mes vakare ateisim, - tarė Uvis.

- Galite vakare, bet geriau rytoj iš ryto. O gal net poryt, - garsiai svarstė upeivis. - Nes jei komtūras ryt išplauks, tai mūsų dar bent parą iš Dignojos neišleis...



Einius tūnojo kalkių duobėje už dilgėlyno ir girdėjo kiekvieną prie statinių su rūda tariamą žodį - ir dudenantį kaip iš kubilo fogto Švacho balsą, ir santūrią, pasitikinčią savimi Kuoknesės komtūro šneką, ir atsargius, truputį nusižeminusius kalvio Apsingio atsakymus. Kai komtūras Haseldorfas pareikalavo atidaryti statinaitę su trimis įrantomis, Einius jau norėjo šokti iš savo slėptuvės ir ką nors iškrėsti, kad atitrauktų teutonų dėmesį, tačiau niekaip nesugalvojo, ką čia padarius. Spengiančioje tyloje jis girdėjo, kaip kalvis lėtai daužo per karklinį statinės lanką, kaip šnopuoja Apsingis, atlupdamas dangtį. Einių apėmė neviltis, kol staiga jo galvoje blykstelėjo mintis: "Jei Žvorūna tiek metų sergėjo lobį ir jį atidavė tiesiai Einiui į rankas, negali būti, kad jis atitektų apakusiems teutonams!"

Ir toje spengiančioje tyloje išgirdo, kaip kalvis Apsingis, matyt, pasėmęs rieškučiomis rūdos, tarė:

- Pažiūrėkite, aukštasis komtūre, kokia puiki rūda! Gryna geležis! Ir kirviams, ir kalavijams, ir šarvams tinka.

- Nebloga, - nuskambėjo pakimęs fogto balsas. - Šita tikrai nebloga. O kitose statinėse?

- Kitose dar geresnė! - paskubėjo patvirtinti Apsingis.

- Užkalk, - tarė fogtas, ir Einius dilgėlėse vos nestryktelėjo iš džiaugsmo. - Gali ją įsikelti į savo vežėčias.

- Kartoju, - nuskambėjo Kuoknesės komtūro balsas, - kad tavo gizeliams teks patiems plukdyti tą rūdą, kur jie tik nori - į Kuoknesę ar net į pačią Rygą.

- Fricai, - sugergždė fogtas, - pasakyk vartų sargybai, kad aš leidžiu Apsingiui išvežti šią statinaitę iš pilies.

Balsai nutolo. Pasigirdo stenėjimas - tai Apsingis kėlė statinaitę į vežėčias. Paskui kalvis paragino arklius, ir vežėčios nudardėjo kiemo grindiniu prie vartų.

Einius dar truputėlį palaukė ir, paėmęs kelis bučius, iš anksto paslėptus duobėje, nerūpestingai švilpaudamas nužygiavo prie vartų. Dignojos pilyje jam daugiau nebuvo ko veikti.



Vis dėlto komtūrą Haseldorfą suneramino fogto Švacho žodžiai, kad Dignojos pilies šieno atsargas gali būti padegę žemaičiai. Ši mintis lydėjo jį visą laiką, kai, gerai pavaišintas, su palyda išėjo pasivaikščioti už pilies sienų. Apžiūrėjo naują bažnyčią. Pašnekino šios bažnyčios vikarą - pakankamai išsilavinusį vietinį latgalį. Toks galėtų tikti ir į probstus, bet neleidžia kilmė. Fogtas sakė komtūrui, jog vikaras bendrauja daugiau su vietiniais, o ne su vienuoliais, nors vyskupui tai ir nepatinka. Be to, šioje bažnyčioje nėra tvarkdarių, kurie lazdomis turėtų pažadinti miegančius, o stovinčius ar sėdinčius - paklupdyti. Su naujakrikštais kitaip neišeina! Komtūras pasišnekėjo su vikaru, nors vis dėlto manė, kad bažnyčios tvarka - daugiau vyskupo rūpestis... Haseldorfui labiau magėjo sužinoti, ar pakankamai įtvirtinta Kuoknesę dengianti Dignojos pilaitė. Jam patiko pilies pasieniuose iš vidaus suręstos rąstų pastogės. Apgulties metu jose galės pasislėpti atsarginiai gynėjų daliniai. Pasigrožėjo aukšta šimtamete liepa su didžiuliu gandralizdžiu. Komtūrui pasirodė, jog lizdo žabai vietomis keistai sujaukti, išdraikyti - matyt, audra buvo įsisukusi. Bus gandrams darbo! Nuo aukšto kuoro jis pasigėrėjo tolumoje dunksančiais miškais, mėlynuojančiomis ežerų akimis, upių kaspinais. Štai paslaptinga ir viliojanti žemė, kuriai jie taip reikalingi. Tik jie gali atnešti skaidrią šviesą į tamsų ir niūrų kraštą!

Iš ryto fogtas komtūrui dar parodė bičių drėves. Vyriausiasis drevininkas svečiui atnešė didžiulį korį, tačiau Haseldorfas buvo susirūpinęs kelione į Sėlpilį bei kitas tvirtoves ir, kai fogtas Švachas pasakė, kad jau iš vakaro kažkur dingo virėjo gizelis, patarnavęs jiems prie stalo, tik numojo ranka.

- Tas, kurį išvijai iš menės?

- Didžiojo Frico žmona verkia. Išėjo tikrinti bučių ir turbūt nuskendo.

- Nuskendo? - pakraipė galvą Haseldorfas.

- O gal nusiskandino, nes pažadėjau jį kaip reikiant išplakti, - garsiai svarstė Švachas. - Fricas su Gertrūda apieškojo visus upelius, kur statomi perkolai, ir nieko...

- O jeigu pabėgo į savo miškus? Apie ką mes kalbėjom, kai jis maišėsi prie stalo? - Komtūrui Haseldorfui prieš akis vėl iškilo jo belaisvės paveikslas, ir jis net pamosavo ranka, tarytum nuvydamas įkyrią mintį. Niekai! Visi pagonys panašūs!

- Jis beveik nesupranta vokiškai, - dvejodamas pakraipė galvą Švachas. - Essen... schlafen... gut...

- Jis tikrai žiemgalis? - paklausė komtūras.

- Taip sakė.

- Na, ką gi, tikėsimės, kad paskendo, - mįslingai tarė komtūras Haseldorfas, nenorėdamas dalintis savo abejonėmis su Dignojos fogtu. - Lauksiu ne tik rūdos, bet ir gerai apginkluotų karių!

Ir, lydimas būrio šarvuotų sargybinių, kelių brolių riterių su ginklanešiais, nutolo prie balto kaip sniegas laivo, į kurio stiebą sargybinis lėtai kėlė Kuoknesės komtūrijos vėliavą su raudonu kaip kraujas kalaviju.



Talkindamas Apsingiui, Uvis jau ne sykį bandė darbuotis kalvėje. Ištraukęs iš žaizdro iki baltumo įkaitusią geležį, Uvis ją sugriebė žnyplėmis, metė ant priekalo ir ėmė tvatinti kūjeliu - prieš išvažiuodamas į pilį su rūdos statinėmis, Apsingis buvo prašęs nukalti žeberklą. Į šalis sprigčiojo kibirkštys, skardžiai aidėjo priekalas, ir Uviui pasirodė, kad jis tikrai galėtų būti kalviu. Zervis noriai talkino jam, dumplėmis palaikydamas karštį žaizdre. Kol Uvis užbaigė žeberklą, saulė ėmė krypti vakarop, o Apsingis vis dar negrįžo. Uvį apėmė neramumas. Jis nuolatos žvilgčiojo į tarp medžių vingiuojančią keliūtę. Negi kas atsitiko? Gal kalvis atidarė statinę ir nužėrė viršuje užpiltą rūdą? Kas tuomet? Tačiau kol kas Uvis nepametė vilties.

Pagaliau kelelyje pasigirdo ratų girgždesys. Apsingis, gerasis mielas Apsingis!

- Manai, taip lengva su fogtu susitarti? - spjaudėsi Apsingis. - Ir dar tas Kuoknesės komtūras pasipainiojo! Štai, pasigrožėkit!

Uvis su Zerviu priėjo prie vežėčių. Ant šiaudų pūpsojo statinaitė su trimis įrantomis.

- Mūsų statinaitė? - nustebo Zervis.

- Taigi. Teks jums patiems plukdyti ją į Kuoknesę, vaikinai, - tarė kalvis. - Komtūras Haseldorfas uždraudė pakrauti į laivą. Su Švachu jau būčiau susitaręs, bet komtūras... - Apsingis skėstelėjo rankomis. - Tik nesirūpinkit. Juk jei ne jūs, aš niekaip nebūčiau spėjęs atiduoti duoklę fogtui... Paskolinsiu jums savo luotą! Kuoknesė ne taip toli, plaukti reikia pasroviui, kaip nors nusigausite. O ten luotą palikite pas tokį siuvėją Zilgalvį. Kada nors nusigausiu į Kuoknesę ir pasiimsiu.

Uvis su Zerviu susižvalgė, paskui sutartinai linktelėjo. Juodas, net pirtyje neatmirkomas raukšlių išvagotas kalvio veidas taip ir švytėjo gerumu bei meile.

- Važiuojam prie upės, - pasakė kalvis. - Parodysiu jums, kur mano luotas, ir - laimingo kelio!



Nuvežęs statinaitę ir vaikinus prie upės, kalvis grįžo namo. Iškinkė arklį ir, mesdamas iš vežėčių šieną, ant jų dugno išvydo kažką žvilgant. Virpančiais pirštais užčiuopė sunkią geltono metalo grandinę... “Dievuliuk, auksas! Šitiek aukso!” - džiūstančiomis iš susijaudinimo lūpomis sušnabždėjo Apsingis ir parpuolė ant kelių. Jis nežinojo, kokiems dievams ar žmonėms už tą dovaną dėkoti. Juk laukdamas priemenėje pilies fogto Švacho, negalėjo matyti, kaip eidamas pro kalvio vežimą Einius po šienu kyštelėjo iš Žvelgotės lobio paimtą brangenybę.

Tik dabar Apsingis prisiminė, kad jo pagalbininkas prieš porą dienų mįslingai pasakė: “Galbūt tu, Apsingi, įstengsi kitaip grąžinti skolą...” Kas buvo tie du vaikinai? Atėjo nežinia iš kur, dabar išplaukė į Kuoknesę, ir Apsingis tikriausiai niekad daugiau gyvenime jų nepamatys...

Jo mintis pertraukė žirgo kanopų dunksėjimas. Iš už eglyno pasirodė didelis žirgas, nešantis dar didesnį raitelį. “Didysis Fricas!” - toptelėjo Apsingiui, ir jis paskubomis apdraikė grandinę šiaudais.

- Apsingi, - tarė Didysis Fricas, - ar nematei mažo vaikinuko, truputį šlubo, vokiškai menkai tešnekančio?

- Truputį šlubo? - kalvis visu kūnu užstojo vežėčias, tarsi Didysis Fricas galėtų kiaurai peržvelgti visą šiaudų kūlį.

- Smulkus vaikinukas, rudaakis...

- Nemačiau... - tarė Apsingis. - Nieko nemačiau.

- Dingo vaikinukas. - Atrodė, kad Didysis Fricas tuoj pravirks. - Taip buvom su žmona prie jo pripratę, o Švachas liepė jį išperti. Todėl jis, matyt, ir pabėgo.

- Ir būtum jį plakęs, Fricai?

- Nežinau, Apsingi, - skėstelėjo rankomis Didysis Fricas. - Nežinau... Tai tikrai nematei?

- Nemačiau.

- Gertrūda sakė: be vaiko negrįžk...

Didysis Fricas paragino pentinais savo žirgą ir dingo tankiame tamsiame eglyne.



- Dabar jau laikas pranešti į Kuoknesę, kad turime išpirką! - tarė Uvis Zerviui, irkluodamas Apsingio paskolintą luotą po žemai nukarusia Dauguvos kranto atbraila.

Luotas užšliuožė ant smėlio, ir Einius išrideno statinaitę. Atidžiai įsiklausydamas į nakties tylą, Uvis susikišo pirštus į burną ir du kartus garsiai švilptelėjo. Tolumoje pasigirdo atsakomasis švilpimas, paskui vandens teškenimas. Kažkas brido upe. Uvis sušvilpė dar kartą. Tuo metu patekėjo mėnulis, ir jiedu su Zerviu išvydo brendantį artyn neaukštą žmogų. Tai buvo Einius. Vaikinai apsikabino, paplojo vieni kitiems per pečius, paskui, netardami nė žodžio, išsitraukė peilius iš makščių ir tankiame viksvyne ėmė rausti duobę. Kai ji tapo pakankamai gili, jie įstūmė į ją statinaitę, užžėrė smėliu, o ant viršaus užrideno didelį akmenį. Paskui sulipo į luotą ir atsistūmė nuo kranto.

TURINYS



SKOMANTAS
DIEVŲ VALIA

Sekančioje Skomanto knygoje skaitykite apie tai, kokius nuotykius tenka patirti Uviui ir Zerviui, bandant nugabenti lobį į Kuoknesę.

SKOMANTO KNYGOS

Lietuviai, nepaisant savo ilgos, permainingos ir turtingos istorijos, negali pasigirti istorinių veikalų gausa. Taip pat nėra ir nuotykinės literatūros jaunimui. Šias dvi spragas bando užpildyti SKOMANTO knygų serija.

Prieš kelis metus Kazys Almenas subūrė grupę literatų, kurie pabandė kurti apysakas jaunimui apie XIII a. pradžios Lietuvą. Vėliau prie šios grupės prisijungė ir daugiau rašytojų, o pirmosios *Skomanto* knygos jau išvydo dienos šviesą. Tai leidžiamos bendru slapyvardžiu apysakos "Teutonų belaisvis", "Pelkių vilkė", "Atpildo strėlė", "Plėšikų pilis" ir "Užkeiktas lobis", kurią laikote savo rankose.
Apysakose veikia tie patys pagrindiniai personažai: žemaičių rikis Žybartas, jo žmona Medeina ir penki vaikai: Daubaras, Junda, Uvis, Einius ir Gailė. Apysakų veiksmas aprėpia ne tik Lietuvą, bet ir latvių, rusų žemes, kitas šalis, su kuriomis lietuvių ir žemaičių gentys XIII šimtmetyje kariavo, bičiuliavosi ir prekiavo.

Pirmoji knyga "TEUTONŲ BELAISVIS" pasakoja, kaip rikio Žybarto sūnus, dešimtmetis Uvis, patenka į kalavijuočių nelaisvę, kelis metus vargsta žvakių meistro namuose Rygoje, paskui parduodamas klajojantiems cirkininkams.

Antrojoje knygoje "PELKIŲ VILKĖ" Uvis po ilgų klajonių Žiemgalos miškais ir pelkėmis, prisijaukinęs vilkę, pagaliau pasiekia gimtąją Žemaitiją.

Trečiosios knygos "ATPILDO STRĖLĖ" veiksmas vyksta Deltuvos žemėje, kur turi ištekėti Uvio sesuo Junda, išdidi, puikiai šaudanti iš lanko ir arbaleto mergina. Tačiau vestuvės išyra, nes, pasinaudoję jomis, kalavijuočiai kartu su pskoviečiais norėjo išžudyti žemaičių ir lietuvių didžiūnus.

Ketvirtoji knyga "PLĖŠIKŲ PILIS" pasakoja apie tai, kaip Uvis su savo draugu žiemgaliu Zerviu randa nukautus prie Nemuno svetimšalius pirklius ir bando rasti žudikus.

Skomantas.

Sk46 Užkeiktas lobis: Apysaka: Jaunimui. - K.: Skomantas, 1995.
- 156 p.
Žml., iliustr.

ISBN 9986 - 476 - 04 - 6

Jaunimui skirta apysaka iš XIII a. pradžios apie žemaičių rikio Žybarto žmonos Medeinos ir dukters Gailės pagrobimą ir pastangas išvaduoti jas iš kalavijuočių nelaisvės..

UDK 888.2

SKOMANTAS

Užkeiktas lobis

Apysaka

Redaktorius Eugenijus Valotka

Dailininkas Gintaras Jocius

Viršelio dailininkas Vladimiras Panaskovas

SL 1615., 1995.05.25. 9 leidyb. aps. l., 9,75 sp. l.

Tiražas 12 000 egz. Užsakymas 4639

Išleido UAB "Litera"

Vileikos 8, 3035 Kaunas.

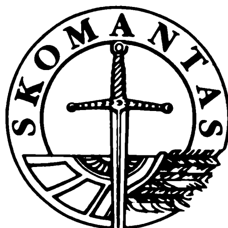
Spaudė "Ryto" spaustuvė,

Baltijos pr. 10, 5800 Klaipėda

ISBN 9986 - 476 - 04 - 6

Skomanto knygos:

Teutonų belaisvis
Pelkių vilkė
Atpildo strėlė
Plėšikų pilis
UŽKEIKTAS LOBIS
Dievų valia







RYGA
LYBIAI
LATGALIAI
KUOKNESĖ
KRUSTPILIS
KURŠIAI
Dauguva
SĖLPILIS
ŽIEMGALIAI
MEŽUOTNĖ
Lielupė
DIGNOJA
Venta
VENTĖ
DAUGPILIS
MISA
SĖLIAI
ŽEMAIČIAI



ISBN 9986-476-04-6